PEDRO CALDERÓN
DE LA BARCA

VIAȚA E VIS

Ediție în limba română de
SORIN MĂRCULESCU

II 56 437
BCU IASI

HUMANITAS

În calitatea sa exclusivă de poet dramatic și om de teatru profesionist, Calderón a adus schimbări radicale în dramaturgia spaniolă de după Lope de Vega. Viața neobișnuit de lungă de care a avut parte i-a favorizat acțiunea și i-a permis practic să domine ca dramaturg și om de teatru aproape întregul secol al XVII-lea. Pe fundalul decăderii accentuate a Imperiului Spaniol, opera lui a contribuit în mod esențial la definirea etapei finale ascendente a Barocului peninsular, ilustrat într-o manieră deloc divergentă și de opera unui Baltasar Gracián, născut un an mai târziu decât Calderón, în 1601, dar dispărut după numai cincizeci și șapte de ani, în timp ce Calderón și-a vegheat secolul vreme de optzeci de ani.

SORIN MĂRCULESCU

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VIAȚA E VIS

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pedro Calderón de la Barca (1600–1681), unul din cei mai mari dramaturgi ai lumii, s-a născut la Madrid la 17 ianuarie 1600. Viață lungă sub trei regi (Filip al III-lea, Filip al IV-lea și Carlos al II-lea). Tatăl: Diego Calderón de la Barca; mama: Ana María de Henao. Primele studii la Colegiul Imperial din Madrid, celebră școală iezuită (1608–1613). Studii ecleziastice la Alcalá de Henares (1614). La Universitatea din Salamanca, studiază dreptul canonic (1615–1620). Moartea mamei (1610), și a tatălui (1615), care se recăsătorise cu un an înainte. Dificil proces succesoral. Participă la concursuri poetice organizate la Madrid în cinstea beatificării Sfântului Isidor (1620) și a canonizării sale și a altor sfinți (1622), obținând premiile I și al II-lea. Prima piesă databilă: *Amor, honor y poder* (1623); tinerețe agitată: în 1623 e acuzat de omucidere, scapă cu greu și cu sacrificii financiare după ce se refugiază în reședința ambasadorului german (1622). Călătorii în Italia și Flandra (1623–1625). Nou incident armat cu Pedro de Villegas, fiu de actor, pe care-l rănise luându-i apărarea unuia din frații săi. În 1635, Palatul Buen Retiro e inaugurat cu o comedie a sa: *El mayor encanto, amor*. În 1636 i se acordă Ordinul Sfântului Iacob. Între 1640 și 1642 ia parte la războiul de secesiune din Catalonia, distingându-se pe câmpul de luptă. În 1647 i se naște, dintr-o relație neidentificată, un fiu natural. În 1651 e hirotonit preot și numit capelan la Reyes Nuevos (Toledo). În 1661 se stabilește definitiv la Madrid. Capelan de onoare al regelui. Membru al Congregației Preoților din Madrid, al cărei capelan superior e din 1666. Ultima operă: *Hado y divisa de Leónido y Marfisa* (1680). Moare la 25 mai 1681. Lasă 120 de comedii și drame, 80 de acte sacramentale și 20 de piese scurte (intermedii, laude, farse etc.).

Sorin Mărculescu (n. 1936) este poet, traducător și eseist.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY

727467

PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA

VIAȚA E VIS

Traducere din spaniolă, introducere,
note și bibliografie de
SORIN MĂRCULESCU

0 000011 01371 BCU IAȘI

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "M. EMINESCU" IAȘI
30. IUL. 2020
ALE

HUMANITAS
BUCUREȘTI

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Redactor: Marieva Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Andreea Dobreci, Ioana Nedelcu

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Pedro Calderón de la Barca
La vida es sueño

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta ediție românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Calderón de la Barca, Pedro
Viața e vis / Pedro Calderón de la Barca;
trad., pref., note: Sorin Mărculescu. – București: Humanitas, 2016
ISBN 978-973-50-4781-8
I. Mărculescu, Sorin (trad.; pref.)
821.134.2-2=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

BCU ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY LIBRARY

NOTĂ LIMINARĂ

1. Pentru versiunea din 1970 folosisem, ca text de bază, ediția: Pedro Calderón de la Barca, *Tragedias*, tomo I (*La vida es sueño*, *La hija del aire*, *El mayor monstruo del mundo*), edición e introducción de Francisco Ruiz Ramón, Alianza Editorial, Madrid, 1967.

Pentru actuala versiune revizuită am folosit noi ediții, bogat comentate și adnotate, care au avut în vedere și istoria textuală a *Vieții e vis*, punând accentul, firește, pe versiunea definitivă din 1635:

– Pedro Calderón de la Barca, *La vida es sueño*, edición de Ciriaco Morón, Cátedra, 1977 și Cátedra/Mil Letras, 2008;

– Pedro Calderón de la Barca, *La vida es sueño*, edición, introducción y notas de José María Ruano de la Haza, Clásicos Castalia, Barcelona, tercera edición (revisada y actualizada), 2012.

2. Mi-am impus programatic respectarea riguroasă a formei și spiritului acestei capodopere a teatrului baroc, păstrând numărul de versuri din original, întreaga desfășurare de conceptism retoric și fast muzical a discursului dramatic, până la rimele interioare, frângerile de vers și jocurile de cuvinte caracteristice. Traducerea mea rămâne până azi singura în versuri și în formele originale. A fost precedată doar de vechea traducere în proză a lui Al. Popescu-Telega,

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Viața este vis, comedie [*sic*!] în trei acte, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942.

Am respectat cu strictețe configurația prozodică, de o mare diversitate, a originalului. Nu mi se pare inutilă o trecere în revistă a acesteia (numerotarea versurilor am făcut-o în continuare, nu pe acte, ca în ediția din 1970):

a. *Romance*, vers prin excelență narativ, constă dintr-un număr variabil de versuri trohaice de 7 sau 8 silabe, versurile pare fiind construite pe o asonanță vocalică unică. Încă din prima versiune a traducerii mele am încercat să asimilez, după câte știu, pentru prima oară, versificației românești această formă caracteristic hispanică.

b. *Redondilla*, strofă de patru versuri trohaice de 7 sau 8 silabe, rimate *abba*.

c. *Quintilla*, strofă de cinci versuri trohaice de 7 sau 8 silabe, cu două rime în aranjamente variabile, dintre care cele mai frecvente sunt: *aabba*, *abbaa*, *ababa* sau *ababb*; în piesa de față: *ababa*.

d. *Décima*, combinație de două *quintillas*, dar cu rime fixe: *abbaaccddc*.

e. *Silva*, constă într-o succesiune de versuri iambice de 7 și 11 silabe (în trad. și 6 și 10) rimate: *aa*, *bb*, *cc*...

f. *Octava real*, similară cu *ottava rima* italiană, constă în 8 versuri iambice de 11 silabe (în trad. și 10) rimate: *abababcc*.

Iată incidența acestor forme prozodice în *Viața e vis*:

Actul întâi: *silvas* (1–102); *décimas* (103–172); *quintillas* (173–272); *romance* (273–474); *quintillas* (475–599); *romance* (600–985).

Actul al doilea: *romance* (986–1547); *redondillas* (1548–1723); *silvas* (1548–1723); *romance* (1724–2017); *décimas* (2018–2187).

Actul al treilea: *romance* (2188–2427); *octavas reales* (2428–2491); *redondillas* (2492–2689); *silvas* (2656–2689); *romance*

(2690–3015); *redondillas* (3016–3095); versurile 3096–3097 reiau versurile imediat precedente; *romance* (3098–3319).

3. Indicațiile scenice se dau, ca în original, cu caractere cursive. Aparteurile se indică numai prin paranteze rotunde, fără alte mențiuni. Am introdus, între paranteze drepte, potrivit ediției Ruano de la Haza, o împărțire pe tablouri a celor trei acte.

4. Numele personajelor au fost păstrate în forma originală. Se vor citi deci, cu aproximație: Ro-sau-ra (3 silabe), Sehismundo, E-stre-lĭa (3 silabe, l palatalizat), Ba-si-lĭo (3 silabe). Restul, așa cum se scriu.

5. Am marcat accentul cuvintelor românești ori de câte ori am considerat necesar din punct de vedere prozodic.

6. Introducerea („Câteva repere introductive") nu are altă pretenție decât să ofere cititorilor români informații strict necesare despre biografia lui Calderón de la Barca și despre locul piesei traduse în ansamblul extrem de bogatei sale opere dramatice.

S. M.
Septembrie 2015

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE SUMARĂ CONSULTATĂ

TEXTE

Pedro Calderón de la Barca, *La vida es sueño*, edición de Ciriaco Morón, Cátedra, 1977 și Cátedra/Mil Letras, 2008.

Pedro Calderón de la Barca, *La vida es sueño*, edición, introducción y notas de José María Ruano de la Haza, Clásicos Castalia, Barcelona, tercera edición (revisada y actualizada), 2012.

Pedro Calderón de la Barca, *Obras completas*, Aguilar, Madrid, 1969: tomo I: *Dramas*, nueva edición, prólogo y notas de A. Valbuena Briones, 1959; tomo II: *Comedias*, edición, prólogo y notas de A. Valbuena Briones, 1960; tomo III: *Autos sacramentales*, recopilación, prólogo y notas por Ángel Valbuena Prat, 1967.

CRITICĂ

Braga, Corin, *De la arhetip la anarhetip*, Editura Polirom, Iași, 2006, cap. 7: „Calderón de la Barca. Confruntarea dintre ocultismul Renașterii și Contrareformă".

Călinescu, G., *Impresii asupra literaturii spaniole*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, cap. „La vida es sueño", pp. 261–281.

Checa Cremades, Fernando *et al.*, *Calderón de la Barca y la España del Barroco*, Sociedad Estatal España Nuevo Milenio, Madrid, 2000.

Farinelli, Arturo, *La vita è un sogno*, 2 vol., Fratelli Bocca, Milano–Roma; I: Parte Prima: Preludi al dramma di Calderón; II: Parte Seconda: Concezione della vita e del mondo nel Calderón.

García Lorenzo, Luciano (ed.), *Estado actual de los estudios calderonianos*, Festival de Almagro, Edition Reichenberger, Kassel, 2000.
Georgescu, Paul Alexandru, *Teatrul spaniol clasic*, ELU, București, 1967, cap. „Calderón de la Barca", pp. 254–278.
Huerta Calvo, Javier (dir.), *Historia del teatro español*, 2 vol., Gredos, Madrid, 2003; vol. I: Abraham Madroñal Durán, Hector Urzáiz Tortajada (coord.), *De la Edad Media a los Siglos de Oro*.
Kommerell, Max, *Die Kunst Calderons*, zweite, durchgesehene Auflage, Vittorio Klostermann, Frankfurt/Main, 1974, în special pp. 130–152.
Lema-Hincapié, Andrés, Conxita Domènech (eds), *Pedro Calderón de la Barca's* La vida es sueño: *Philosophical Crossroads*, Juan de la Cuesta, Newark. Delaware.
Maydeu, Javier Aparicio (ed.), *Estudios sobre Calderón*, Ediciones Istmo, S.A., 2000.
Moreno Castillo, Enrique, *Sobre el sentido de la* Vida es sueño, Biblioteca Nueva, Madrid, 2004.
Papu, Edgar, *Barocul ca tip de existență*, 2 vol., BPT, Editura Minerva, București, 1977.
Pettengill, Matilde, *La libertad Moral en la* Vida es sueño (2009), Electronic Theses and Dissertations, Paper 644.
Regalado, Antonio, *Calderón: Los orígenes de la modernidad en la España del Siglo de Oro*, Editorial Destino, Barcelona, 1995.
Rodríguez Cuadros, Evangelina, „Calderón entre 1630 y 1640: todo intuición y todo instinto", *La década de oro en la comedia española. 1630-1640. Actas de las XIX Jornadas de teatro clásico*. Almagro, julio 1996, Ciudad Real, Festival de Almagro-Universidad de Castilla La Mancha, 1997, pp. 127–158, accesibil și la http://www.cervantesvirtual.com/obra/calderon-entre-1630-y-1640-todo-intuicion-y-todo-instinto/
Rodríguez Cuadros, Evangelina, „Un discreto a voces: entrevista (imaginada) con don Pedro Calderón de la Barca", portalul Cervantes virtual: cervantesvirtual.com/obra/calderon/entrevista/imaginada/
Sabik, Kazimierz, „La problemática del sueño en el teatro español de la segunda mitad del siglo XVII", *Sogno e scrittura nelle culture iberiche*, Atti del XVII Congresso Associazione Ispanisti Italiani,

Milano, 24–26 ottobre 1996, Bulzoni Editore, pp. 109–121, accesibil și în portalul Centro Virtual Cervantes, cvc.cervantes.es/literatura/aispi/sogno/htm

Schlegel, Friedrich, *Kritische Schriften*, Carl Hanser Verlag, München, 1970.

Thacker, Jonathan, *A Companion to Golden Age Theatre*, Tamesis, Woodbridge, 2007.

Tietz, Manfred, Gero Arnscheidt, Beata Baczyńska (eds), *Calderón y su escuela: variaciones e innovación de un modelo teatral*, XV Coloquio Anglogermano sobre Calderón, 14–18 de julio de 2008, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2011.

Tietz, Manfred, Gero Arnscheidt (eds), *La violencia en el teatro de Calderón*, Archivum Calderonianum, 13, Editorial Academia del Hispanismo, Vigo, 2014.

Trías, Eugenio, *Calderón de la Barca*, Ediciones Omega, Barcelona, 2001.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

La patruzeci și cinci de ani de la apariția primei ediții a traducerii mele (*Viața e vis*, Editura Univers, 1970) mi s-a oferit prilejul să o reeditez. Somat astfel de trecut, a trebuit să mă reapropii de acest mare dramaturg cu care, atras de alte proiecte, nu păstrasem decât legături tangențiale.

S-a scris enorm, cum era și de așteptat, despre Pedro Calderón de la Barca, mai cu seamă cu prilejul tricentenarului morții (1981) și al cvadricentenarului nașterii sale (2001). *Viața e vis*, studiată individual sau în ansamblul operei, a continuat să capteze atenția criticilor și istoricilor literari, a specialiștilor în istoria teatrului spaniol.

În calitatea sa exclusivă de poet dramatic și om de teatru profesionist, Calderón a adus schimbări radicale în dramaturgia spaniolă de după Lope de Vega. Viața neobișnuit de lungă de care a avut parte i-a favorizat acțiunea și i-a permis practic să domine ca dramaturg și om de teatru aproape întregul secol al XVII-lea. Pe fundalul decăderii accentuate a Imperiului Spaniol, opera lui a contribuit în mod esențial la definirea etapei finale ascendente a Barocului peninsular, ilustrat într-o manieră deloc divergentă și de opera unui Baltasar Gracián, născut un an mai târziu decât Calderón, în 1601, dar dispărut după numai cincizeci și șapte de ani, în timp ce Calderón și-a vegheat secolul vreme de optzeci de ani.

Viața

Dramaturgul s-a născut la 17 ianuarie 1600 la Madrid. La zece ani își pierde mama, Ana María de Henao y Riaño, iar în 1615 moare și tatăl său, Diego Calderón de la Barca, notar, apoi secretar al Curții Regale, la un an după ce se recăsătorise cu Juana Frayle Caldera: pretențiile abuzive ale celei de-a doua soții, favorizate de un testament preferențial, îi determină pe frații Calderón, Diego, José și Pedro, să se angajeze într-un dificil proces de succesiune.

Viața dramaturgului, deși mult mai lungă, e asemănătoare, măcar sub câteva aspecte, cu cea a lui Miguel de Cervantes: prin parcimonia datelor biografice, dar și, până la un punct, prin educația într-o școală iezuită (ca și a lui Baltasar Gracián de altfel, călugăr iezuit), deși Cervantes se considera doar *un ingenio lego*; între 1608 și 1613 frecventează Colegiul Imperial din Madrid, condus de Societatea lui Isus. Formarea obținută într-o asemenea școală, timp de aproape cinci ani, îi asigură o excelentă cultură umanistă (matematică, istorie, latină, greacă, filozofie etc.), o foarte bună cunoaștere a marilor autori latini și o disciplină de gândire pe care studiile următoare nu vor face decât să i-o consolideze.

În 1614 se înscrie la Universitatea din Alcalá de Henares, unde studiază logica și retorica, iar din 1615 se mută la Salamanca, urmând, până în 1619, cursuri de drept canonic, la capătul cărora obține titlul de „bacalaureat". În 1619 se întoarce la Madrid, rămânând încă indecis în privința carierei. Până una, alta, se prevalează de o mică recoltă de versuri compuse la Salamanca și participă la un concurs poetic organizat în 1620 în cinstea beatificării Sfântului Isidor, patronul Madridului, unde obține un prim succes literar, fiind lăudat și de Lope de Vega, care-și publicase tratatul de poetică dramatică *Arte nuevo de hacer comedias en este tiempo*

(1609), citit cu aviditate de tânărul Calderón. De la „monstrul naturii" învățase să pună în operă și să descrie pasiunile și conflictele umane, iar punerea lor în cuvinte o deprinsese în bună măsură de la alt imens poet contemporan: Luis de Góngora y Argote (1561–1627).

La Madrid se reunește cu cei doi frați ai săi, Diego și José, după ce primul se întorsese dintr-o escapadă americană de câțiva ani. Împreună cu ei dusese lupta juridică pentru salvarea importantului patrimoniu moștenit pe linie maternă și contestat de mama vitregă și, tot împreună, trec, în 1621, printr-o aventură – și ea asemănătoare cu un episod din viața lui Cervantes: într-o noapte din vara acelui an se văd angajați într-o încăierare din fața palatului conetabilului de Castilia și sunt nevoiți să-și tragă săbiile din teacă: victimă va fi un anume Nicolás de Velasco, rudă a conetabilului demnitar, fără a se putea afirma cu certitudine că ei l-ar fi ucis; sunt salvați însă de intervenția unui unchi, care-i ascunde în reședința ambasadorului Germaniei (după alte surse, al Austriei), de unde, în toamnă, cu prețul unei cicatrici la tâmpla stângă în cazul lui Pedro și contra unor sume importante plătite tatălui victimei, pot reveni în societate, după ce sunt însă nevoiți să vândă biroul notarial moștenit de la tatăl lor pentru a face față cheltuielilor de despăgubire și celor de judecată. Notabil prin coincidența sa semnificativă e acest prim contact al lui Calderón cu o zonă de limbă germană, spațiu intelectual ce avea să joace un rol decisiv în impunerea universală a operei sale dramatice pe același plan cu cea a tragicilor greci și a lui Shakespeare, în asemenea măsură, încât Jorge Luis Borges, vorbind despre Calderón, avea să-l numească undeva, în stilul său paradoxal, „cel mai mare dramaturg german".

La câțiva ani după aceea, în 1629, impetuosul tânăr dramaturg avea să se angajeze într-un alt episod conflictual

asemănător, năvălind cu sabia scoasă, împreună cu o mână de prieteni, în mânăstirea călugărițelor trinitare de la Madrid (unde se afla și Marcela, fiica lui Lope de Vega), pe urmele unui personaj care, după ce-l rănise pe fratele său Diego, își căutase refugiul acolo.

Pedro își găsește un post de scutier sau însoțitor al conetabilului don Bernardino Fernández de Velasco și în același an, 1622, la alt concurs poetic în onoarea canonizării Sfântului Isidor și a Sfintei Tereza, este recompensat cu premiul al treilea și cu o panglică de pălărie în valoare de 30 de ducați, pentru ca mai apoi să obțină la altă întrecere poetică desfășurată la vechiul său Colegiu Imperial Iezuit o măciulie de baston și patru linguri și furculițe, toate de argint.

În 1621 se urcase pe tron regele Filip al IV-lea, încă adolescent, asistat de un personaj extrem de influent, „marele Guzmán", contele duce de Olivares, a cărui viziune politică era să unifice toate „Spaniile" și să se impună decisiv în fața Europei. În iunie 1623 are loc vizita la Madrid a prințului de Wales, cu care prilej se produce premiera primei piese eroice a lui Calderón, *Amor, honor y poder*. Dacă, așa cum s-a remarcat, aceasta nu i-a fost de niciun folos viitorului monarh englez, decapitat în 1649 la ordinul lui Cromwell, a contribuit la înscrierea lui Calderón în redutabila echipă de importanți dramaturgi ai Curții (Mira de Amescua, Montalbán, Rojas Zorrilla, Agustín Moreto sau Vélez de Guevara), ce-și reprezentau piesele în cunoscutul pe atunci Salón Dorado din Alcázar sau în apartamentele reginei. A dat mai apoi alte piese, precum *El purgatorio de San Patricio*, *La devoción de la cruz*, *Luis Pérez el Gallego*.

În aceeași perioadă fratele său José și-a început cariera militară, înrolându-se în trupele din Flandra și Italia. Pedro, deși invitat să i se alăture, nu l-a însoțit și a ratat astfel

pentru totdeauna ocazia de a trece dincolo de frontierele Spaniei și de a-și împrospăta ochii și mintea cu alte peisaje culturale, așa cum se întâmplase cu înaintașul său Miguel de Cervantes și cu însuși congenerul lui Calderón, Diego de Velázquez (1599–1660). În 1629 își consolidează oarecum poziția materială și mai cu seamă pe cea literară; are prilejul să profite de bogata bibliotecă a patronului său și să intre în contact direct, dar și accidentat, cu lumea trupelor de teatru, recitatori și comedianți (*farándula*), și tot atunci sunt reprezentate în premieră câteva dintre operele sale de seamă: *La dama duende*, *Casa con dos puertas mala es de guardar*, *El príncipe constante*, *La devoción de la cruz* sau *El sitio de Bredá* (subiect și al unui celebru tablou al lui Velázquez). Va scrie și o piesă curajoasă, *El Tuzaní de la Alpujarra*, cronică dramatică despre teribila răscoală a maurilor împotriva inflexibilei dominații militare a lui Filip al IV-lea, sau tragedii biblice, precum *Los cabellos de Absalón*, și drame centrate asupra conceptului spaniol de *honor*: *El médico de su honra*, *El pintor de su deshonra* etc.

Deceniul cuprins între 1625 și 1635 reprezintă în fapt epoca de cea mai strălucită productivitate pentru Calderón, care, încet, încet, preia ștafeta de la marii dramaturgi anteriori și beneficiază totodată de remarcabilele schimbări, încurajate de Curte, în ceea ce am numi azi arta spectacolului (regie, efecte scenice vizuale și tehnice), dezvoltate mai cu seamă sub influența tot mai numeroșilor specialiști italieni în arhitectură și scenografie sosiți la Madrid. Teatrul, promotor în primul rând, dar nu numai, al unei dramaturgii de factură religioasă, ca prim alibi oficial, după cum s-a spus, se instituționalizează și, tot după cum s-a observat, nu se mai mulțumește cu amenajările teatrale tradiționale (*corrales de comedias*), ci invadează toate spațiile adaptabile în acest scop: reședințe private sau palatul regal, piețe

publice din cele mai importante orașe, biserici și chiar mânăstiri. În această atmosferă, Calderón își scrie primele capodopere indiscutabile: *La vida es sueño* (versiune definitivă, 1635) sau *El alcalde de Zalamea.*

În aceeași perioadă, declanșată de ambițiile de mecenat cultural ale lui Filip al IV-lea, începe, sub directa conducere a contelui duce de Olivares, favoritul regal, construcția palatului Buen Retiro, terminată în 1634, iar special pentru reprezentațiile teatrale se ridică, după proiectul inginerului italian Cosme Lotti, Coliseul (*Coloseo*), care va fi inaugurat în februarie 1640. Sub impulsul italienilor s-au dezvoltat cele mai avansate tehnici de ficțiune teatrală puse în funcție în cele mai diferite amplasamente imaginabile (apartamentele reginei, lacul amenajat de Olivares, scene mobile etc.). Obligat în 1635 să scrie un text care să se supună anume mașinăriilor de culise, Calderón refuză și își impune el însuși artificiile pe care le considera necesare; astfel, în 1636, colaborează cu celebrul Cosme Lotti și-l determină să-i urmeze întocmai instrucțiunile scenografice pentru piesa *Los tres mayores prodigios*, cu trei montaje distincte în funcție de acțiunea desfășurată în Asia, Africa și Europa. Acesta e momentul în care Calderón avea să se impună definitiv ca om de teatru total, făcându-se ascultat de toți marii scenografi ce aveau să se perinde pe la Curtea Spaniei, inclusiv de o personalitate ca Baccio del Bianco, reformator decisiv al Coliseului: Calderón avea să folosească acest spațiu extraordinar ca pe o orgă de efecte spațiale, vocale și muzicale pusă în slujba gustului regal, dar și a propriei concepții dramaturgice. Dovada e spectacolul cu piesa *El mayor encanto, amor* (1636), atât de apreciat, încât Filip al IV-lea avea să-i acorde autorului titlul de Cavaler al Ordinului Sfântului Iacob (*Orden de Santiago*).

Anul 1636 a fost important pentru marele dramaturg și pentru faptul că, ajutat de fratele său José, își tipărește

primul volum de opere (*Primera parte de sus comedias*), deschis de *La vida es sueño*, ceea ce îi aduce consacrarea ca poet dramatic. Editarea pieselor are și o semnificație practică importantă: se stabilesc textele producției sale dramatice de până atunci conform voinței autorului, care pune capăt astfel confuziei create, în condițiile epocii, de circulația nesupravegheată a manuscriselor încredințate diverselor companii teatrale și supuse astfel prelucrărilor ori abrevierilor imposibil de controlat și justificate arbitrar de necesitățile reprezentării, sau deseori pierdute pur și simplu. Alt volum (*Segunda parte*) îi apare în anul următor, după premiera piesei *El mágico prodigioso*.

În acea perioadă, într-o încercare de a-și rotunji și stabiliza cât de cât veniturile, Calderón intră în slujba ducelui del Infantado, Rodrigo de Sandoval y Hurtado de Mendoza, nepot al ducelui de Lerma. Dar deceniul glorios ia sfârșit. Regatul spaniol se precipită într-o criză politică prelungită din care nu avea să se mai ridice la drept vorbind niciodată, coeziunea interioară dintre imensele posesiuni ale Coroanei spaniole se fărâmițează și, mai presus de toate, în 1640 izbucnește rebeliunea catalană sprijinită de intervenția franceză. Calderón va participa la lupte sub comanda Contelui Duce, va fi rănit la o mână lângă Vilaseca, va intra victorios în Tarragona, fără ca, în calitate de căpitan al escadronului regal de gardă, să mai repurteze același succes în campania de la Lleida. Mișcări similare se produc în Portugalia, care sfârșește prin a-și proclama independența, în Aragon, Andaluzia și Flandra, independența acestui din urmă teritoriu fiind stabilită prin Pacea din Westfalia (1648). În 1643 se va produce și căderea din poziția de favorit a contelui duce de Olivares. Treptat, Spania, marea putere mondială de odinioară, începe să fie marginalizată. Războiul din Catalonia va fi devastator. Îl va consemna totuși cu mândrie un Baltasar Gracián, care, ca preot de campanie, este prezent

la luptele pentru despresurarea orașului Lérida. Calderón însuși ia parte la război în calitate de cuirasier (*coracero*) până în 1642, când, rănit fiind, este lăsat la vatră; fratele său José va muri pe câmpul de luptă în 1645, ca și celălalt frate, Diego, în 1646. Aproximativ în același an i se va naște, rezultat al unei relații amoroase despre care nu se știe mai nimic, și fiul său natural, la care se va referi ca la „nepotul" său, Pedro José, mort în 1657, înainte de a fi împlinit unsprezece ani.

Starea lamentabilă a țării, procesul de izolare crescândă, cvasitotală, față de Europa (spaniolii bunăoară nu vor mai avea voie să studieze în afara granițelor, cu excepția Universității din Bologna), acea „tibetanizare" a Spaniei, cum îl va numi Ortega y Gasset (deși distrugerea „tibetanizării" chiar în Tibet, începând din 1960, avea să antreneze – și tragedia e în curs – în acea pașnică țară muntoasă un veritabil cataclism etnic, plasând astfel sub un trist semn de întrebare metaforele istorice dintotdeauna), se adâncește. Decăderea, inclusiv cea culturală, este agravată în plus, periodic, de agresivitatea moraliștilor bigoți care, pretextând doliul pentru decesul Isabelei de Borbón și pentru cel al prințului Baltasar Carlos, impun în 1644, prin decizia Consiliului Castiliei, închiderea tuturor teatrelor publice vreme de un lustru. Dramaturgul rămâne, așadar, în toți acești ani, fără putința de a-și exercita profesia cu autoritatea și prestigiul pe care le dobândise. Singura formă dramatică încă permisă erau „actele sacramentale" (*autos sacramentales*), specie în care Calderón avea să devină maxima autoritate: aceste celebrări euharistice, de obicei într-un singur act de circa 2000-2700 de versuri, precedate cel mai adesea și de o *loa* („laudă") justificativă, tot în versuri, erau reprezentate o dată pe an la sărbătoarea Trupului și Sângelui Domnului (*Corpus Christi*). Între 1630 și 1640 dăduse deja câteva remarcabile compoziții de acest gen care s-au ridicat la înălțimea celor mai puter-

nice creații ale sale: *El gran teatro del mundo* sau *La cena del rey Baltasar*. Va fi în continuare cel mai strălucit autor de acte sacramentale puse în scenă în scopul glorificării dogmei Euharistiei și cumulând scenic toate resursele artistice ale momentului, de la muzică până la cele mai îndrăznețe efecte vizuale și scenografice.

Asemenea spectacole, desfășurate pe platformele unor mari care alegorice, însoțite de serbări publice de stradă fastuoase, inclusiv de coride, erau destinate susținerii în fața unui public de cele mai diverse extracții a dreptei credințe catolice, deși cu un anumit prilej însuși marele autor a devenit suspect în ochii Inchiziției prin încercarea de a evoca în actul sacramental *Las pruebas del segundo Adán* legile în vigoare pe atunci cu privire la puritatea sângelui (*limpieza de sangre*) raportate la persoana lui Isus. În cele din urmă, presiunile iluminiștilor vor duce la interzicerea acestei specii cu vechi rădăcini medievale prin Decretul regal (*Real Cédula*) din 11 iunie 1765, promulgat de Carlos al III-lea.

În 1649 teatrele se redeschid, dar Calderón trecuse printr-o profundă criză spirituală și materială. Intră cu acest prilej în slujba grandelui de Spania Fernando Álvarez de Toledo, duce de Alba, în al cărui palat de la Alba de Tormes se retrăsese până în 1648. Femeia pe care o iubise în secret și care-i dăduse un fiu, stins prematur, moare și ea. După o scurtă ședere la Toledo se întoarce la Madrid, beneficiind în continuare de exclusivitatea scrierii și producerii de acte sacramentale, gen pe care-l va duce la perfecțiune și căruia i se consacră aproape în exclusivitate până la sfârșitul vieții.

În 1650 intră în Ordinul Terțiar al Sfântului Francisc, iar în 1651 e hirotonit preot, stabilindu-se la Madrid, pe calle Platerías, domiciliu cu totul modest pe care și-l va păstra până la moarte, părăsindu-l doar între 1653 și 1662, an când

se întoarce definitiv în capitală, după ce, în acest interval, exercitase funcția de capelan al capelei Reyes Nuevos din catedrala toledană.

În 1653 Calderón scrie cele două părți ale unei drame magnifice, cu subiect din istoria orientală a ascensiunii și decăderii reginei Babilonului, Semiramida, *La hija del aire*, cu un început foarte asemănător primului act al *Vieții e vis* (eroina fusese și ea mult timp închisă într-o temniță, asemenea lui Segismundo). În anul 1657, an în care Velázquez își pictează capodopera enigmatică *Meninele*, Calderón scrie egloga nautică *El golfo de las sirenas*, reprezentată la palatul regal în luna ianuarie. Dar marile decepții istorice continuă și culminează cu Tratatul Pirineilor (semnat la 7 noiembrie 1659), care pecetluiește amurgul monarhiei și imperiului spaniol, în timp ce Ludovic al XIV-lea al Franței își consolidează ascensiunea solară.

În 1663 Calderón este numit capelan de onoare al regelui și în același an scrie pentru sărbătoarea *Corpus*-ului *Las espigas de Ruth* și *El divino Orfeo*, iar în anul următor se publică partea a treia a pieselor sale de teatru (*Comedias*) sub îngrijirea lui Domingo García Morrás.

În 1665 moare Filip al IV-lea; îi urmează Carlos al II-lea, minor, domnind sub regența Marianei de Austria; activitățile teatrale se suspendă din nou. Calderón continuă să scrie piese cu caracter sacru (*El viático cordero*), apoi, după ce devine capelan major al Congregației Preoților din Madrid, *El monstruo de los jardines* (1667), *La estatua de Prometeo* (1668), *Sueños hay que verdad son* și *El verdadero Dios Pan* (1670); în 1671 participă la concursul poetic în cinstea canonizării Sfântului Francisco de Borja și în 1672 își vede tipărit cel de-al patrulea volum de teatru, îngrijit de Fernández de Buendía, pentru ca în anul următor să dea la iveală un impresionant act sacramental ce reia titlul și structura poten-

țial alegorică a capodoperei sale de tinerețe, *La vida es sueño*. Al cincilea volum de opere dramatice îi apare în 1677, tipărit de Antonio Francisco de Zafra, ca răspuns la o ediție pirat, repudiată în mod explicit de autor.

Sfârșitul lungii sale vieți se apropie. În 1679, ca semn de prețuire pentru serviciile aduse tronului și luându-i-se în considerare vârsta înaintată și resursele foarte modeste, regele îi acordă privilegiul unei *porción de cámara*, adică beneficiul mesei zilnice aduse acasă. Puterile și capacitatea de a scrie îi diminuau, dar izbutea să compună în gând și să-și dicteze piesele unui licențiat, Jerónimo de Peñarroya, actor la origine și spirit foarte viu. Domnia lui Carlos al II-lea „cel Vrăjit" (*el Hechizado*), ultimul vlăstar degenerat al Casei de Austria, avea să dureze, lamentabil, până în 1700. Spre sfârșitul vieții, Calderón îi dedică ultima sa piesă, o fantezie cavalerească pentru carnavalul din 1680: *Hado y divisa de Leónido y Marfisa*. Marele dramaturg moare la 25 mai 1681, în timp ce lucra la actul sacramental *La divina Filotea*. Este purtat într-un sicriu deschis, îmbrăcat în mantia capitulară a Sfântului Iacob și în veșmântul Sfântului Francisc, și este înmormântat în capela San José a bisericii parohiale San Salvador, unde osemintele i s-au odihnit până în 1841, când i-au fost mutate în biserica San Nicolás până în 1869, fiind apoi destinate unui Panteon al Bărbaților Iluștri care însă nu s-a mai construit niciodată. Amestecate cu alte oseminte, întrucât la deplasarea lor precipitată nu se pregătiseră sarcofage individuale, autoritățile incompetente decid să fie strămutate în biserica San Nicolás, iar apoi, cu incertitudinea și indecizia tipic spaniole care au răvășit rămășițele atâtor genii, începând cu cele ale lui Cervantes, într-o nouă biserică de pe calle San Bernardo, în 1902. I s-a ridicat un monument în plaza Santa Ana (autor: J. Figueras, 1878). Sfârșit al visului individual sau cufundare în devălmășia visului comun al omenirii?

Viața e vis, probabil cea mai cunoscută dramă calderoniană, a fost scrisă în primul deceniu de activitate a autorului, în jurul vârstei de treizeci de ani, și a cunoscut cel puțin două versiuni și mai multe ediții de sine stătătoare, cea definitivă apărând în 1635, într-un prim volum de opere dramatice, împreună cu alte unsprezece piese, sub îngrijirea lui don José Calderón, fratele marelui dramaturg, la tipografia Mariei de Quiñones, văduva lui Juan de la Cuesta, reputatul tipograf al lui *Don Quijote*. A existat și o piesă cu același titlu de Lope de Vega, publicată într-o ediție separată, fără precizarea datei și locului tipăririi și fără legătură demonstrabilă cu cea a lui Calderón. Întreaga istorie textuală, inclusiv critica foarte bogată din jurul *Vieții e vis* calderoniene a fost avută în vedere de José María Ruano de la Haza, care i-a dedicat atât cercetări aparte, cât și o excelentă ediție pe care am utilizat-o cu folos.

După aproape patruzeci de ani, așa cum am menționat, Calderón însuși pune în scenă și publică pandantul sacru al capodoperei sale, actul sacramental intitulat tot *La vida es sueño*, ce va cunoaște două versiuni, după o primă versiune tatonantă din 1637; vor urma decenii de pregătire a celei ultime, mai întâi o redactare din 1670 și, în fine, cea definitivă, din 1673. În actul sacramental schelăria arhetipală și filozofică a dramei sale de tinerețe se transmută într-un riguros discurs onto-teologic și alegoric despre apariția, căderea în păcat și redempțiunea omului adus la existență de arcul treimic în cosmosul creat, tentat apoi de mirajul puterii asupra lumii sensibile, dar răscumpărat în cele din urmă prin virtutea misterului euharistic. E un caz exemplar în bogata operă calderoniană când o dramă profană se regăsește nemijlocit reinterpretată în cheia sacră pe care o și prefigurase de altfel, ba mai mult, sub același titlu, reluând

astfel în plan individual o tendință răspândită și în literatura spaniolă renascentistă și auriseculară, care a cunoscut, sub semnătura, e drept, a unor autori diferiți și ca epocă, și ca valoare, numeroase ipostaze de traducție în manieră sacră (*a lo divino*) a unor opere profane.

Piesa în trei acte *Viața e vis* este un discurs dramatic filozofico-ontologic despre poziția omului în lume și despre libertatea lui, posibilă sau nu, într-un cosmos guvernat în mai mare sau mai mică măsură de legi care încearcă să intre în concurență cu supradeterminarea divină sau chiar să o înlocuiască. Este un joc dramatic despre „libertatea morală" și „morala libertății". Ea este sau, foarte concis și exact spus, ea poate fi interpretată fie ca „o dramă religioasă, și atunci abordează problemele căderii și expierii –, sau un poem filozofic, și atunci expune destinul omului și izvorul cunoașterii –, sau o lecție morală care ne dumirește cu privire la iluziile și deșertăciunile lumii –, sau o învățătură poetică despre ce anume înseamnă omul în absența frânelor educației –, sau un protest revoluționar, și combate violența socială care sufocă libertatea sub pretextul de a-i evita rătăcirile –, sau o lecție politică, și atunci arată popoarelor unde duce reaua folosință a libertății –, sau demonstrație a nebuniei prevestirilor și judecăților astrologiei –, sau un tablou însuflețit al progreselor pe care le realizează omul și omenirea, contrazis de deziluzie și îmboldit de dorință –, sau o demonstrație a faptului că pasiunile reprimate izbucnesc cu atât mai mare forță cu cât mai mare e reprimarea –, sau inspirația filozofiei care îi tăgăduiește lumii exterioare realitatea –, [...], toate acestea și multe altele la o examinare mai amănunțită", avea să spună premonitoriu pentru numeroase cercetări viitoare, dar și definitiv, încă din 1881, un personaj cultural din mediul ziaristic de altminteri, doar ocazional preocupat de marele dramaturg, Rafael Ginard de la Rosa

(1850?–1918), citat succesiv de Enrique Rull și Ruano de la Haza în studiile care precedă edițiile lor.

Regele Basilio, suveranul unei Polonii imaginare și exotice la acea dată (deși evenimentele din ultimii câțiva ani pe care îi trăim acum și relațiile Poloniei de azi cu Rusia sau „Moscovia", împotriva dominației căreia se revoltase poporul acelei Polonii „exotice" alese de Calderón, îi conferă o neliniștitoare „expresivitate involuntară" de actualitate) și astrolog specializat, află din cercetarea astrelor că fiul pe care-l aștepta îi va aduce numai nenorociri lui și țării[1]. Așa încât, imediat după nașterea lui Segismundo, fatală pentru mama sa, care moare la naștere, îl închide într-un turn-temniță sub supravegherea exclusivă a devotatului sfetnic Clotaldo.

Regele Basilio decide la un moment dat să experimenteze valabilitatea diagnosticului astral și, după ce-l adoarme pe prinț cu ajutorul unei mixturi de droguri vegetale (unii comentatori atribuie tocmai acestui procedeu caracterul discordant în exces al prestației ulterioare a lui Segismundo), îl transportă la curtea regală pentru a-i studia comportamentul. Prințul, care nu știe dacă este sau nu prada unui vis, se arată discreționar, vindicativ și violent până la crimă, doar apariția femininului uluindu-l și domolindu-l oarecum. Regele Basilio repetă atunci în sens invers experimentul și, tot cu ajutorul drogurilor, îl readuce în lanțurile din turnul izolat în munți.

Aici se plasează turnura decisivă în evoluția prințului. Incertitudinea stării sale îl determină să apeleze, ca unică explicație posibilă, la motivul sau, mai degrabă, arhetipul „visului". Calderón îi înscrie astfel traiectoria vitală într-o

1. S-a vorbit, în legătură cu acțiunea regelui Basilio, de existența unui „complex al lui Uranos", și anume reacția monarhului care încearcă să-și neutralizeze fiul de teama pierderii puterii absolute.

formulă care străbate întreaga tradiție narativă și filozofică a omenirii, de la *Ghilgameș* la *meraviglia* barocă, de la visul romantic, așa cum și l-au imaginat mai cu seamă romanticii germani, până la suprarealiști, de la C.G. Jung și Jorge Luis Borges la, de ce nu, *Matrix*-ul fraților Wachowski (1999), în care visul și realitatea sunt prezentate, într-o divulgare SF manierizantă, ca interschimbabile, și cine mai știe până unde...?

Visul e singura punte pe care o percepe Segismundo între predestinare, pe care tatăl său pariase, „științific", și liberul-arbitru, care i-ar da omului posibilitatea să aleagă între bine și rău, în aburul existențial al unui drum de-a lungul căruia reperele sunt incerte sau mutate aleatoriu de autorități străine propriei decizii. Calderón își plasează eroul în această situație în plină epocă a modernității timpurii, când gândirea avea să încline treptat și tot mai mult către instanțe criticiste și liber-voluntariste chiar și în cazul unor minți încă puternic ancorate în terenul metafizico-teologic. Să nu uităm împrejurarea că Spinoza (1632–1677), Descartes[2] (1596–1650) sau Pascal (1623–1662) i-au fost practic contemporani, iar *Discursul asupra metodei* (1637) a apărut la doi ani după publicarea versiunii definitive a *Vieții e vis*. Pe de altă parte, îndelungata polemică dintre dominicani și iezuiți, *De auxiliis* (1582–1607), avându-i ca protagoniști pe Luis de Molina, Domingo Báñez și Michel de Bay și centrată pe rolul jucat de predestinare și de harul

2. Sunt cunoscute și mult discutate cele trei vise pe care filozoful le-a avut și le-a consemnat în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1619, *vezi* Adrien Baillet, *La Vie de M. Descartes*, 1691. Tot Descartes va reflecta: „Comment pouvez-vous être certain que votre vie n'est pas un songe continuel, et que tout ce que vous pensez apprendre par vos sens n'est pas faux, aussi bien maintenant comme lorsque vous dormez?" (Descartes, *Principia philosophiae*, art. 5–6).

divin[3], avea de altfel să se prelungească și în Franța prin conflictul dintre iezuiți și janseniști, reflectat strălucit, dar cu patimă părtinitoare, în celebra scriere polemică *Les Provinciales* (1656–1657) a lui Pascal însuși, același însă care va lansa și teoria paradoxală a *pariului* în materie de credință, deloc străină de concluzia lui Segismundo că binele nu e inutil nici în vise, deci e mai bine să înclini de partea lui chiar dacă nu ești sigur de consistența lui ontologică[4].

---

3. O prezentare sintetică și foarte exactă în *Dictionnaire critique de théologie*, sous la direction de Jean-Yves Lacoste, PUF, Quadrige, Paris, 2002 / ed. rev. 2007, *s.v.* „Bañezianisme – Molinisme – Baianisme", pp. 160–164, și, printre altele, la http:www.org/ave/001/a152.htm (accesată la 01.07.2015).

4. Tot Pascal notează (prefer să reproduc textul numai în original): „De plus que personne n'a d'assurance, hors de la foi – s'il veille ou s'il dort, vu que durant le sommeil on croit veiller aussi fermement que nous faisons. Comme on rêve souvent, qu'on rêve entassant un songe sur l'autre. Ne se peut-il faire que cette moitié de la vie n'est elle-même qu'un songe, sur lequel les autres sont entés, dont nous nous éveillons à la mort, pendant laquelle nous avons aussi peu les principes du vrai et du bien que pendant le sommeil naturel. Tout cet écoulement du temps, de la vie, et ces divers corps que nous sentons, ces différentes pensées qui nous y agitent n'étant peut-être que des illusions pareilles à l'écoulement du temps et aux vains fantômes de nos songes. / On croit voir les espaces, les figures, les mouvements, on sent couler le temps, on le mesure, et enfin on agit de même qu'éveillé. De sorte que la moitié de la vie se passant en sommeil, par notre propre aveu ou quoi qu'il nous en paraisse, nous n'avons aucune idée du vrai, tous nos sentiments étant alors des illusions. Qui sait si cette autre moitié de la vie où nous pensons veiller n'est pas un autre sommeil un peu différent du premier. (Et qui doute sur lequel nos songes sont entés comme notre sommeil paraît – dont nous nous éveillons quand nous pensons dormir – et qui doute que si on rêvait en compagnie et que par hasard les songes s'accordassent ce qui est – assez – ordi-

Țesătura visului învăluie, așadar, mult mai convingător ariditatea disputelor teologice și filozofice. Să fie vorba, ne putem întreba din nou, de un motiv (*topos*) sau de un arhetip (definit de Jung ca fascicol de „imagini originare aparținând stocului de bază al psihicului inconștient și a căror totalitate formează inconștientul colectiv"[5])? În ce mă privește, înclin spre a doua soluție. Și o spun pentru că, în cazul specific al dramei calderoniene, nu e vorba numai de „surse" identificabile și legate între ele, cât preponderent de asemenea „imagini primordiale" care au circulat în mediul greu definibil al inconștientului colectiv, întrupându-se în narații, apologuri și sisteme filozofice ivite în zone între care de cele mai multe ori e foarte greu, dacă nu chiar imposibil, de stabilit legături documentabile.

Segismundo se visează prizonier împovărat de lanțuri într-o închisoare; altcândva și sub alte zodii Zhuang Zhou (Zhuangzi) s-a visat fluture: „Ce fericit era fluturele! Era atât de încântat și bucuros, încât nu mai știa că este Zhou. Însă, deodată, s-a trezit și s-a mirat că este Zhou. Nu mai știa dacă Zhou se visase fluture sau fluturele se visase Zhou..."[6] Nu există nici o relație direct identificabilă între Zhuangzi și Calderón. Doar, poate, efectul imperceptibil al unei presiuni de preaplin exercitate asupra Occidentului de către Orient, căruia îi aparțin în majoritatea lor asemenea reflecții, și acțiunea greu de localizat a unui curent subteran de-a lungul „Drumului mătăsii"? Care e legătura cu

---

naire et qu'on veillât en solitude on ne crût les choses renversées.)" (*Pensées sur la religion et sur quelques autres sujets*, Ed. Lafuma, 131)

5. „Importanța constituției și a ereditații în psihologie", în *Dinamica inconștientului*, trad. de Viorica Nișcov, Editura Trei, 2013, p. 140.

6. Zhuangzi, *Călătorie liberă*, trad. de Luminița Bălan și Tatiana Segal, Editura Humanitas, București, 2009, p. 70.

importante propoziții ale filozofiei hinduiste ce aruncă discreditul asupra experienței sensibile și îi definesc caracterul iluzoriu prin intermediul imaginilor evazive ale visului? Sau cu mistica sufistă persană, presărată de imprecații la adresa vieții și a nefericirii de a te fi născut (așa cum avea să declame, într-o epocă în care circulația textelor e evidentă, și un Cioran)? Aceeași întrebare se poate pune și în legătură cu postulate ale moralei budiste care demontează sistemul de iluzii ale eului și văd viața ca pe un vis pe care omul nu știe dacă să-l perceapă ca pe un montaj obiectiv sau ca pe o succesiune de iluzii.

Pe de altă parte, există în mod cert legături motivice între concepțiile orientale și bazinul occidental. Ele încep să se deseneze însă odată cu răspândirea celor *O mie și una de nopți*, și mă refer pentru cazul de față anume la foarte cunoscuta și larg difuzata poveste a califului Harun Al-Rașid și a lui Abu-Hasan (nopțile 620–641), în care califul îl adoarme pe Abu-Hasan și-l transportă în propriul său palat regal, lăsându-i libera inițiativă, pentru a vedea cum se comportă[7]. Povestea aceasta are într-adevăr o circulație verificabilă în literatura medievală spaniolă, ca de pildă în *El Conde Lucanor* al lui Don Juan Manuel, principe de Villena (*Libro de los enxiemplos del Conde Lucanor et de Patronio*, 1330–1335)[8]. Pilda e evocată și de Luis Vives într-o scrisoare către ducele de Béjar (1556) și preluată de Agustín de Rojas în *El viaje entretenido* (1603), care i-o atribuie regelui Filip cel Bun al Burgundiei, tot Rojas utilizând-o și în piesa sa *El*

7. Povestea a fost, după cum se știe, prelucrată de I.L. Caragiale (*Abu-Hasan*, apărută postum, 1915).

8. Ediție românească: Don Juan Manuel, *Cartea de pilde a contelui Lucanor și a lui Patronio*, traducere, prefață și note de Oana Busuioceanu, Editura Univers, București, 1970; din păcate, pilda la care mă refer lipsește din ediția românească citată.

natural desdichado, actul al III-lea. În sfârșit, printre sursele cele mai verosimile și mai nemijlocite se citează și adaptarea creștină a legendei lui Buddha, cunoscută în spațiul hispanic sub titlul de *Barlaam y Josafat*, potrivit căreia tatălui prințului Josafat, cunoscut ca adversar neîmpăcat al creștinismului, i se prezisese că fiul său se va converti și va alege o viață ascetică; drept urmare, prințul va fi izolat în grădinile regale, dar schimnicul Barlaam va pătrunde acolo, îl va îndruma și profeția se va împlini[9]. Aceeași legendă va fi prelucrată și într-o piesă de teatru iezuită reprezentată în Colegiul Iezuiților din Sevilia (*Tragicomedia Tanisdorus*, sfârșitul secolului al XVI-lea[10]), dar și în piesa *Barlaán y Josafat* a lui Lope de Vega (1611).

Alt filon important în construcția *Vieții e vis* este cel greco-latin, familiar lui Calderón, și anume direcția spiritualist-platoniciană și stoicismul senechist. Se citează în acest sens (o sinteză a acestor observații o face, printre alții, A. Valbuena Briones) texte din dialogurile lui Platon *Timaios*, 41e; *Statul*, X, 613e și urm., în care se susține că materia din care este alcătuit omul se supune unui *fatum* universal (*Heimarméne*) reprezentat printr-un astru legat de momentul nașterii fiecăruia, iar în *Legile* (903d și 904c) se întâlnește

9. Legenda a circulat și în literatura noastră veche, sub numele de *Varlaam și Ioasaf*, vezi N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, 2 vol., vol. I, pp. 291–312 (ed. I, 1929–1938). Vezi și Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*, Editura pentru Literatură, București, 1963, 2 vol., vol. II, pp. 289–302. O ediție integrală a dat P.V. Năsturel, *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, București, 1904.

10. Christiane Pérez González, *Bilingualität auf der Jesuitenbühne: Latein und Volkssprache im spanischen Schultheater des 16. und 17. Jahrhunderts*, Rhema, Münster, 2014.

un concept care ar putea fi privit ca un precursor al celui de liber-arbitru, în sensul că fiecărui suflet i se oferă posibilitatea de a se schimba „potrivit propriei mișcări", ceea ce îl poate duce la triumful virtuții sau la dezastrul viciului, identificabil atât la nivelul macrocosmosului, cât și al microcosmosului uman („*mundo breve*" îl definește, de altfel, și Segismundo pe om, în consens cu filozofiile morale bine cunoscute pe atunci).

Teoriile astrologice întemeiate pe asemenea concepții străvechi au avut o însemnată circulație și capacitate de înrâurire în primele secole ale Renașterii și în Baroc (Marsilio Ficino, *De vita*, 1489; Giovanni Pontano, *De rebus caelestibus*, 1530), ele fiind preluate și în Spania (Bernaldo Pérez de Vargas, *Fábrica del universo*, 1563), chiar dacă un personaj influent în epocă, magistrul Pedro Ciruelo, le combătuse în *Reprobación de supersticiones y hechicerías* (1538), în acord cu dogmele creștine și în pofida numeroaselor încercări de a le concilia cu acestea. Calderón nu le acordă credit, ci polemizează dramatic și poetic cu ele, de aici născându-se și principalul conflict al dramei, acela dintre pedagogia oarbă, nenuanțată, „obiectivă", „științifică", a regelui Basilio, cu urmările ei distructive, și procesul de autoformare extrem de accidentat, dar victorios în cele din urmă, al lui Segismundo.

Cât despre spiritualismul latin senecan, apropiat de învățăturile creștine și cultivat ca atare și de cercurile iezuite, el propune comparația, utilă pentru înțelegerea sau situarea *Vieții e vis*, dintre experiența umană și existența într-o temniță aparent fără ieșire în care, la drept vorbind, ne ducem zilele cu toții, așa cum spune Seneca în *De tranquilitate animi* (tradusă în spaniolă de Fernández de Navarrete, Madrid, 1627), și din care nu avem șanse să ieșim decât dacă învățăm să vedem lumina (potrivit alegoriei platoniciene a luminii

ca metaforă a cunoașterii morale), pentru ca în tratatul *De beneficiis* (I, 1, 11) filozoful să precizeze, într-un sens deloc străin gândirii lui Calderón, că numeroși sunt cei care trăiesc în lume fără a fi vrednici să vadă lumina, cu toate că și pentru ei răsare soarele, și totuși mulți sunt cei ce se plâng că s-au născut, refuzând sau nefiind capabili să-l vadă și să-l înțeleagă. În fine, în *De constantia sapientis* (XI, 1), înțeleptul contemplă perindarea pasiunilor de care omul e captivat ca pe niște „închipuiri găunoase ale unor vise". Sau, cum avea să spună, în siajul romantic, Eminescu: „Și gândirile-s fantasme, și viața este vis" (*La moartea lui Neamțu*) sau, mai nuanțat, „Căci gândirile-s fantome când viața este vis" (*Memento mori*, ultimul vers).

Aici este miezul gândirii din ce în ce mai accentuat teologice a lui Calderón, care va turna, după cum am menționat, peste patruzeci de ani substanța filozofică mundană din *La vida es sueño* în tiparele actului sacramental cu același titlu[11], în care Segismundo devine Omul prototipic, care, prin mila divină, e scos din temnița increatului, fiind atras apoi și dezorientat de intervențiile maligne ale Umbrei și ale Prințului Tenebrelor (Diavolul), pentru ca în cele din urmă să se trezească din amăgirile visului însăilat de simțuri, gata să primească taina euharistică răscumpărătoare înainte de cufundarea în visul altminteri inevitabil, dar nesfârșit revelator al adevăratei morți a păcatului.

Dar e necesar să reamintim că traiectoria gândirii marelui dramaturg se desfășoară în plin baroc paneuropean, care,

11. Versiunea definitivă a fost precedată, cum spuneam, de o primă variantă din 1637, păstrată în șapte manuscrise. O ediție critică, la care nu am avut acces, a apărut acum trei ani: *La vida es sueño*, edición crítica de las dos versiones del auto y de la loa. Ed. de Fernando Plata Parga, Edition Reichenberger, Kassel, 2012.

cu atât mai mult în ambianța catolică izolaționistă a Spaniei, favoriza viziunile pesimiste asupra nestatorniciei vieții omului în lume și propunea totodată ca soluție privilegiată ascensiunea spre dimensiunile divine, mărturie stând *Criticonul* lui Baltasar Gracián. Și repet: în cazul *Vieții e vis*, această progresie onto-teologică urmează o curbă ascendentă în meditația dramaturgului de-a lungul a patru decenii: de la concluzia cvasi-necreștină, în cel mai bun caz pre-creștină – constatarea s-a făcut în numeroase rânduri –, a lui Segismundo, potrivit căruia, pe urmele, printre alții, ale lui Plinius, „el mayor delito del hombre es haber nacido" („căci a omului supremă / vină e că s-a născut", vv. 111–112), și care este în contrast absolut cu afirmația Sfântului Pavel, „precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el. Căci, până la lege, păcatul era în lume, dar păcatul nu se socotește când nu este lege" (*Rom.*, 5:12–13), cea teocentrică se transfigurează și se manifestă abia în actul sacramental cu același nume. Cu alte mijloace, preanunțate însă.

Toate întrebările capitale pe care și le pune Segismundo în despletirea de retorică barocă a celor trei monologuri (câte unul în fiecare act) din drama de tinerețe sunt reluate de bătrânul Calderón pe aceeași gamă suitoare în actul sacramental de peste decenii: care sunt esența, originea și menirea Omului? Una din ipostazele Treimii, *Gracia* (*Harul*) i se adresează acestuia: „Hombre, imagen de tu Autor, / de essa enorme cárcel dura / rompe la prisión oscura / a la voz de tu Criador."[12] Iar Omul îi răspunde: „¿Qué acento, qué resplandor / vi, si es esto veer; oí, / si es oir esto; que

12. „Omule, închipuire a Autorului tău, / acestei uriașe temnițe întunecoase / frânge-i lanțurile negre / la glasul Creatorului tău."

hasta aquí / del no ser, pasando al ser, / no sé más que no saber / qué soy, qué seré o qué fuí?"[13] Întrebarea Omului primește răspunsul spre final din partea altei ipostaze treimice, *Poder* (*Puterea*): „Y pues cuanto vives sueñas, / porque al fin la vida es sueño, / no otra vez tanto bien pierdas, / porque volverás a verte / aun en prisión más estrecha, / si con culpa en el letal / último sueño despiertas."[14] Iar A. Valbuena Briones aduce precizările de rigoare: „Omul [din actul sacramental, *n.m.*] îi corespunde lui Segismundo din piesa de teatru, care, din personaj-simbol, a devenit pură abstracție. Visul vieții este visul păcatului. Biruirea Principelui [adică a Diavolului, cu ispitirile lui, *n.m.*] reprezintă aici răscumpărarea omului."[15]

Încărcătura poetică, dramaturgică și, de bună seamă, teologică diferă mult între comediile și dramele lui Calderón și actele lui sacramentale și ar fi o greșeală citirea unora exclusiv în cheia celorlalte, dar o continuitate supra- și subterană există între ele și poate în niciun caz ea nu e mai evidentă ca în cuplul celor două compuneri dramatice intitulate *Viața e vis*, chiar dacă și între alte scrieri din cele două compartimente se pot stabili perechi comunicante propuse de gândirea unitară a dramaturgului.

Drama de tinerețe prefigurează structura unui act sacramental, deși pune în scenă exclusiv personaje profane,

---

13. „Ce zvon, ce strălucire / am văzut, de-i asta văz; am auzit, dacă auz e asta; căci până aici / dinspre nefire trecând la fire / nu știu mai mult decât neștiind / ce sunt, ce voi fi, ce-am fost."

14. „Și de vreme ce tot ce trăiești visezi, / căci la urma urmelor viața e vis, / nu pierde iar asemenea bine, / căci te vei vedea din nou / într-o carceră și mai întunecată, / dacă vinovat în acel de moarte / ultim vis te vei trezi."

15. Pedro Calderón de la Barca, *Obras completas*, tomo III, *Autos sacramentales*, ed. a II-a, Aguilar, Madrid, 1967, pp. 1381–1407.

evoluează într-un mediu a-ecleziologic și nedogmatic și tinde către o rezolvare mundană supraîntinsă de experiențe vitale personale și de un orizont sapiențial și politic caracteristice unei modernități incipiente în datele Spaniei de atunci. Firul acțiunii este sumar, dar muzical tensionat, în ciuda brutalităților aparente, triplicarea (traseul lui Segismundo, experiența Rosaurei, singularitatea exemplară a intervențiilor bufonului Clarín, personajul cel mai enigmatic, după cum s-a observat, care menține vie interogația neliniștitoare asupra destinului) sau cvadruplicarea sa, dacă liniilor de mai sus le adăugăm și intervenția notei politice a rațiunii de stat, reprezentată prin episodul, aparent cu mică pondere, al soldatului căruia i se administrează pedeapsa capitală după ce își cere răsplata trădării sale în favoarea prințului, se dezvoltă pe o structură dominant monologală și conceptualizantă: totul e lesne echivalabil în termenii unei piese religioase în care participanții devin abstracții alegorice care acționează însă pe același fundal arhetipic al vieții ca vis, acum decisiv sacralizat. Se păstrează, așadar, toposul viață/vis și, mai mult, se menține activă reversibilitatea celor doi termeni: viața este vis care devine viață, visul este viață care devine vis într-o circularitate de energii însuflețite sau perturbate de valorile, pozitive sau negative, investite fiecare, la timpul/spațiul potrivit. Și toată această dinamică se regăsește în ansamblul întregii opere calderoniene: „Calderón nu a fost un filozof de profesie, dar modul său de a gândi invadează terenul filozofiei. Opera lui este plină de interogații și continue subminări ale cotidianului, de-a lungul ei manifestându-se o necontenită excavare a vidului, a neantului, a insubstanțialității existenței, drum croit printr-o analiză a proceselor psihice și a limbajului care le fundamentează. Oare nu tocmai această experiență care se întru-

pează în infinita capacitate de reflecție a personajelor sale îl împinge să întreprindă saltul la credința în Revelație?"[16]

Numai din această perspectivă mi se pare că își dobândește deplinul înțeles concluzia bivalentă a lui Clotaldo formulată în pragul faimosului monolog al lui Segismundo de la finalul actului al III-lea: „Segismundo, nici în vise / binele nu-i de prisos" (vv. 2146–2147), al cărei revers e lesne deductibil, mai ales în lumina frapantelor ipoteze de lucru ale lui Blaise Pascal citate într-o notă anterioară.

Și tot de această dublă perspectivă, subliniez, trebuie să țină obligatoriu seama orice fel de lecturi actuale, mai ales cele regizorale, ale dramei *Viața e vis*, pentru a nu cădea în soluții caricaturale, așa cum s-a întâmplat în ultimii ani, și încă de două ori, pe scenele noastre. Căci, după cum arată tot A. Regalado, „dacă am avea la dispoziție doar dramele profane ale lui Calderón, l-am considera drept cel mai ateu dintre dramaturgi, iar dacă, dimpotrivă, ne-ar fi lăsat moștenire doar teatrul religios, l-am judeca drept cel mai catolic[17].

---

16. Antonio Regalado, *Calderón. Los orígenes de la modernidad en la España del Siglo de Oro*, Destino/Ensayos, Barcelona, 2 vol., 1995, vol. I, p. 128. Tot în această amplă cercetare semnalez și un capitol consacrat anume actului sacramental *Viața e vis* (vol. II, cap. 7, pp. 249–284).

17. Tocmai această poziție o adoptă Paul Verlaine, bun cunoscător însă al întregii opere calderoniene, într-un sonet apologetic (ce prelungește de fapt, în plin simbolism, entuziasmul romantic al fraților Schlegel față de Calderón): *A propos d'un „centenaire" de Calderon:* „Ce poète terrible et divinement doux, / Plus large que Corneille et plus haut que Shakespeare, / Grand comme Eschyle avec ce souffle qui l'inspire, / Ce Calderon mystique et mythique est à nous. // Oui, cette gloire est nôtre, et nous voici jaloux / De le dire bien haut à ce siècle en délire: / Calderon, catholique avant tout, noble lyre / Et saints accents, et bon catholique avant tout, //

Pare inevitabil, așadar, ca imensitatea și complexitatea operei sale să inducă o stare de perplexitate dacă nu ne refugiem în vreuna din numeroasele simplificări sau rețete pe care modernitatea noastră le are la îndemână pentru a rezolva asemenea cazuri incomode"[18].

Și o ultimă remarcă: deoarece coincidențele nu par a fi, deseori, decât semne îngăduite de Providență prin care ni se atrage, uneori delicat, alteori brutal, atenția asupra unității profunde a mișcării Spiritului autocontemplativ, n-aș vrea să închei șirul acestor note sumare fără a preciza că le-am redactat în anul 2015, când s-a aniversat cel de-al patrulea centenar al publicării părții a doua din *Don Quijote de la Mancha* de Miguel de Cervantes. Cred, cu atât mai mult cu cât Calderón i-a cunoscut opera, că ar fi oportun să citez o reflecție a lui Sancho Panza, „quijotizat" acum pe deplin, care adaugă o piesă importantă la dosarul atât de bogat al surselor și conexiunilor *Vieții e vis*: „Asta n-o pricep – replică Sancho –: pricep doar că-n vreme ce dorm nu mă-ncearcă nici teamă, nici speranță, nici munci, nici slavă; binecuvântat fie cine-a născocit somnul, mantie care-acoperă toate gândurile omenești, hrană care potolește foamea, apă care gonește setea, foc care încălzește frigul, frig care astâmpără fierbințeala și, în sfârșit, monedă universală cu ajutorul căreia poți cumpăra toate lucrurile, balanță și greutate care-i face de-o seamă pe păstor cu regele și pe prost cu discernă-

---

Salut! Et qu'est ce bruit fâcheux d'académies, / De concours, de discours, autour de ce grand mort / En éveil parmi tant de choses endormies? // Laissez rêver, laissez penser son Œuvre fort / Qui plane, loin d'un siècle impie et ridicule, / Au-dessus, au delà des colonnes d'Hercule!" (Paul Verlaine, *Œuvres poétiques complètes*, texte établi et annoté par Y.-G. Le Dantec, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1959, p. 311).

18. A. Regalado, *op. cit.*, vol. I, p. 93.

torul. Un singur lucru rău are somnul, după cum am auzit, și anume că seamănă cu moartea, fiindcă între un adormit și-un mort e foarte puțină deosebire."[19] Toată politica, metafizica și teologia pieselor lui Calderón, atât ale dramei, cât și ale actului sacramental, se află concentrate aici, în cele mai „elegante" vorbe rostite cândva de Sancho, cum i le apreciază însuși don Quijote.

SORIN MĂRCULESCU

19. *Don Quijote de la Mancha*, II, 68, în Miguel de Cervantes, *Opere narative complete*, trad. de Sorin Mărculescu, vol. 2/II, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 550. Pentru raporturile efective dintre dramaturgia lui Calderón și operele lui Cervantes vezi Antonio Regalado, *Calderón. Los orígenes de la modernidad en la España del Siglo de Oro*, Destino, Barcelona, 1995, vol. 2/2, pp. 494, 499–507 și 608.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VIAȚA E VIS

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Persoanele care vorbesc în piesă[1]:

ROSAURA, doamnă
SEGISMUNDO, prinț
CLOTALDO, bătrân
ESTRELLA, prințesă
SOLDAȚI
CLARÍN, bufon
BASILIO, rege
ASTOLFO, prinț
STRĂJERI
MUZICANȚI

1. Două dintre personaje au nume semnificative: *Estrella* „stea" și *Clarín* „trompetă, trâmbiță, goarnă", dând loc la numeroase jocuri de cuvinte, ușor identificabile în text.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[TABLOUL I]
[Turn]

(Pe un munte intră ROSAURA, *îmbrăcată în haine bărbătești de călătorie, și, în timp ce coboară, rostește primele versuri.)*

ROSAURA

O, hipogrif[2] focos
mai iute decât vântul viforos,
fulger nearzător,
zi, pește fără solzi, șoim incolor
și cal fără instinct
firesc, pe unde-n strâmbul labirint
de stâncărie goală
te-arunci, și sari, și-n hăuri dai năvală?
Stai locului pe stane,

2. *hipogrif*: Animal fantastic, corcitură de iapă și grifon, descris inițial de Ariosto, în *Orlando furioso*, V, 18–19, ca un vultur în partea superioară și un leu în cea inferioară, altfel spus un soi de cal cu aripi și gheare. Aici, termenul e folosit metaforic pentru un cal veloce și focos, sens în care apare deseori în literatura narativă și dramatică a Secolului de Aur. Calul sălbatic ar reprezenta sufletul concupiscent, pasiunile (Platon, *Timaios*) sau orgoliul (Prudentius, *Psychomachia*).

și Faeton[3] fii printre lighioane;
    căci eu, fără alt drum
decât cel scris de legea Sorții-acum,
    oarbă și disperată[4],
am să cobor costișa încurcată
    a falnicului munte
ce și pe soare-n stare-i să-l încrunte.
    Polonie, rea gazdă
străinului te-arăți, când prima-ți brazdă
    sub pași i-o scrii cu sânge,
că greu ajuns, ajuns de greu se frânge.
    Destinu-mi bine-o spune;
dar unde milă un sărman s-adune?

(Intră CLARÍN, *bufon.)*

CLARÍN
    Ba doi zi, nu-mi da voie
să huzuresc când tu ești în nevoie,
    că dacă doi din țară
plecat-am împreună-odinioară

3. *Faeton*: fiul lui Helios și al nereidei Clymene (Ovidiu, *Metamorfoze*, II). Tânărul Faeton (Phaethon) i-a cerut părintelui său să-i dăruiască pentru o zi carul cu armăsarii înaripați în care zeul Soarelui obișnuia să traverseze bolta cerească. Înduplecat, Helios se învoiește. Cu toate recomandările primite, Faeton nu e în stare să țină piept iureșului cailor, care zboară la înălțimi amețitoare. El părăsește drumul indicat și, fiind cât pe ce să dea foc cerului și pământului, preacutezătorul și necugetatul tânăr este lovit de Zeus cu fulgerul său și precipitat în apele Eridanului, unde își află moartea. În Secolul de Aur, acest personaj mitologic devenise un simbol moral al aroganței și trufiei omenești.

4. Calderón anticipează prin aceste adjective feminine adevărata identitate de femeie a Rosaurei.

să ne-ncercăm norocul,
doi prin sminteli și chinuri în tot locul
aici abia sosirăm
și de pe munte-n doi ne prăvălirăm,
nu-i trist să nu mă numeri
când am purtat necaz la fel pe umeri?

ROSAURA

N-am vrut să-mi fii părtaș,
Clarín, durerii, ca să nu-ți mai lași,
nesomnu-n plâns trecându-l,
lipsit de dreptul mângâierii gândul.
C-atât e de plăcut
să plângi, un filozof[5] zicea-n trecut,
încât, râvnind să plângi,
urgia-asupră-ți dinadins ți-o strângi.

CLARÍN

Zău, firoscosul tău
e-un ghiuj bețiv și nu i-ar prinde rău
vreo mie de scatoalce
și-apoi, pe drept, și-n bălți de lacrimi calce.
Dar, doamnă, vreau să știu
ce facem noi, pe jos, pierduți, târziu,
pe-un munte sterp și mare,
când soarele spre alte zări dispare?

ROSAURA

De ce-ntâmplări ciudate-avurăm parte!
Dar dacă văzul năluciri deșarte

5. Posibilă aluziе la Heraclit, reprezentat ca veșnic plângând, spre deosebire de Democrit.

nu mi-l supun, pe-o stâncă,
sub geana zilei temătoare încă,
îmi pare că-nainte
e o clădire.

CLARÍN

Ori dorința-mi minte,
ori parcă-adevărat e.

ROSAURA

În gol de stânci se-arată o cetate
atâta de firavă,
c-abia cutează către soare-n slavă,
iar zidăria-i sură,
durată-ntr-o barbară-arhitectură,
se-aseamănă, captivă
la poala-atâtor stânci și steiuri stivă
ce soarele-l adumbră,
c-un bolovan căzut în valea sumbră.

CLARÍN

Să mergem mai aproape,
că doar privitul n-are să ne scape
și, doamnă, zău, mai bine-i
să fim primiți frumos la vremea cinei
într-însul.

ROSAURA

Poarta mare
– sau fiorosul bot – deschisă pare
și din străfund, coclită,
se naște noaptea-ntr-însul zămislită.

(Se aude zornăit de lanțuri.)

CLARÍN

Vai, vai, ce-aud din față?

ROSAURA

Sunt stâlp înmărmurit, de foc și gheață.

CLARÍN

Nu zornăie lănțugul?
Să mor, e-un osândit ce rabdă jugul:
așa-i, că prea mă tem.

(Dinăuntru.)

SEGISMUNDO

Sărman de mine, vai, amar blestem!

ROSAURA

Ce jalnic glas se-aude?
Cu noi dureri și chinuri lupt, mai crude.

CLARÍN

Iar eu cu alte frici.

ROSAURA

Clarín!

CLARÍN

Stăpână!

ROSAURA

Să fugim de-aici,
de turnu-acest vrăjit.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLARÍN

Zău, n-am putere,
deși doar asta sufletul mi-ar cere.

ROSAURA

Nu-i o făclie-acea
suflare muribundă, pală stea
ce-n pieritoare oaze,
cu zvâcnet de văpăi și puls de raze,
întunecă mai rău
lăcașul negru c-o sclipire-n hău?
Ba da, căci în bătaia-i
pot deslușI cu greu că-n partea aia-i
o temniță obscură,
mormânt în care-un viu cadavru-ndură.
Și, mai de necrezut,
în piei de fiare zace-un om pe lut,
sub lanțuri fără milă,
și singuru-i tovarăș e-o feștilă.
Iar cum scăpare nu-i,
să ascultăm de-aici năpasta lui,
ce zice să vedem.

(Se arată SEGISMUNDO, *îmbrăcat în piei de sălbăticiuni, legat cu un lanț, la lumina unei feștile.)*

SEGISMUNDO

Sărman de mine, vai, amar blestem!
Ceruri, vreau să fac lumină
și, de vreme ce barbar
mă loviți, să știu măcar
nașterea-mi cu ce vă-ntină,
chit că și-a te naște-i vină

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

și delictul mi-e știut;
rost temeinic ați avut
de pedeapsă și-anatemă,
căci a omului supremă
vină e că s-a născut[6].

Doar aș vrea să pot cunoaște,
ca să nu mă mai frământ
și, ceruri, făr-alt cuvânt
despre vina de-a te naște,
ce vă fac, de mă tot paște
o pedeapsă și mai mare.
Nu-s născuți și alții oare?
Dacă da, de ce atunci,
cerule, plăceri le-arunci
mie-oprite din născare?

Naște pasărea-n migală
de splendoare suverană,
și abia e crin de pană
ori buchet cu-aripi de gală,
că prin etereea sală
fulger ceru-l și străbate,
făr-a mai gândi să cate

---

6. *căci a omului supremă / vină e că s-a născut*: Fraza aceasta, memorabilă și faimoasă, a fost îndelung discutată de comentatori; i s-a atribuit o origine erasmiană, cu deosebirea că la Calderón nu mai e vorba de un aforism sarcastic și pesimist despre stupiditatea umană, ci de o profundă deznădejde barocă, nemaivorbind de o posibilă aluzie la păcatul originar. În epocă însă o aluzie la Erasmus în Spania era periculoasă, așa încât Ruano de la Haza crede că sursa ar putea să fie alta: fie personajul mitologic Silenos, căruia i-o atribuiau grecii antici („cel mai bine pentru om ar fi fost să nu se fi născut"), fie *Istoria naturală* a lui Plinius (VII, 1, 4), fie Seneca, *De consolatione ad Marciam*. Oricum, ideea era răspândită în mediul erudit sau chiar popular al epocii Barocului.

pacea cuibului pe ram:
eu, când mai mult suflet am,
nici cât ea n-am libertate?

Naște fiara și, de fel
cu frumos tărcată piele,
pare-abia un câmp de stele,
har savantului penel,
că, aprinsă la măcel,
omeneasca-ananghie-i scoate
mai cruzi colți de răutate,
monstru-n labirint pândind:
eu, mai ager simț vădind,
nici cât ea n-am libertate?

Naște-un pește, nu respiră,
plod de mâl și lintiți parcă,
și, abia-i de solzi o barcă,
și pe unde-n salt se-admiră
pretutindeni vie spiră,
măsurând imensitate
de-ape adânci și-ntinse toate
cum îl poartă recea lege:
eu, când liber pot alege,
nici cât el n-am libertate?

Naște-un pârâiaș, șopârlă
despletită-n mărgărint,
și, năpârcă-abia de-argint,
printre flori se sfarmă gârlă
și un cânt de slavă-azvârlă
spre florala bunătate,
că prin ea măreț răzbate
spre câmpii deschise-n față:
eu, mai plin ca el de viață,
nici cât el n-am libertate?

Pătimirii rob detot,
Etnă și Vulcan de-a dreptul,
ah, aș vrea să-mi sfâșii pieptul,
inima-n bucăți să-mi scot.
Ce temei, ce lege pot
omului să-i fure-orbește
cel mai dulce drept ce crește
peste drepturi, cel mai rar,
pus de Domnul în cleștar,
fiară, pasăre și pește?

ROSAURA

Spusa-i îmi stârnește-alai
de-nfricări și milă multă.

SEGISMUNDO

Cine glasul mi-l ascultă?
E Clotaldo?

CLARÍN

Zi c-așa-i.

ROSAURA

Tot om trist ți-aude, vai,
pe sub frigul bolții-aceste,
melancolica poveste.

(El o înșfacă.)

SEGISMUNDO

N-ai să ieși de-aicea viu,
nu cumva să știi că știu
plânsul că mi-l știi cum este.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Doar fiindc-ai auzit,
între brațele-mi vânjoase
viață am să-ți frâng și oase.

CLARÍN
Surd cum sunt, n-am izbutit
să te-ascult.

ROSAURA
Dac-ai venit
om pe lume, prosternarea
mi-e de-ajuns să-ți smulg iertarea.

SEGISMUNDO
Glasul când ți-aud mă-nduplec,
chipul ți-l zăresc și nú plec,
și mă tulburi cu-nchinarea.
Cine ești? Deși puține
știu de-al lumii-așezământ,
căci și leagăn, și mormânt
turnu-acesta-i pentru mine,
și deși în jur, vezi bine,
de când sunt – cum sunt! – cuprind
doar pustia-n ochi cu jind,
unde vieții ticălos,
viu schelet neputincios
ori biet suflet mort fiind;
și deși alt om vreodată
nu văd în afara celui
căruia mereu mă jelui,
singurul care-mi arată
ce-i prin cer și-n lumea toată;
și deși, oricât m-asemeni

cu un om neom din cremeni,
sub himere și mirare,
om mă număr printre fiare
și sunt fiară pentru semeni
    și, deși-n restriști grozave,
și politică-am urmat
de jivine învățat
și de păsări în zăbave,
și-ale astrelor suave
cruguri des le-am deslușit,
tu, doar tu mi-ai țintuit
de necaz însuflețire,
minunare de privire
și de-auz extaz uimit.
    Iar și iar mi te zăresc
și-mi aprinzi mai nou extazul,
și, văzându-ți iar obrazul,
mái mult vreau să ți-l privesc.
Ochi hidropici bănuiesc
că mi-s ochii-n sinea lor:
de-i să bei ucigător,
ei beau mái mult, guri avide,
și, cum văzul mă ucide,
vreau să văd până ce mor.
    Să te văd, și pot muri[7],
căci mă-ntreb, pierzând puterea,
dacă moarte mi-e vederea,
nevederea-ți ce mi-ar fi.
Mái grea moarte s-ar vădi,
furii, răni, turbări deșarte;

7. *Cf.* versurile atribuite Sfintei Tereza a lui Isus: „Véante mis ojos, / muérame yo luego".

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

moarte-ar fi: din orice parte
simt asprimea-i peste fire,
viața în nefericire
este-n fericire moarte.

ROSAURA

Uluit de-a ta vedere,
de vorbirea ta uimit,
ce să-ți spun nu-s dumirit,
nici ce deslușiri ți-aș cere.
Doar cereasca priveghere
știu aici că m-a-ndrumat
să-mi văd chinul mângâiat,
mângâiere dacă poate
un nefericit a scoate
dintr-un om mai împilat.

Despre-un filozof se zice
că, sărac, lihnit de foame,
fu silit, în loc de poame,
buruiană să dumice.
Oare-o fi vreun neferice
– se-ntreba – mai cu ponoase?
Și văzu, când capu-ntoarse,
înc-un filozof mergând
după el și adunând
frunzele ce le-aruncase[8].

Căinându-mi soarta dură
vieţuiam aici pe lume
și, când mă-ntrebam anume

8. Povestea, de origine necunoscută, se regăsește în *El conde Lucanor* de Don Juan Manuel (*Exemplo X*), trad. rom. de Oana Busuioceanu, Editura Univers, București, 1970, p. 60.

de-o mai fi și-alt ins ce-ndură
scrisă mai bogată-n ură,
jalea-ți fu răspunsu-ales
și, trezit dintr-un eres,
văd, când te alini cu ele,
că necazurile mele
bucuros le-ai fi cules.
Și gândind că prin necazu-mi
te-ai mai mângâia oleacă,
ascultare dă-mi și-adună
tot ce va să-mi prisosească.
Sunt...

(Înăuntru, CLOTALDO.*)*

CLOTALDO
Străjeri din turnu-acesta,
voi, ce, lași ori gură-cască,
ați lăsat doi inși încoace
drum spre temniță să-și facă!

ROSAURA
(Iar mă tulbur!)

SEGISMUNDO
E Clotaldo,
paznicul ce mă veghează:
tot nu-mi seacă nenorocul.

(De afară.)

CLOTALDO
Alergați și, cu fereală,

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

făr-a-i mai lăsa să lupte,
prindeți-i! De nu, să moară!

(De afară.)

TOȚI
Trădători!

CLARÍN
Străjeri din turn,
voi, ce ne-ați lăsat pe poartă,
dacă-i vorba să alegem,
capturarea-i mai ușoară.

(Intră CLOTALDO, *cu o flintă, și soldații, toți cu fețele acoperite.)*

CLOTALDO
Fața toți v-acoperiți-o
și mai luați cu toții seamă,
câtă vreme-aici suntem,
nimeni să nu ne cunoască.

CLARÍN
Ptii, ce de mascați, nu glumă!

CLOTALDO
Voi, ce-n neștiință gravă
semnul și hotaru-acestui
loc ne-ngăduit călcărați
peste-al regelui decret
ce-a voit să nu-ndrăznească
nimeni să-ntrevadă taina

ce sub stânci, aici, se-ngroapă:
vieți predați-vă și arme,
că de nu, pistolu-așteaptă,
viperă de-oțel, să scuipe
neîndurătoare-otravă-a
două gloanțe-a căror flăcări
vor stârni-n văzduhuri larmă.

SEGISMUNDO
Nu, tirane, înainte
ca mânia-ți să lovească,
jur c-o să-mi atârne viața
prinsă-n lațul jalnic zdreanță,
și, pe Dumnezeu, într-însul
carnea mi-o voi rupe toată,
și cu dinții, și cu mâna
printre țancuri, mai degrabă
chinul lor decât să-ngădui
și s-accept ofensa oarbă.

CLOTALDO
Nenorocul, Segismundo,
dacă-l știi c-atât te-apasă,
că-nainte de-a te naște
ceru-a vrut să mori, și dacă
temnița o știi că-ți este
pentru furia-ți semeață
frâu menit să ți-o supună
și zăbală s-o strunească,
ce te mai făiești? Închideți
ușa strâmtei carceri, zacă-n
bezna ei ascuns.

(Îi închid ușa și se aude dinăuntru.)

SEGISMUNDO

O, ceruri,
bine că-mi răpiți întreagă
libertatea, căci altminteri
nou gigant în contra voastră
aș porni și tot cleștarul
soarelui vrând praf să-l sfarăm,
pe temei de stâncă-aș pune
munți înalți de jasp grămadă![9]

CLOTALDO

Poate ca să n-o poți face
azi înduri atâta caznă.

ROSAURA

Văd că te-a jignit trufia,
și-aș vădi doar ignoranță
necerând umil iertare
pentru viața-mi prosternată.
Umilința-mi să te miște,
căci asprimea ți-ar fi rară
dacă nici smeriți, nici trufași
nu te mai înduioșează.

9. Referire la episodul mitologic al răzvrătirii împotriva zeilor olimpici (Gigantomahia) a giganților (titanii), care, ca să ajungă până la stele, au stivuit munții Osa, Pelion și Olimpul, dar, învinși, au fost înlănțuiți și îngropați de Zeus sub pământ: cu ei se compară și Segismundo, care ar vrea să spargă „cleștarul soarelui", de fapt, în concepția ptolemaică, însăși sfera celestă pe care aluneca astrul zilei.

CLARÍN
Iar dacă de umilință
și trufie[10] tot nu-ți pasă,
chiar dacă sacramentale
acte mii le-nfățișează,
nici smerit, nici trufaș caut,
la jumate de postată
între ele, să-ți înduplec
iertăciunea generoasă.

CLOTALDO
Ei!

SOLDAȚII
Stăpâne...

CLOTALDO
Dezarmați-i
pe-amândoi și c-o năframă
să-i legați la ochi, ca drumul
nu cumva, ieșind, să-l vadă.

ROSAURA
Iată-mi spada, numai ție
se cuvine-ncredințată,
căci, oricum, ești cel mai mare
peste toți, și ea nu rabdă
ins mai mic în rang s-o țină.

10. *Umilința*, personificare a unei virtuți, și *Trufia*, personificare a unui păcat, erau personaje alegorice, care, alături de *Viciu* și *Virtute*, se întâlneau curent în *autos sacramentales*.

BCU IAȘI - BIBLIOTECA UNIVERSITY LIBRARY

CLARÍN
Ba a mea și de-o otreapă
vrednică-i: v-o dau deci vouă!

ROSAURA
Și de-i scris să mor, în pază
vreau să-ți las, pentru-ndurare,
un zălog cu preț și vază
de la omul ce-l încinse
ca stăpân odinioară;
ia-o, rogu-te, păstreaz-o,
căci, deși nu știu ce taină
zace-n ea, știu că de spada
aurită mi se leagă
mari secrete și-n nădejdea
ei venii-n polona țară
ca să mă răzbun.

CLOTALDO
(O, Doamne,
ce aud? Mai rău m-apasă
tulburare și neliniști,
spaime, și dureri, și groază.)
Cin' ți-a dat-o?

ROSAURA
O femeie.

CLOTALDO
Cum o cheamă?

ROSAURA
Învoială
n-am a spune.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLOTALDO

Ce te face,
dar, să bănuiești că-n spadă
zace-o taină, sau știut-ai?

ROSAURA

Cin' mi-a dat-o-mi zise: „Pleacă
în Polonia și-acolo,
cu silinți, răbdare-ori artă,
fă ca nobilii cu toții
spada-aceasta să ți-o vadă:
unul știu c-o să te-ajute
și-are să te ocrotească";
dar, gândind că poate mort e,
n-a voit să mi-l numească.

CLOTALDO

(Ce mi-e dat s-aud, vai, Doamne?
Încă nu-mi dau bine seamă
dacă tot ce mi se-ntâmplă
este-aievea sau fantasmă.
Însumi spada i-am lăsat-o
Violantei, cea frumoasă,
eu, drept semn că-ncins cu dânsa
cine vine-n mine află
dragoste ca fiu de sânge
și-ocrotire ca de tată.
Cum să ies, sărman de mine,
din vâltoarea fără seamăn,
dac-adusă spre-a-i fi sprijin,
și-o aduce ca să moară,
osândit fiind la moarte
cel la mine-ajuns? Ce aspră
cumpănă! Ce rea ursită,

cât de schimbătoare soartă!
Fiul meu e, și mi-o spune
chiar și inima-n alarmă,
care, ca să-l vadă, strigă
prinsă-n piept și-i bat în poartă
băierile, dar, cum nu e-n
stare-a sparge nici un lacăt,
face ca și-ntemnițatul
care, zvon prinzând din stradă,
pe fereastră să se-arunce,
și, ca el, fără să poată
știi ce e, aude zgomot
și de zor la ochi se-arată,
ce i-s pieptului ferestre,
și prin lacrimi sare-afară.
Ce să fac, o, Doamne sfinte?
Ce să fac? Fiindcă dacă-l
duc la rege,-l duc, vai mie,
drept la moarte. De pedeapsă
ascunzându-l, calc credința
regelui cândva jurată.
De iubire dintr-o parte
și credință de cealaltă
sunt învins. Dar ce mai șovăi?
Nu-i credința mai înaltă
ca onoarea și ca viața?
Deci s-o scap, iar ele moară.
Mai mult, dacă stau și cuget
că prin răzbunare-ncearcă
să-și răscumpere-o jignire,
omul ofensat e-o zdreanță.
Nu-i copilul meu, nu, nu e,
nu curatu-mi sânge-l scaldă!

Dac-o-mprejurare însă
căreia nimeni nu-i scapă
l-a pândit, fiind onoarea
tare gingaşă plămadă,
că şi-un simplu gest o frânge
şi-o pătează chiar şi-un freamăt,
ce-i rămâne oare-a face
unui nobil, pân' la capăt,
altceva decât, primejdii
înfruntând, s-o regăsească?
E copilul meu de sânge,
văd după virtutea-i trează;
aşadar, oricât mai şovăi,
una-i calea înţeleaptă:
regelui să-i spun că fiu mi-e,
chiar de-o porunci să moară.
Poate că, văzând credinţa-mi
tot statornică, îl iartă;
iar de-l merit viu, jignirea
îl ajut, de bună seamă,
să-şi răzbune; dacă totuşi,
neclintit în legea-i aspră,
regele-l dă morţii, moare
făr-a şti că eu i-s tată.)
Hai, străinilor, cu mine,
nu vă temeţi că tovarăşi
de nefericire n-aveţi;
în atare grea-ndoială
nu ştiu, dintre viaţă-ori moarte,
care-i cea mai crudă caznă.

(Ies.)

[TABLOUL II]
[Palat]

(Dintr-o parte intră ASTOLFO, *însoțit de soldați, și din cealaltă,* ESTRELLA, *cu doamnele sale. Răsună muzică.)*

ASTOLFO

Când ți-apar din nou, superbe,
razele, cândva comete,
totul într-o salvă fierbe,
tobe repezi și trompete,
păsări și fântâni în jerbe,
devenind, în cor egal
și cu minunări supreme,
la spectacolu-ți regal
trâmbiți, unele, de pene,
și-altele, stol de metal.
Și te-ntâmpină, seniora,
ca pe o regină arma,
păsăretul pe-Aurora,
ca pe mândra Palas goarna
și ca florile pe Flora.
Căci ne ești, sfidând, mai vie,
fuga zilei stinse-n aer,
Auroră-n bucurie,
Floră-n calm, Palas în vaier
și regină-n suflet mie.

ESTRELLA

Vorba dacă se măsoară
după faptele-omenești,
măgulirile-ntr-o doară
prea curtean țesând, greșești,

căci te-ar face de ocară
chiar războinicu-ți trofeu
căruia-i țin piept de mult:
nu se potrivesc, cred eu,
lingușirile ce-ascult
cu ce-asprimi vede-ochiul meu.
Și ia seama, faptu-i josnic
și de teapa unei fiare,
sâmbur de trădare josnic,
să dezmierzi în gura mare,
și s-omori cu gând pidosnic.

ASTOLFO

Crede-mă, din neștiință
doar, Estrella, suspectezi
vorba-mi, buna mea credință,
dar te rog s-asculți și vezi
singură de-i cu putință.
Eustorgio-al III-lea[11], rege
leah, muri; copii rămân
trei, Basilio, domn prin lege,
și surorile-i, ce-n sân
ne-au purtat. N-aș înțelege
să te ostenesc cu scene
fără noimă. Clorilene,
mama ta, stăpână mie,

11. Numele sunt luate cel mai probabil din *Eustorgio y Clorilene, historia moscóvica* (1629), de Enrique Suárez de Mendoza y Figueroa, operă care i-a mai sugerat lui Calderón și alte detalii din drama sa. Ciriaco Morón trimite în acest sens la articolele lui J. A. Van Praag, vezi ed. Ciriaco Morón, p. 78. Eustorgio, episcop al Milanului în sec. al VI-lea (lat. *Eustorgius* < gr. Ευστόργιος < ευ „bine" și στέργω „a iubi, a fi mulțumit").

– azi în sfânta-mpărăție
stele-i sunt polog și trene –,
a fost cea mai mare: fiică
îi ești tu; a doua fată,
mama și mătușa mică,
Recisunda[12] minunată,
– n-aibă-n veci de moarte frică! –
soțu-n Moscova aflându-l,
m-a născut acolo. Dar
îndărăt să-ntoarcem gândul.
Regele Basilio-amar
pumnul vremii îndurându-l
tot mai greu, și cufundat
în știință, a uitat
de femei, și-ajunse-acuma
văduv fără fii, și numa
noi mai năzuim la Stat[13].
Tu, fiindcă-ți este mamă
sora cea mai mare-a sa;
eu, bărbat fiind, în seamă
sigur sunt că mă vor lua
înaintea-ți, nu mi-e teamă.
Gândul ni l-am spovedit
unchiului și-amândurora
ne-a răspuns că s-a gândit
să ne-mpace: și-i chiar ora
când la curte ne-a poftit.
Cu atare gând plecai,
Moscova lăsând-o-n urmă,

12. Numele acesta, în varianta sa masculină (Recisundo), se va întâlni și într-o dramă religioasă a lui Calderón, *Origen, pérdida y restauración de la Virgen del Sagrario* (1637?).

13. Adică la tronul Poloniei.

și vrăjmaș în mine n-ai
nici acum, ci-n tine scurmă
doar porniri vrăjmașe, vai!
Zeu isteț, Amor, de-ar face
ca poporul, astrolog
fără greș, să ne împace
și-mpăcării stând zălog,
tu s-ajungi regină-n pace,
dar domnindu-mi peste vrere,
și, spre cinste mai deplină,
unchiul sceptrul să-ți ofere,
vrednicia ta, lumină,
iar iubirea mea, putere.

ESTRELLA

La dovezi de curtenie,
inima-mi la fel se-arată,
iar ilustra-mpărăție
doar ca să ți-o dărui toată
mi-ar plăcea a mea să fie,
chiar dacă te mai socoate
încă dragostea-mi proclet,
bănuind că spusa poate
ți-o dezminte-acel portret
de la pieptul tău, ingrate!

ASTOLFO

Vreau să folosesc momentul
să-ți explic... Dar ne oprește
muzica-nălțând torentul,
spre știință că sosește
Regele cu parlamentul[14].

14. *parlamentul*: Cu alte cuvinte, adunarea nobililor regatului.

(Se aude muzică și intră REGELE BASILIO, *bătrân, cu suita.)*

ESTRELLA
Thales viu,

ASTOLFO
doct Euclid[15],

ESTRELLA
ce pe zodii

ASTOLFO
și pe stele...

ESTRELLA
ești stăpân,

ASTOLFO
ești domn lucid,

ESTRELLA
și-al lor crug,

ASTOLFO
a' lor rețele,

ESTRELLA
îl descrii,

15. Cei doi, cunoscuți ca geometru și, respectiv, astronom, se numărau printre cei șapte înțelepți ai Greciei.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ASTOLFO

vezi tot ce-nchid.

ESTRELLA

Voie dă-mi cu mreje roabe,

ASTOLFO

lasă-mă cu brațe slabe

ESTRELLA

iederă pe trunchi să-ți fiu,

ASTOLFO

prosternat cu drag să viu.

BASILIO

Dragi nepoți, veniți aproape,
și de vreme ce-ascultare
mi-ați vădit și mi-ați răspuns
cu iubire la chemare,
fără niciun neajuns,
vă declar egali ca stare;
și de-aceea, cât voi spune
ce povară mă răpune,
liniște vă rog puțină
să îmi dați și va să vină
și uimirea s-o-ncunune.
Știți cu toții, ascultare
dați-mi, voi, nepoți dragi mie,
curte nobilă-a Poloniei,
rude și vasali, prieteni,
știți cu toții deci că-n lume
merit pentru-adânci științe

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

supranumele de „doctul“,
și-mpotriva vremii vitregi,
și penelul lui Timantes,
și Lisip[16] cu dalta-i vie
slava marelui Basilio
nemuresc de pretutindeni.
Știți că-mi dau cu precădere
matematicii subtile
prețuirea și-osteneala,
și-i răpesc printr-însa clipei
și-i uzurp asemeni faimei
și puterea, și menirea
de-a spori mereu știința,
căci în tablele-mi cu cifre
când privesc desfășurarea
veșniciei care vine,
harul timpului câștigu-l,
povestind ce port în minte.
Aste cercuri de zăpadă,
mari de sticlă baldachine,
luminate când de soare,
când de lună despărțite;
crugurile de olmaze,
crugurile cristaline,
smălțuite larg de zodii
și de stele-n semne[17] scrise,

16. *Timantes* și *Lisip*, pictor și, respectiv, sculptor din Antichitatea greacă și contemporani cu Alexandru cel Mare, sunt citați prototipic cu orice prilej, presupusele lor opere, din care nu ni s-a păstrat niciuna, conferindu-le faimă și nemurire. Lui Timantes Calderón îi consacră și o dramă, *Darlo todo y no dar nada* (*Tot să dai, nu da nimica*).

17. Referire la semnele zodiacale; începând cu Aristotel, convingerea că cerul este o carte pe care cei inițiați o pot citi era foarte

ele-mi sunt învățătura
mare-a vieții, cărți iubite
unde-n foi de diamante,
în caiete de safire,
cu încondeieri de aur
și cu litere distincte
soarta, fie rea ori blândă,
cerul fără greș ne scrie.
Le citesc atât de iute,
că le urmăresc în minte
repezile lor dișterneri
după drumuri și orbite.
Cerul de-ar fi-ngăduit-o
ca-nainte să devie
geniul meu fidela-i glosă
și hrisov de-albastre file,
însăși viața mea să piară
spulberată în ruine
de mânia lui, și-ntr-însa
să mă stingă-o tragedie,
căci la cei bătuți de soartă
însuși meritul cuțit e
și, bolnavi de-nvățătură,

---

răspândită, de la Sfântul Bonaventura, trecând prin Scotus Eriugena, Guillaume din Auvergne, Raimundo de Sabunde (la Montaigne: Raymond de Sebond) etc. Plotin comparase astrele, pe urmele lui Platon, cu niște litere (*Enneada* I.6) din interpretarea cărora se poate prezice viitorul, teorie combătută însă, printre alții, de Sfântul Augustin, care critică „mathematicorum fallaces divinationes et impia deliramenta" (*Confessiones*, VII, 9). Până spre sfârșitul Renașterii astrologia a fost considerată o știință demnă de respect și practicată de mari savanți precum Johannes Kepler (1571–1630) sau Tycho Brahe (1546–1601).

BCU CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

ucigași ajung de sine.
Eu v-o spun, deși-ntâmplarea-mi
v-o va spune și mai bine,
pentru-a cărei rară noimă
liniște rog iar să fie.
Cu soția-mi, Clorilene[18],
am avut un fiu, ca nimeni
de lovit, născut sub ceruri
de prodigii-atunci sleite.
Înainte ca-n lumină
din mormântu-i, viu, să-l iște
pântecul – că sunt de-o seamă
și născare și pieire –,
maică-sa văzu întruna,
printre năluciri și vise
încâlcite, că, sălbatic,
măruntaiele-i sfâșie
parc-un soi de om și monstru
năclăit de bietu-i sânge,
și că, viperă-omenească[19],
nici născut, o și ucide.
Ziua nașterii sosește
și-mplinit ca-n prevestire
– căci arar sau niciodată
glasul fărdelegii minte –
horoscopul îi arată

18. Lapsus calderonian? Cu câteva versuri mai sus (v. 521), Astolfo spusese despre Clorilene că e sora lui Basilio și mama Estrellei (A. Cortina). Poate fi vorba însă, mai degrabă, de o coincidență onomastică.

19. Topos foarte răspândit în trecut: puii de viperă își ucid mama când vin pe lume.

cum, pătat pe chip de sânge,
soarele cu luna intră
în încăierări cumplite
și, zăplaz pământu-n mijloc,
cele două lămpi divine
în lumini se luptă, fără
să se poată-n brațe prinde.
Cea mai crâncenă, mai mare
dintre marile eclipse,
soarele, de când cu sânge
moartea lui Cristos jelise,
o-ndură atunci, și bolta,
înecată-n vaste-aprinderi,
socoti că-i și sunase
cea din urmă zvârcolire:
cerurile se-nnegriră,
ziduri se clătiră-nvinse,
nourii cu stânci plouară,
sânge-n fluvii se prelinse
și-n ucigătoarea, neagra
zodie cu semne triste
s-a născut, vai, Segismundo,
și dovezi a dat ce fire
are, omorându-și mama
și zicându-și cu cruzime:
„Om mă socotesc de vreme
ce plătesc cu rău un bine."
Eu, știința răscolindu-mi,
văd în ea și pretutindeni
c-o să fie Segismundo
omul cel mai gol de cinste,
prințul cel mai crud, monarhul
cel mai plin de infamie

BCU Cluj / Central University Library

ce va izbuti ca țara,
sfâșiată, s-o dezbine,
școală de trădări făcând-o
și de vicii-academie;
iară el, mânat de furii,
printre uluiri și crime,
ar sfârși să mă strivească
sub picioru-i și, vai mie!,
îmi vedeam în praf aievea
– și v-o spun cu grea mâhnire! –
căruntețea-mi ca pe-o scoarță
așternută lui sub cizme.
Cine pacostei crezare
nu-i dă, mai ales de-o știe
doar prin studiu, ce amorul
propriu-n veci nu și-l dezminte?
Deci crezare dând în totul
scrisei, și cum tot urgie
îmi vaticinau și magii
în amarnice preziceri,
hotărâi închis îndată
monstrul nou născut să fie,
vrând să văd dacă-nțeleptul
aștrii-n frâu îi poate ține.
Solii au vestit că prințul
mort s-a fost născut; cuminte,
poruncii un turn degrabă
printre stânci să se ridice
și prăpăstii-n munți, pe unde
și lumina-abia să intre,
ca s-oprească-oricui intrarea
obeliscurile-alpine.
Legea cu pedepse aspre

ce, prin publice edicte,
hotăra că-n locu-anume
între munți ales oprit e
să se calce vi se trage
tot din pricinile zise.
Segismundo-i viu acolo,
urgisit, captiv și mízer,
și îl vede doar Clotaldo
și tovărășie-i ține.
El i-a dat învățătură,
el i-a dat și cheia sfintei
legi catolice, el singur
martor tristei lui ursite.
Sunt trei fapte-aici: întâiul
că, Polonie, iubire-ți
port atâta-ncât nu preget
să te cruț de asuprirea
unui domn tiran, fiindcă
nu ți-ar fi stăpân cuminte
cel ce țara și regatul
și-ar lăsa primejduite;
cel de-al doilea este gândul
că, lipsindu-mi pe vecie
sângele de-un drept înscris în
legi umane și divine,
nu e milă creștinească,
întrucât în legi nu scrie
că, spre a-l feri pe altul
despot trufaș să nu fie,
pot fi despot eu, iar fiu-mi
de-ar ajunge-aici, să zicem,
crime ca să nu mai facă,
eu să fac în locu-i crime;

cel din urmă și al treilea
e că văd ce rătăcire-i
prea ușor să dai crezare
întâmplărilor prezise,
întrucât, deși-nclinarea
spre prăpăstii îl împinge,
nu-l va-nfrânge poate totuși,
căci destinul cel mai crâncen,
cea mai aprigă-nclinare,
zodia cea mai impie
trag de liberul-arbitru,
însă nu pot să-l domine[20].
Și așa,-ntre două pricini
șovăind, cu chibzuințe,
leac atare-am pus la cale,
că nespus o să vă mire.
Mâine-n zori, pe Segismundo,
căci, v-am spus, așa numit e,
făr-a ști că vă e rege
și mi-e fiu, îl voi trimite
sub polog pe tron să-mi urce,
locul deci luându-mi mie,
spre-a vă cârmui din sala
unde voi, cu umilire,
ascultare-i veți jura;
astfel voi putea obține
trei noi fapte, deci răspunsuri
celorlalte trei numite.
Primul, că, făcând dovada

20. Aceasta era doctrina oficială a Bisericii, pe care Basilio ar fi trebuit să o respecte de la bun început (*Astra inclinant, sed non obligant*).

că e blând, prudent, cuminte,
dezmințind ursita-n toate
câte despre dânsul zise,
vă veți bucura de prințul
vostru bun, ce înainte
fu curteanul unui munte
și vecin doar cu jivine.
Cel de-al doilea e că, dacă
rău, obraznic, cu cruzime
și nelegiuit se-avântă
tot pe-a' viciilor cline,
îmi voi socoti cu milă
împlinită-ndatorirea,
și, ca rege-atotputernic,
îl voi smulge din mărire,
revenirea-n turn fiindu-i
doar pedeapsă, nu cruzime.
Cel de-al treilea e că, dacă
prințu-așa va fi să fie,
o, vasali, de dragul vostru,
vă voi da regi demni să ție
și coroana mea, și sceptrul;
doi, nepoții mei, altminteri
unul devenind prin dreptul
amânduror, consfințirea
dându-le-o credința nunții,
vor avea ce se cuvine.
Asta vă ordon ca rege,
asta cer ca un părinte,
asta ca-nțelept mi-e ruga
și-asta un bătrân vă zice;
și cum Seneca hispanul
spuse că un rob umil e

regele, al țării sale[21],
ca un rob vă rog fierbinte.

ASTOLFO
Dacă e să-mi dau răspunsul,
întrucât întâi pe mine
întâmplarea mă privește,
glas dând tuturor, pot zice
să-l aduci pe Segismundo,
că de-ajuns e fiu să-ți fie.

TOȚI
Dă-ni-l, dar, pe prințul nostru,
vrem ca rege să ne vie.

BASILIO
Mulțumesc, supuși, îmi place
semnul vostru de iubire.
Pe Atlanții[22]-mi doi duceți-i
în iatace-acum cu cinste,
iar pe prinț vedea-l-veți mâine.

TOȚI
Rege mare, ani o mie!

---

21. Seneca s-a născut la Córdoba, în Spania (cca 4–65); sentința citată provine din scrisoarea sa *De clementia*, I, XIX: *„(Rex) in hoc assiduis bonitatis argumentis probavit, non Rempublicam suam esse, sed se Reipublicae"*.

22. Atlas a fost unul din titanii care s-au răzvrătit împotriva lui Zeus. A fost pedepsit să susțină sfera cerească pe umeri. La Calderón, sensul este de „sprijin al bătrâneții".

(Ies cu toții. Înainte ca REGELE *să apuce a ieși, intră* CLOTALDO, *însoțit de* ROSAURA *și* CLARÍN, *și-l oprește.)*

CLOTALDO
Pot să-ți spun ceva?

BASILIO
Clotaldo,
fii binevenit la mine!

CLOTALDO
Chiar de e firesc, stăpâne,
să mă plec, cum spui, cu bine,
astăzi crâncena ursită
jalnic spulberă, vai mie,
privilegiile legii
și frumoasele deprinderi.

BASILIO
Ce se-ntâmplă?

CLOTALDO
Mă lovește,
doamne, o nefericire,
care-ar fi putut să-nsemne
cea mai mare bucurie.

BASILIO
Spune.

CLOTALDO
Tânărul acesta,
îndrăzneț sau fără minte,

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

a intrat în turn, stăpâne,
și pe prinț să-l vadă prinse,
iar cum...

BASILIO

Lasă-ngrijorarea;
da, dac-ar fi fost să intre
altădat', ar fi plătit-o,
taina însă-acum se știe,
nu mai are-nsemnătate
c-a aflat ce-i spus de mine.
Vino să mă vezi, căci multe
lucruri am a-ți da de știre
și te-așteaptă treburi multe;
ai să fii, ia seama bine,
tu, unealtă a-ntâmplării
celei mai neauzite.
Iar pe prinși, ca lipsa grijii
nu cumva să crezi cu-asprime
că ți-o pedepsesc, îi iert.

(Iese.)

CLOTALDO

Veacuri, rege bun, o mie!

CLOTALDO

(Cerul soarta mi-a-ndulcit-o.
Nu-i voi spune însă cine-i,
câtă vreme nu-i nevoie.)
Peregrini străini, deci liberi
vă aflați.

ROSAURA

Umil piciorul
ți-l sărut.

CLARÍN

Cât despre mine,
ți-l strănut, că între prieteni
merg și litere sucite[23].

ROSAURA

Viața tu mi-ai dăruit-o,
deci, trăind pe datorie,
veșnic îți voi fi, stăpâne,
sclav supus.

CLOTALDO

E-o amăgire,
viața nu ți-am dăruit-o,
pentru că un om de bine,
insultat, nu mai trăiește,
și-admițând că vii aicea,
după cum chiar tu mi-ai spus-o,
să-ți răzbuni o grea jignire,
viața nu ți-am dat-o eu,
căci tu n-o aveai în tine,
viața josnică nu-i viață.
(Am să-l fac așa mai sprinten.)

---

23. *Besar los pies*, formulă de mare politețe curteană, tipic spaniolă. În replica sa, Clarín spune *yo los viso* („le ochesc"), față de *tus pies beso* din replica Rosaurei. Calamburul, cam sărac și în text, se bazează pe înlocuirea vocalei din rădăcină. În echivalarea românească propusă se schimbă mai multe „litere".

BCU "VOLTAIRE" UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA

Recunosc că ea-mi lipsește
chiar de-o capăt iar prin tine;
dar onoarea-mi răzbunând-o
zări îi dau atât de limpezi,
că-mi va ști îndată viața,
orișicât ar fi să riște,
danie a ta să pară.

CLOTALDO

Ăst oțel în mână prinde-l,
c-ai venit cu el; și știu
că-i de-ajuns, de-l înroși-vei
în dușman, să te răzbune,
căci oțelul ce-l strunisem
eu cândva – și află-acuma
că purtat a fost de mine –
te va răzbuna.

ROSAURA

Spre slava-ți
înc-o dată-l voi încinge[24]
și pe el jur răzbunare,
cât de tare-ar fi să-mi fie
inamicul.

CLOTALDO

Și așa e?

24. Posibil nou lapsus, crede A. Cortina: Rosaura încă nu știe că Clotaldo îi e tată, prin urmare ar fi pentru prima oară când și-ar putea încinge spada în numele lui.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA

Într-atât, că tac mai bine,
nu fiindcă-nțelepciunea
nu ți-aș crede-o la-nălțime,
ci de teamă ca-ndurarea
ce-mi arăți să nu se schimbe
împotriva-mi.

CLOTALDO

Mai degrabă
s-ar putea să mi-o câștige,
iar dușmanului tău mâna
m-ar opri a-i mai întinde.
(O, dac-aș putea să-l știu!)

ROSAURA

Ca să nu socoți că-n tine
mi-e încrederea știrbită,
află că rival cumplit mi-e
chiar Astolfo, mare duce-al
Moscovei.

CLOTALDO

(Nenorocirea
mult mai grea e-acum, știută,
ceruri, ca-n închipuire.
Să mai cercetăm, dar, cazul.)
De fel dacă moscovit ești[25],
ducele-ți firesc greu poate

25. Până acum Rosaura nu i-a spus lui Clotaldo că e din Moscova (în original: Moscovia), împrejurare pe care acesta nu avea cum să o afle din faptul că-și recunoscuse spada.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

să-ți aducă vreo jignire[26];
calea-ntoarsă-n țară fă-o,
uită zelul ce te-aprinde,
prăvălindu-te.

ROSAURA

Chiar dacă
prinț mi-a fost, știu foarte bine
că m-a insultat.

CLOTALDO

Chiar fața
dacă-ți pălmuia-n trufie,
tot nu te jignea. (Vai, ceruri!)

ROSAURA

Mai amară mi-e jignirea.

CLOTALDO

Spune-o, tot nu depășește
câte-mi trec acum prin minte.

ROSAURA

Ți-o voi spune, dar nu știu
ce respect adânc mă ține,
câtă caldă venerare,
ce curată prețuire
fac să nu cutez a-ți spune

26. Ca emițător al onoarei, stăpânul natural, un rege sau un principe, nu-și poate dezonora vasalul, iar supunerea acestuia față de voința seniorului presupune imposibilitatea răzbunării (Ruano de la Haza).

că văditele-mi veșminte
sunt enigmă, nefiind
ale cui îți par: vei ști deci,
dacă nu-s ce par, și-Astolfo
pentru-a-i fi Estrellei mire
a venit, și grea ofensă
mi-a adus. Atât pot zice.

(Ies ROSAURA *și* CLARÍN.*)*

CLOTALDO
Stai, oprește-te, ascultă!
Ce-ncâlcite labirinte
văd, în care nu mai poate
gândul să găsească fire?[27]
Mi-e onoarea grav pătată,
adversarul meu cumplit e,
eu vasal, femeie dânsa:
afle cerul o ieșire,
dar mă-ntreb de-i oare-n stare,
azi, când în cețoase-abise
profeție-ntregul cer e,
iară lumea uluire.

27. Aluzie la firul pe care Ariadna i l-a dat lui Tezeu ca să-l călăuzească spre centrul labirintului, unde se afla Minotaurul, în cazul de față „monstrul" fiind însuși Segismundo.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ACTUL AL DOILEA

[TABLOUL I]
[Palat]

(Intră REGELE BASILIO *și* CLOTALDO.*)*

CLOTALDO

Totul, cum mi-ai poruncit-o,
s-a-mplinit.

BASILIO

Hai, povestește-mi
cum s-a petrecut, Clotaldo.

CLOTALDO

Iată, doamne, deci cum merse:
cu liniștitorul filtru[28]
plin de prafuri în amestec,
după voia ta, cu ierburi
cu-nsușiri anume-alese,
și a cărui tiranie
cu adânci puteri secrete

28. Procedeul fusese folosit de califul Harun al-Rașid, care-l transportă în palatul său pe Abu-Hasan și-i transferă de două ori prerogativele sale (*O mie și una de nopți*, nopțile 620–641).

oamenilor judecata
le-o alungă și le-o șterge
și-n cadavru viu[29] preschimbă
pe-orice ins și, fără preget,
cât e adormit, și simțuri,
și putere îi răpește...
Ca să dovedim c-așa e,
nu-i nevoie de-argumente,
întrucât experiența,
sire, ne-a vădit-o-adese,
și cum sigur e că-i plină
medicina de secrete
naturale și nu-i urmă
de-animale, plante-ori pietre
fără o-nsușire-anume,
și știind cum se pricepe
viclenia omenească
mii de-otrăvuri să încerce
spre-a ucide, ne mai miră
că-mblânzindu-le puterea,
lângă-otrăvuri ce omoară,
altele adorm prea lesne?
Deci, gonindu-mi îndoiala
și-alte-ntâmplătoare temeri,
risipite de altminteri
de dovezi și fapte ferme,
băutura-n care arta
măselariță storsese,
mac și opiu împreună[30],

29. În text: *vivo cadáver*, imagine care se regăsește în vv. 201 și 2475.

30. Critica mai nouă atribuie un rol important efectului pe care acest amestec de droguri îl are asupra comportamentului coleric și agresiv al lui Segismundo la palat, după trezire (Ruano de la Haza).

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

jos, în carceră, pe trepte,
i-o dusei lui Segismundo;
de umanioare-o vreme
am vorbit, științe-n care
muta fire lecții-i dete
între munți și cer, tot unde
din divinele-i prelegeri
învață și elocința
de prin cer și de pe creste.
Duhul vrând mai sus să-i nalț
pentru treburile-acele
ce-i destini, urmai exemplul
unei acvile semețe
care-n zbor superb, disprețul
arătându-și-l și sferei
vântului[31], urma s-ajungă-n
zonele de foc supreme
fulger aripat ori cea mai
slobodă dintre comete.
Lăudându-i zborul falnic,
i-am mai zis: „Regină peste
păsări ești acum și-ntâia
meriți să te simți, firește."
Nu i-au trebuit mai multe,
că de maiestate-ncepe

31. *sferei / vântului*: Potrivit concepției aristotelice despre univers, tot ce există în zona sublunară e alcătuit din patru elemente: pământul este absolut greu, focul e absolut ușor, în sensul că mișcarea sa este în sus; aerul e relativ ușor, iar apa este relativ grea. Astfel încât există patru regiuni – sau sfere – pentru elemente, după greutatea lor, pământ–apă–aer–foc. Acvila se apropie de regiunea celui de-al cincilea element, nepieritor de astă dată („cvintesența"), component al stelelor.

totdeauna să vorbească
trufaș și cu-nvăpăiere,
sângele pe loc i-aprinde
și-aprig îl însuflețește
către țeluri mari, și zice:
„Păsările-au deci și ele
în republica vântoasă
cui să jure supușenie?
Gându-acesta în năpastă
îmi aduce mângâiere,
pentru că chiar dacă sunt
sclav și eu, sunt fără vrere,
căci de bunăvoie nimeni
n-ar fi-n stare să mă plece."
Plin de-nverșunări văzându-l
după toate câte plesnet
i-au fost rănii, dându-i filtrul
să și-l bea, nici nu sfârșește
din pahar în piept să-i curgă
zeama, că se prăbușește
fără vlagă-n somn, trecându-l
prin picioare, mâini și vene
reci sudori, încât eu însumi,
dacă nu știam că este
moarte prefăcută, viața
i-aș fi plâns. Veniți din vreme,
inși destoinici, căror taina
încercării-o poți încrede,
așezându-l în caleașcă,
ți-l aduc aici, o, rege,
în odaia ta, gătită
cu podoabele măreție
demne-n totul de făptura-i.

Capu-i pun pe-a' tale perne
și-așteptând ca letargia
să-și mai piardă din putere,
gata-s ca pe tine, doamne,
a-l sluji, precum ți-e vrerea.
Iar acum, dac-ascultarea-mi
poate să te-ndatoreze
a mă răsplăti, rog numai
– cutezanța mi se ierte –
să-mi arăți ce gând te face
să-l aduci cu-așa ferele
în palat pe Segismundo.

BASILIO
Întru tot, Clotaldo, drept e
să te-ntrebi, și numai ție[32]
îți răspund pe îndelete.
Pe fecioru-mi, Segismundo,
piaza rea a unei stele
îl amenință – știi bine –
cu nenorociri funeste.
Vreau să aflu dacă cerul,
– că, oricum, să ne înșele
nu se poate, după câte
mărturii de-asprimi ne dete
în sălbatica-i plămadă –
potolit, își domolește

32. Basilio uită că își mai împărtășise taina, mai întâi întregii Curți (I, 589–842) și apoi chiar lui Clotaldo, în particular (I, 880–885) (A. Cortina). Dar de data aceasta motivările mi se par mai deosebite, iar confesiunea e de ordin mai intim și mai profund, cu atât mai mult cu cât în versurile de mai jos apare prima referire la motivul vieții ca vis (*infra*, v. 1149).

strășnicia și, învins
cu virtuți și gânduri drepte,
se dezice, că doar omul
poate predomni pe stele.
Asta vreau să cercetez,
prin urmare, dându-i semne
că mi-e fiu și înlesnindu-i
înzestrarea să și-o-ncerce.
Dacă, magnanim, se-nfrânge,
va domni; dar dacă este
tot tiran și crud, în lanțuri
iar îl pun, precum fusese.
Ai să mai mă-ntrebi, desigur,
și ce poate să mă-ndemne
adormit la încercare
să-l aduc, precum se vede;
vreau pe plac să-ți fac în totul
și să-ți spun cu toate ce e.
Dacă el ar ști că fiu mi-e[33]
azi, iar mâine se trezește
aruncat a doua oară
între carceri și durere,
s-ar simți, de bună seamă,
covârșit de deznădejde,
căci știind o dată cine-i,
ce-ar mai fi să-l consoleze?
Și de-aceea-am vrut să-i las
răului deschise mreje
în credința că visare

33. Când îl vede pe tatăl său (v. 1440), Segismundo știe deja că e fiul lui Basilio și prinț moștenitor. Basilio s-a hotărât să-i dezvăluie secretul (vv. 1158–1160), Clotaldo i-l dezvăluie în v. 1275. Segismundo se referă la această informație în vv. 2124–2126 (Ciriaco Morón).

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

totu-a fost. Aduc cu-acestea
două lucruri la lumină:
firea lui, întâi, de vreme
ce, trezindu-se, se poartă
cum și-nchipuie și crede;
și-alinarea, cel de-al doilea,
pentru că, dacă se vede
ascultat întâi și-n turnu-i
înc-o dată se trezește,
poate c-a visat să spună,
și pe drept astfel ar crede,
întrucât aici, pe lume,
omul tot visând trăiește.

CLOTALDO
Ca să-ți dovedesc greșeala
aș avea și argumente[34],
dar e prea târziu acuma
și se-arată, după semne,
că s-a deșteptat și pare
către noi să se îndrepte.

BASILIO
Eu doresc să mă retrag,
tu, ca preceptor, primește-l,
deci, și dintre-atâtea umbre
ce-l împiedică-a-nțelege
scoate-l, dar, cu adevărul.

34. Clotaldo consideră că hotărârea regelui ar fi greșită, dar odată ce acesta a luat-o, vasalul fidel trebuie s-o accepte fără comentarii în măsura în care nu contravine legii divine sau principiilor onoarei, spre a nu aduce atingere autorității suveranului.

CLOTALDO
Învoire-mi dai, pesemne,
să i-l spun întreg?

BASILIO
Așa e,
căci, spunându-l, trag nădejde
că primejdia știută
e învinsă mult mai lesne.

(Iese BASILIO *și intră* CLARÍN.*)*

CLARÍN
Scump plătii ajunsu-acilea –
patru zdravene ciomege
de străjer roșcat cu barba
țanțoș ruptă din livrele[35]
ca să văd tot ce se-ntâmplă,
că mai sigure ferestre[36]
nu-s ca alea ce cu sine,
făr-a târgui bilete,

35. Gărzile (halebardierii) din apartamentele regale se mobilizau la ora când regele, în speță Filip al II-lea (1527–1598), trebuia să meargă la liturghie. Se aliniau de-a lungul galeriei pe unde urma să treacă monarhul și purtau cu toții (germani, burgunzi și spanioli) livrele galbene cu benzi de catifea roșie, precizează Ciriaco Morón, citând din Antoine de Brunel, *Voyage en Espagne*, 1654. Halebardierul menționat de Clarín avea prin urmare barba roșcată.

36. *sigure ferestre*: Se referă, desigur, la *ochi*, adevăratele și gratuitele „ferestre la purtător", prin aluzie la locuințele cu fereastră sau grilaje dând spre „curțile" (*corrales*) teatrelor madrilene, care se închiriau cu ziua sau cu stagiunea contra unei anumite sume, oferind privilegiul de a vedea spectacolele.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

omul peste tot le duce
și-orice vrea, pe la petreceri,
dezgolindu-și geamu-obraznic
prin nerușinarea-i vede.

CLOTALDO
(Ăsta e Clarín, e sluga
ei, o, ceruri, sluga celei
ce, telal de-amar, mi-aduse
din străini aici ofense.)
Ce e nou, Clarín?

CLARÍN
Stăpâne,
e că milostiva-ți vrere,
gata ca Rosaurei[37] cinstea
să-i răzbune, o-mboldește
hainele-i firești să-și poarte.

CLOTALDO
Bine-i, c-ar putea să-nsemne
desfrânare.

CLARÍN
Că schimbându-și
numele, ca să se cheme,
înțelept, nepoata voastră,
azi cu-așa cinstiri se-alege,
că-i e doamnă de onoare

37. Aici numele Rosaurei este utilizat pentru prima oară într-un schimb de replici.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

înseși ne-ntrecutei Stele
la palat.

CLOTALDO
E bine-onoarea
mie să mi-o-ncredințeze.

CLARÍN
Că stăpâna-ntruna-așteaptă
un prilej mai bun și vreme
ca să-i ocrotești onoarea.

CLOTALDO
Gândul chibzuit îi este,
că la urma urmei toate
știe vremea să le spele.

CLARÍN
Zău, e răsfățata Curții
și slujită-mpărătește
pe temei că ți-e nepoată.
Da-i la fel că eu, acel ce
o-nsoții, mă sting de foame
și-s uitat de toți, pesemne
făr-a ști că mi-s Clarín,
iar trompeta când grăiește
spune tot ce se întâmplă
pe la regi, Astolfi și Stele,
pentru că Clarín și slugă
vin ca nuca în perete,
casă rea ducând cu taina,
și se poate, zău, tăcerea

BCU BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

dacă mi-o scăpa din mână,
să-mi îngân niscai cuplete:
Trâmbița de deșteptare
nu sună mai tare[38].

CLOTALDO
Plângerea-ți e-ntemeiată,
voi veghea să ți se-ndrepte,
pân-atunci fii-mi slugă mie.

CLARÍN
Segismundo și sosește.

(Intră muzicanți cântând și slujitori dându-i de îmbrăcat lui SEGISMUNDO, *care intră ca năucit.)*

SEGISMUNDO
Doamne, oare ce se vede?
Doamne, ce mi se arată?[39]
Greu privirea mi-e mirată,
dar ușor nu-mi vine-a crede.
Eu în splendide palate?
Eu în stofe și-n brocarte?
Eu de-atâtea slugi s-am parte,
elegante și stilate?

38. Refren din balada lui Góngora „Contando estaban sus rayos", ed. Millé, nr. 72, Aguilar, 1966, p. 197: „Clarín que rompe el albor / no suena mejor".

39. Este prima experiență a vieții ca vis. Ca în v. 395, e vorba de o răsturnare identitară a eului. La Descartes, mintea se îndoiește de mărturia simțurilor, nu însă și de consistența persoanei. Calderón dramatizează o criză deopotrivă substanțială și personală. Ciriaco Morón trimite în acest sens la *Don Quijote*, I, 44–47.

Eu să mă trezesc din somn
într-un pat atât de moale?
Mie-mi ies atâția-n cale
să mă-mbrace ca pe-un domn?
Vis să fie? Nu, defel,
simt că-s treaz, cu capul sus.
Oare Segismundo nu-s?
Doamne, fă să nu mă-nșel.
Cerule, poți să-mi explici
în închipuire ce-am,
ca în vreme ce dormeam
să mă pomenesc aici?
Dar la urma urmei fie:
ce să mă mai tot încrunt?
Vreau să fiu slujit cum sunt,
și sfârșitul lumii vie!

PRIMUL SLUJITOR
Cât de-ngândurat pășește!

AL DOILEA SLUJITOR
Cui asemenea-ntâmplare
nu i-ar da aceeași stare?

CLARÍN
Mie.

AL DOILEA SLUJITOR
Du-te și-i vorbește.

PRIMUL SLUJITOR
Să mai cânte?

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SEGISMUNDO

Nu, de-ajuns.
Nu doresc să-i mai ascult.

AL DOILEA SLUJITOR

Tulburarea vrui mai mult
să ți-o-mprăștii.

SEGISMUNDO

N-am ajuns
cântul lor doar ascultându-l
grijile să mi le-ogoi;
muzicile de război
singure-mi încântă gândul.

CLOTALDO

Luminat stăpân, Alteță,
mâna dă-mi să ți-o sărut,
pentru că eu, primu,-am vrut
să îți dau, supus, binețe.

SEGISMUNDO

(E Clotaldo: oare cum,
când în turn așa de crud e,
plin de-atât respect m-aude?
Oare ce-i cu mine-acum?)

CLOTALDO

În cumplita-ncurcătură
datorată noii stări,
chinu-a mii de întrebări
cugetu-ți și mintea-ndură,
însă de povara lor
să te scap aș vrea cu vești,

căci se cade-a ști că ești
principe moștenitor
al Poloniei. Departe
și ascuns de ți-ai dus viața
ascultatu-s-a povața
nemiloasei tale soarte,
ce prezice dolii crunte
țării, când pe tronu-i de-aur
va veni supremul laur
să-ți încingă-augusta frunte.
Dar convinși că priveghea-vei
piaza pân' la biruință
– faptă grea, dar cu putință
unui om menit doar slavei –,
la palat din turn încoace
te-au adus, cât somnul încă
prin neștirea lui adâncă
spiritu-ți robea în pace.
Tatăl, rege-al tuturor,
va veni să te asculte
și vei ști atunci mai multe.

SEGISMUNDO

Josnic, mârșav, trădător!
Ce să știu mai mult, bătrâne,
dacă știu acuma cine-s,
ca s-arăt de azi că-n mine-s
vreri ce vi le vreau stăpâne?
Cum de ți-ai trădat, hai, spune,
țara astfel, ascunzându-mi
ce știai și, deci, la rându-mi,
m-ai furat, pe rațiune
și pe drept călcând?

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLOTALDO

Vai mie!

SEGISMUNDO

Trădător ai fost de lege,
un lingău pe lângă rege,
iar cu mine crud, se știe;
legea, regele și eu,
între-atâtea mari dureri,
te condamnă deci să pieri
chiar de mâna-mi[40].

AL DOILEA SLUJITOR

Doamne!

SEGISMUNDO

Greu,
nu m-opriți, și zarva voastră
e-n zadar; amar și vai e
de acel ce calea-mi taie:
jur că zboară pe fereastră!

PRIMUL SLUJITOR

Fugi, Clotaldo!

CLOTALDO

(Vai de tine,
trúfaș te arăți, și-o crezi,
făr-a ști că doar visezi!)

40. Segismundo nu are educația potrivită Curții. Are dreptul să condamne la moarte, dar executarea nu ar fi demnă de el.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(Iese.)

AL DOILEA SLUJITOR
Seama ia...

SEGISMUNDO
Plecați mai bine!

AL DOILEA SLUJITOR
...c-a urmat regești porunci.[41]

SEGISMUNDO
Câtă vreme-i strâmbă-o lege,
poți să nu-l asculți pe rege,
și-i eram eu prinț pe-atunci.

AL DOILEA SLUJITOR
Nu putea să cerceteze
bine de era sau rău.

SEGISMUNDO
Ești certat cu tine, zău,
dacă-mi dai răspunsuri breze.

CLARÍN
Prințul spune foarte bine,
tu, în schimb, te porți urât.

AL DOILEA SLUJITOR
Cum de-n vorbă te-ai vârât?

41. Slujitorul reprezintă colaborationistul pragmatic, în vreme ce Segismundo, justiția pură și ideală, asemănându-se și în această privință cu don Quijote (Ciriaco Morón).

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLARÍN

Nu cer voie!

SEGISMUNDO

Dar tu cine
eşti, ia zi?

CLARÍN

Eu? Musca-n lapte
ş-astei bresle eu i-s duhul,
că mi-a mers în lume buhul,
terchea-berchea că-s cât şapte.

SEGISMUNDO

Tu doar, dintre toţi, răspunzi
cum îmi place.

CLARÍN

Nici nu fac
altceva decât să plac
cât mai multor Segismunzi.

(Intră ASTOLFO.*)*

ASTOLFO

Fericită ziua fie,
prinţe, când răsari, nou soare
al Poloniei, splendoare
revărsând şi bucurie
peste toate-aceste zarişti
cu văpăi divine-asemeni
soarelui, cu care semeni,
dintre munţi suind prin rarişti!

Urcă și, deși ți-așază
foc pe fruntea ta regească
laurii târziu, trăiască
veșnic.

SEGISMUNDO

Domnul te-aibă-n pază!

ASTOLFO

Scuză ți-aș putea aduce
la săraca mea primire
doar că nu mă știi. Spre știre,
sunt Astolfo, mare duce
Moscovei și ție văr.
Mai prejos, deci, rangu-mi nu-i.

SEGISMUNDO

Domnul te-aibă-n paza lui[42];
nu-i destul, într-adevăr?
Bine, dacă fluturând
rangu-atât, de-atât te jelui,
am să spun fă-i, Doamne, felu-i,
când ne-om mai vedea, curând.

AL DOILEA SLUJITOR

Ține cont, Alteță, numai
că fiind un pădureț
s-a purtat cu toți semeț.
Dar Astolfo, sire,-acuma-i...

42. Salutul de felul acesta era caracteristic doar vulgului, țăranilor și plebeilor, lucru ignorat de Segismundo (vezi Fray Antonio de Guevara, *Epístolas familiares*, Madrid, 1950, p. 292), după cum precizează Domingo Ynduráin.

SEGISMUNDO

Vorba lui scrobită greu
mi-a căzut și-apoi, proțap,
pălăria-și puse-n cap.

PRIMUL SLUJITOR

Grande e[43].

SEGISMUNDO

Mai mare-s eu.

AL DOILEA SLUJITOR

Voi doi totuși bine-i a vă
respecta mult mai fierbinte
ca ceilalți.

SEGISMUNDO

Pe tine cin' te
pune-a-mi căuta gâlceavă?

(Intră ESTRELLA.*)*

ESTRELLA

Înălțimea voastră fie
iar și iar binevenit
sub pologul aurit
ce v-așteaptă și vă-mbie,
unde-n van lovind zâzanii,
să trăiți august și mare,

43. Segismundo ignoră sensul juridic și nobiliar al lui *grande* (literal: „mare"): granzii de Spania au privilegiul de a rămâne acoperiți în prezența regelui. El nu cunoaște decât înțelesul popular: „Mai *mare*-s eu".

și secoli să vă măsoare
viața, doamne, nu doar anii.

SEGISMUNDO
Spune-mi tu, acuma, cine-i [*către Clarín*]
frumusețea eteree?
Cine-i omeneasca zee
cărei lamura luminei
cerul, rob, la poale-i pune?
Cine-i fata asta rară?

CLARÍN
E Estrella, și ți-e vară.

SEGISMUNDO
Soarele, mai bine-ai spune.
Chiar de-mi lauzi, nu tăgădui, [*către Estrella*]
un recucerit avut,
lauda că te-am văzut,
doar pe ea ți-o mai îngădui;
și așa, urării rarei
fericiri nemeritate
mulțumiri i-aduc plecate.
Stea ce zorii fără soare-i
știi s-aprinzi, și dărui viață
faclei celei mai stăpâne,
soarelui ce-i mai rămâne
dacă-apari de dimineață?
Mâna dă-mi să ți-o sărut,
din al cărei ghioc de nea
boarea neprihană bea.

ESTRELLA
Fii curtean mai reținut!

ASTOLFO
(Dacă mâna-i ia acu,
sunt pierdut.)

AL DOILEA SLUJITOR
(Pe-Astolfo știu
cât îl doare: partea-i țiu.)
Seama, prințe, ia că nu
este drept să vrei prea mult,
căci Astolfo...

SEGISMUNDO
Tot nu poți
din răbdări să nu mă scoți?

AL DOILEA SLUJITOR
Spun ce-i drept.

SEGISMUNDO
Zău, când te-ascult
palma simt că mă mănâncă
și nedrept îmi pare-orice
când pe placul meu nu e.

AL DOILEA SLUJITOR
Dar tot tu, țin minte încă,
spui că doar ce-i drept e bine
a sluji supus să vrei.

SEGISMUNDO
N-am spus și că de-obicei
știu, de la balcon, pe cine
mă pisează, să-l trântesc?

AL DOILEA SLUJITOR

Cu bărbați ca mine, tu
și nici alții nu pot!

SEGISMUNDO

Nu?
Păi atunci s-o dovedesc!

(Îl prinde-n brațe și iese urmat de toți ceilalți, revenind apoi imediat.)

ASTOLFO

Ce se-ntâmplă-aici, ce văd?

ESTRELLA

Hei, veniți cu ajutoare!

(Iese.)

SEGISMUNDO

Din balcon căzu în mare.
S-a putut deci, nu-i prăpăd!

ASTOLFO

Pune-ți frâu pornirii scurte,
și de-asprime te dezbară,
drum ca de la om la fiară
între munți fiind și Curte.

SEGISMUNDO

Vezi de-atâta strășnicie
ce de pilde-ți umple hapul,
nu cumva să-ți zboare capul
când să-l pui sub pălărie.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(Iese ASTOLFO *și intră* REGELE.*)*

BASILIO

Ce s-a întâmplat?

SEGISMUNDO

Nimic:
pe un ins, curat canon,
l-am zvârlit de pe balcon.

CLARÍN

Pst! E regele, ți-o zic.

BASILIO

Deci un om ne costă, vai,
proaspăta-ți venire-ncoace?

SEGISMUNDO

M-a sfidat că n-o pot face
și prinsoarea câștigai.

BASILIO

Mult mă-ndurerează, prințe,
că, sperând să te găsesc
cerul neprietenesc
supunându-l prin silințe,
mă primești cu atâta-asprime,
și-n împrejurări de-aceste
cea dintâi purtare-ți este
făptuirea unei crime.
Cum să-ți mai întind acuma

brațele cu drag, când, iată,
trúfașele-ți mâini te-arată
învățat cu ele numa
să ucizi? Și cine-n stare-i
gol pumnalul cu prihană
smuls din ucigașa rană
ne-nfricat să-l vadă? Care-i
cel ce știe-n lac de sânge
om ucis de-un semen și
nu-i lovit? De fier de-ar fi,
omenia tot l-ar frânge.
Eu la fel, când văd de moarte
că ți-s brațele unealtă
și-au vărsat de sânge-o baltă,
ți le țin, mâhnit, departe
și, deși la piept mă cheamă
dorul să te strâng, nu pot,
plec lipsindu-mă de tot,
căci de brațele-ți mi-e teamă.

SEGISMUNDO

Mă lipsesc și eu, la fel e
cum a fost și mai-nainte,
iar de vreme ce-un părinte,
cu asprimi atât de grele
și atât de sterp de milă,
mă înstrăinează-orbește,
ca pe-o fiară-apoi mă crește
sau ca pe un monstru-n silă
și să mai și mor se roagă,
ce însemnătate are

BCU IAȘI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

că nu-mi dă o-mbrățișare
când ființa-mi fură-ntreagă?[44]

BASILIO

Domnul Dumnezeu de-ar vrea-o,
nici să nu ți-o mai fi dat,
nu te-aș mai fi ascultat,
nici trufia-ți n-aș vedea-o.

SEGISMUNDO

Dacă tu nu mi-ai fi dat-o,
nu m-aș plânge azi de tine;
dându-mi-o, o fac, vezi bine,
pentru că mi-ai și furat-o;
și, deși fapt mai de soi
decât darul nu se știe,
cea mai mare mârșăvie
este-a da și-a lua-napoi.

BASILIO

Deci așa-mi arăți credință
pentru că din biet captiv
azi ești prinț!

44. Argumentarea lui Segismundo e justificată: tatăl ar fi trebuit să fie milos, în vreme ce el s-a purtat cu asprime, nu și-a educat fiul nici ca fiu, nici ca prinț; în felul acesta i-a luat ceea ce i-a dat inițial, viața. Raționamentul lui Segismundo se bazează pe învățătura catolică despre scopurile căsătoriei. Dacă Basilio nu l-ar fi zămislit pe Segismundo, acesta nu ar avea de ce să se plângă, dar, odată zămislit și născut, a nu-l educa însemna a face din el o fiară, o ființă contradictorie, un „monstru" în sens calderonian (Ciriaco Morón).

SEGISMUNDO

Și ce motiv
am să-ți port recunoștință?
Despot stându-mi peste vrere,
când bătrân și nevoiaș
astăzi mori, mai mult ce-mi lași
decât pot oricum a-ți cere?
Îmi ești tată și-mi ești rege,
deci și rangul, și mărirea
mi le dăruiește firea
prin îndreptățita-i lege.
Și, deși-s acum mărit,
nu-ți rămân dator – greșeală! –,
pot să-ți cer chiar socoteală
de cât timp mi-ai silnicit,
libertate, viață,-onoare;
deci fii-mi tu îndatorat
că nu-ți smulg ce tu mi-ai luat,
căci tu-mi ești datornic mare.

BASILIO

Inuman ești și sălbatic,
ce-a spus cerul adevăru-i,
și să te ajungă, stărui,
mâna-i, trufașe zănatic.
Și cu toate că-ți știi cinul,
ceața de pe ochi căzându-ți,
și că stai aici și-n gându-ți
peste toți îți urci destinul,
seama ia și-ascultă-mi sfatul,
fii smerit și blând, că poate
doar visezi acestea toate,
chiar de crezi că treaz ți-e statul.

BCU "Lucian Blaga" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(Iese.)

SEGISMUNDO

Poate-n vis trăi, profund,
cine treaz în orice clipă-i?
Nu visez, căci cred și pipăi
tot ce-am fost și tot ce sunt.
Și deși acum te mustră
cugetul, e prea târziu:
cine sunt prea bine știu,
iar născarea mea ilustră
ce-mi dă drept la tron, oricât
o regreți, n-ai cum s-o negi;
și-am putut sta ani întregi
într-o temniță vârât,
neștiindu-mi rangul doară;
dar acum în amănunt
știu și cine-s, și că sunt
un altoi de om și fiară.

(Intră ROSAURA, *îmbrăcată femeiește.)*

ROSAURA

(După Estrella-o iau
și teamă mi-e de-Astolfo să nu dau;
Clotaldo-mi dă povață
să nu mă știe, nici să-i ies în față,
că-nsemnătate pentru-onoarea-mi are,
și bucuros crezare
îi dau, de vreme ce, lui mulțumită,
mi-e cinstea-aici și viața ocrotită.)

CLARÍN

Mai mult ce ți-a plăcut
din câte, minunat, azi ai văzut?

SEGISMUNDO

Nimic nu m-a uimit,
căci făr-a fi, de toate-s prevenit;
dar dacă admirația
o merită ceva, atunci e grația
femeii. Într-o carte
din toate câte-n timp avut-am parte,
citeam că Domnul trudă cu tipic
mai multă puse-n om, ca lume-n mic[45],
dar temătoare vrere
femeia l-a costat, că-n mic un cer e,
mai multă-n frumusețe
ca omul, cum și cerul mai de preț e,
și-n cea ce-o văd, nu-i prag.

ROSAURA

(E prințu-aici, mai bine mă retrag.)

SEGISMUNDO

Femeie, lasă dusul,
nu fi și răsăritul, și apusul,
pe fugă-ntotdeauna,
c-altminteri, răsărit și-apus într-una,
lumină și reci bezne,

45. Pentru tema microcosmului, vezi Francisco Rico, *El pequeño mundo del hombre*, Madrid, 1987. În actul sacramental *El gran teatro del Mundo*, Calderón mai spune: „que el que al hombre llamó pequeño Mundo, / llamará a la mujer pequeño cielo" (vv. 1037–1038).

sincopă[46]-a zilei mi-ai părea mai lesne.
(Ce văd, ce dar zeiesc?)

ROSAURA
În ce-mi văd ochii cred și mă-ndoiesc.

SEGISMUNDO
(Da, frumusețea asta
o mai văzui.)

ROSAURA
(Îi micșora năpasta
și fală, și mândrie,
în temniță.)

SEGISMUNDO
(Vederea-i mă învie.)
Femeie – au ce nume
mai pătimaș ți-ar da bărbatu-n lume? –,
zi, cine ești? Datoare,
deși nu te-am văzut, mi-ești adorare,
și-așa, fidel, mi-ascult
mai vechiul drept, căci mi te știu de mult;
cine, femeie zână?

ROSAURA
(Să mă ascund.) Estrella mi-e stăpână,
eu, biată-nsoțitoare.

46. În sensul că ziua s-ar scurta imediat dacă Rosaura, plecând, ar lua cu sine lumina.

SEGISMUNDO

Nu spune-așa, zi soare-aprins, din care
și steaua ei viază,
căci sclipetul și-l ia din sfânta-ți rază;
în țara de parfum,
peste pestrițul florilor duium,
e roza-mpărătească
și nu e-n juru-i alta mai frumoasă;
din nestemate fine,
în doctele-académii-adânci din mine,
ales e diamantul
domn tuturor, el, unic, briliantul;
la gingașele sfaturi
de stele strânse-n sfiicioase-olaturi,
în fruntea tuturoru-l
știu pe luceafăr predomnind soborul;
și-n sferele perfecte,
când la divan le cheamă pe planete,
împărățind miracol
văd soarele, zilei suprem oracol.
Și dacă peste flori și stele,
planete, zodii, pietre, doamne-s cele
mai mândre, tu slujești
pe-o mai săracă-n nuri, când tu doar ești,
frumoasă-apoteoză,
stea, diamant, luceafăr, soare, roză?

(Intră CLOTALDO.*)*

CLOTALDO

(Lui Segismundo-aș vrea să-i pun zăbală,
că eu doar l-am crescut; dar ce-i în sală?)

ROSAURA

Îți prețuiesc părerea.
Glăsuitor răspuns deie-ți tăcerea.
Când judecata pregetă stângace,
mai plin vorbește cine mai plin tace.

SEGISMUNDO

Nici gând să pleci, așteaptă.
În întuneric vrei să-mi lași, nedreaptă,
întreaga mea ființă?

ROSAURA

Alteței voastre-i cer îngăduință.

SEGISMUNDO

Când pleci uitându-ți mila,
nu mai ceri voie, ci ți-o iei cu sila.

ROSAURA

Sper să mi-o iau de ruga nu m-ajută.

SEGISMUNDO

Din cavaler mă faci s-ajung o brută,
căci orice-mpotrivire
venin pentru răbdarea-mi e-n neștire.

ROSAURA

Dacă-i veninu-n stare,
plin de-ndârjire,-asprime și turbare,
răbdarea a-ți răzbate,
respectu-mi nu ar cuteza, nu poate.

SEGISMUNDO

Doar ca să văd de pot,
în fața ta sfiala-mi pierd de tot,
că-s tare ispitit
să fac ce nu pot. Azi am azvârlit
de la balcon pe unul care-a spus
că-n stare-a face-o nu-s,
și tot spre-a încerca puterea noastră
am să-ți arunc și cinstea pe fereastră.

CLOTALDO

(Înverșunat, se-ncinge.
O, ceruri, încotro mă veți împinge
acum, când vreri năuce
mi-aruncă iar onoarea la răscruce?)

ROSAURA

Nu-n van se prezisese
că tirania-ți îi destină dese
zavistii, uri, trădări,
fărădelegi și crime bietei țări.
Dar ce în stare-anume-i
un om ce însă om doar după nume-i,
obraznic, inuman,
crud, îngâmfat, sălbatic și tiran,
printre jivini născut?

SEGISMUNDO

Fiindcă de ocara-ți m-am temut,
atâta curtenie
ți-am arătat, sperând destul să-ți fie,
dar dacă-n schimb asemeni vorbe capăt,

îți dau motiv s-o spui și pân' la capăt.
Ieșiți, închideți ușa și, poruncă,
nu intră nimeni!

(Iese CLARÍN.*)*

ROSAURA

(Morții, vai, m-aruncă.)
Ia seama...

SEGISMUNDO

Sunt tiran
și-a vrea să mă îmbuni este în van.

CLOTALDO

(Ce păs îngrozitor!
Merg să-l împiedic, chiar de-o fi să mor.)
Stai, cugetă, stăpâne!

SEGISMUNDO

Mă faci să-mi pierd sărita iar, bătrâne
smintit și slab, mă lasă;
au de mânia-mi chiar deloc nu-ți pasă?
Cum de-ai ajuns aici?

CLOTALDO

Stârnit de tânguirea vocii mici,
ca să te rog să-ți fie
mai blândă firea, dacă vrei domnie,
nu, la picioare toate dacă ți-s,
crud să te-arăți, căci poate-i doar un vis.

SEGISMUNDO

Mă faci să turb de tot
când îmi răstorni ce eu vădit socot.
Dar ai să vezi, murind,
de-i vis ori nu.

(Când să-și tragă pumnalul, CLOTALDO *i-l prinde și cade în genunchi.)*

CLOTALDO

În felu-acesta tind
să-mi liberez și viața.

SEGISMUNDO

Ia mâna de pe-oțel, preaîndrăzneața!

CLOTALDO

Cât timp nu se adună
iar lume-aici, mânia-n frâu să-ți pună,
nu-l voi slăbi.

ROSAURA

Vai, Doamne!

SEGISMUNDO

Drumul dă-i,
smintite ghiuj căpos, rău între răi,
dă-i drumul, hai, altmintre
cu mâna te sugrum, în cap să-ți intre.

(Se luptă.)

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA

Să vină ajutoare,
Clotaldo-i ca și mort.

(Iese. Intră ASTOLFO, *tocmai când* CLOTALDO
i se prăbușește la picioare, și îi desparte pe cei doi.)

ASTOLFO

Ce-i asta oare,
o, prințe generos?
Vrei să-ți pătezi oțelul glorios
în trup de promoroacă?
Neîntinată-ntoarce-ți spada-n teacă.

SEGISMUNDO

Ba înroșită numai
de sângele-i infam.

ASTOLFO

Păzită-acuma-i
suflarea lui de mine,
și, alergând încoa, făcut-am bine.

SEGISMUNDO

Da, ca să mori, și e prilejul bun
prin moartea ta, în fine, să-mi răzbun
și vechea pică.

ASTOLFO

Viața ca să-mi apăr,
lezmajestate nu-i de spada-mi scapăr.

(Trag spadele; intră REGELE BASILIO *și* ESTRELLA.*)*

BCU IASI CENTRUL UNIVERSITY LIBRARY

CLOTALDO

O, nu-l jigni, te rog.

BASILIO

Cum, săbii trase?

ESTRELLA

(Astolfo e, vai, patimi mânioase!)

BASILIO

Dar ce v-a îndârjit?

ASTOLFO

Nimica, sire,-odată ce-ai venit.

(Bagă spadele în teacă.)

SEGISMUNDO

O, sire, multe, chiar dac-ai intrat.
Pe moșul ăsta morții l-aș fi dat.

BASILIO

Dar nu-i respecți deloc
părul cărunt?

CLOTALDO

E păru-mi la mijloc,
o, sire, nu-i nimic.

SEGISMUNDO

Îndemnu-i calp
ca să-i respect cuiva, eu, părul alb,
când tare s-ar putea

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

și-al tău să-mi stea pe jos în fața mea,
că răzbunat nu-s încă
de-a fi crescut în silnicie-adâncă.

(Iese.)

BASILIO

Dar până ce-ai să-l vezi,
dormind te vei întoarce-n turn, să crezi
că tot ce-ai fost și-ai zis,
deși aievea, s-a-ntâmplat în vis.

*(*REGELE *și* CLOTALDO *ies; rămân* ESTRELLA *și* ASTOLFO.*)*

ASTOLFO

Cât de rar ne minte soarta
când preziceri negre face,
și, pe cât străvede răul,
e la bine-nșelătoare!
Astrolog ar fi de seamă
dacă pururi doar dezastre
ar vesti: și, nicio grijă,
toate-ar fi adevărate!
Iar dovada-mprejurării
eu și Segismund-o facem,
da, Estrella, în noi doi
mărturii punând contrare.
Lui i s-au ursit necazuri,
tiranii, trufie, moarte,
și se-adeveriră-n totul
pentru că se-ntâmplă toate.
Mie însă, arătându-mi
orbitorul snop de raze

căror soarele li-i umbră
și tăria fulg zburatec,
și ursindu-mi, doamnă, glorii,
fericiri, triumf și faime,
rău a spus și-a spus și bine,
căci e drept așa s-arate
când momește cu hatâruri,
ca-n dispreț apoi s-omoare.

ESTRELLA

Complimentele-ți, desigur,
cred că sunt adevărate,
pentru altă doamnă însă,
cu al cărei chip îmi pare
c-ai venit la gât, Astolfo,
să mă vizitezi, și astfel
ea îți merită doar șirul
vorbelor înflăcărate.
Cere-i dânsei deci răsplata,
pentru că-s hrisoave false
la divanele iubirii
jurăminte-ori vorbe calde
care s-au rostit în slujba
altor regi și altor doamne.

(Intră ROSAURA, *rămânând ascunsă.)*

ROSAURA

(Doamne, mulțumesc că-n fine
suferința mi-e aproape
de liman, uitând de temeri
cel ce vede-acestea toate!)

ASTOLFO
Am să-mi smulg din piept portretul,
loc făcând în el icoanei
frumuseții tale limpezi.
Unde-apare-Estrella, n-are
umbra loc, precum nici steaua
lângă soare; plec a-l scoate.
(Iartă-mi fapta rea, Rosaura
preafrumoasă, duși departe
însă n-au îndrăgostiții
cum credință să-și mai poarte.)

(Iese.)

ROSAURA
(N-am putut s-ascult o vorbă,
ca să nu mă vadă, poate.)

ESTRELLA
Ei, Astreea!

ROSAURA
Da, stăpână.

ESTRELLA
Bine-mi pare că se face
că sosești aici, fiindcă
ție-o taină doar se poate
să-ți încredințez.
ROSAURA
E-o cinste,
pentru cin' te-ascultă, mare.

ESTRELLA

Nu te știu de mult, Astreea,
dar de-atuncea ale tale-s
cheile voinței mele;
și, cum cine ești aflasem,
mă încumet ție-a-ți spune
ceea ce și mie, poate,
mi-am ascuns.

ROSAURA

Ți-s roabă-n totul.

ESTRELLA

Deci, în două vorbe, iată:
vărul meu Astolf – de-ajuns e
vărul meu a-ți spune doară,
căci sunt lucruri și rostite
numai când și-n gând se-arată –
soț e hotărât să-mi fie
de-i îngăduit de soartă
fericirea, una numai,
multele dureri să-mi scadă.
M-a mâhnit în ziua-ntâia
când văzui la gât că poartă
un portret al unei doamne;
i-am vorbit de el pe față
și frumos; mă înțelege
și, galant, mi-l dă; îndată
îl aduce-aici. Dar greu mi-e
însăși mâna-mi să-l primească;
stai aici și, când sosește,
spune-i ție, fată dragă,
să ți-l dea. Nu-ți spun mai multe;

BCU IAȘI - BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

ești frumoasă și-nțeleaptă,
știi, desigur, ce-i iubirea.

(Iese.)

ROSAURA

N-aș mai fi știut vreodată![47]
Ceruri! Cine-atâta minte
și-agerime-n el să aibă
ca dintr-un impas de-acesta
o ieșire să găsească!
Oare-un ins mai e pe lume
strâns de soarta nemiloasă
în nefericiri mai multe
și-n durere mai grozavă?
Ce să fac în miezul beznei
unde-i peste poate parcă
rost să aflu de-alinare
și-alinarea să-mi priască?
De la cea dintâi durere,
întâmplare nu-i sau faptă
noi dureri să nu-mi însemne;
una alteia-și urmează,
moștenindu-se-ntre ele.
Și, ca fenixul odată,
unele se nasc din alte,
în pieire-aflându-și viață,
și cenușa lor de-a pururi
dăinuiește caldă-n groapă.

47. Monologul următor precizează caracterul impulsiv și pasional al Rosaurei, așa cum s-a dovedit încă de la prima ei intrare în scenă.

Lașe-un înțelept spusese
că ar fi, căci niciodată
singure nu ies în lume;
brave cred că-s mai degrabă,
căci pășesc mereu 'nainte,
fără să se mai întoarcă.
Cine le-ar lua cu sine
ar putea tot să-ndrăznească,
neavând de ce se teme
că l-ar părăsi vreodată.
O spun eu, căci din atâtea
câte m-au lovit în viață
n-a lipsit nicicând niciuna
și atât se-ncrâncenară,
că, de soartă crud rănită,
morții-n brațe m-aruncară.
O, vai mie, ce să fac
în împrejurarea de-astăzi?
De spun cine sunt, Clotaldo,
căruia îi datorează
viața-mi sprijinul și-onoarea,
supărat poate se-arată,
întrucât de la tăcerea-mi
leac pentru onoare-așteaptă.
Dacă nu-i spun lui Astolfo
cine-s, când o să mă vadă,
oare cum să mă ascund?
Chiar de-ar ști să se prefacă,
vocea, limba și privirea
sufletul că mint le-arată.
Ce să fac? Dar ce rost are
să mă-ntreb, de bună seamă,

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

când, oricâtă cugetare
și prudență-aș vrea să deapăn,
de se va ivi prilejul
tot durerea va să facă
ce va vrea? Căci nu-i putere
de la chinu-i s-o abată.
Și de vreme ce purtarea
a-și decide nu cutează
sufletul, atunci durerea
vârfu-atingă-și, pân' la capăt
scurme chinul, ca din umbra
îndoielilor să iasă
în sfârșit; dar pân-atuncea
cerul să mă aibă-n pază!

(Intră ASTOLFO *cu portretul.)*

ASTOLFO
Iată, doamnă, și portretul.
Ceruri!

ROSAURA
Cum, Alteța voastră
e surprinsă? Ori uimită?

ASTOLFO
Da, Rosaura, să te vadă.

ROSAURA
Eu, Rosaura? Nu, Alteța
voastră s-a-nșelat, drept altă
doamnă luându-mă; eu sunt

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

doar Astreea și, sărmană,
nici nu merit fericirea
tulburării ce v-apasă.

ASTOLFO
Nu mă mai minți, Rosaura,
sufletul doar nu se-nșală,
că deși te vede-Astree,
ca Rosaura îi ești dragă.

ROSAURA
Nu vă înțeleg, Alteță,
și, așa, tac încurcată:
tot ce știu e că Estrella
– stea ce poate fi, bogată,
și a Venerei – cerut-a
să v-aștept aici în sală
spre-a vă-nștiința din parte-i
să-mi lăsați portretu-n seamă
– cerere cu rost se vede –
spre-a i-l duce eu degrabă.
Vrea să fie-așa Estrella,
pentru că și-un fleac de treabă
fie-mi și dăunătoare,
neuitând-o, mi-o comandă.

ASTOLFO
Cât te-ai strădui, Rosaura,
sub împrumutata mască
rău te-ascunzi. Și zi-i privirii
muzica să-și potrivească
după glas, căci prea firesc e

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

scrâșnet fals și strâmb să scoată
când un instrument pe-alături
chinuit să-mbine-ncearcă
falsitatea din cuvinte
cu simțirea-adevărată.

ROSAURA
Vă repet, vreau doar portretul.

ASTOLFO
Bine, dacă pân' la capăt
vrei să duci înșelăciunea,
și răspunsu-mi vreau s-o facă.
Zi-i, Astreea, deci prințesei
că, la stima mea înaltă,
când portretul ea mi-l cere
prea-i lipsit de eleganță
să i-l dau și, de aceea,
ca deplin să-l prețuiască,
îi trimit originalul;
i-l poți duce tu îndată,
căci îl ai și-acum asupră-ți,
cum te ai pe tine-ntreagă.

ROSAURA
Un bărbat când hotărăște,
mândru, curajos și teafăr,
să învingă-ntr-o-ncercare
chiar în schimb de i se-ndeamnă
ce-i mai scump, mofluz refuză
și-amărât ia calea-ntoarsă.
Eu dup-un portret venit-am

și-un original chiar dacă
stăpânesc mai scump, mofluză
voi pleca; Alteța voastră
deie-mi dar portretul; fără,
jur că nu mă-ntorc nici moartă.

ASTOLFO
Dar de nu ți-l dau, cum oare
ai să-l duci cu tine?

ROSAURA
Iată!

(Încearcă să i-l ia.)

Dă-mi-l, răule.

ASTOLFO
Degeaba.

ROSAURA
Jur că nimeni n-o să-l vadă-n
altă mână de femeie!

ASTOLFO
Groaznică ești!

ROSAURA
Iudă rară!

ASTOLFO
Hai, Rosaura mea, sfârșește!

BCU IASI CENTRALA UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA
Eu a ta? De când? Minți, fiară!

(Intră ESTRELLA.*)*

ESTRELLA
Ce-i, Astreea, ce-i, Astolfo?

ASTOLFO
(E Estrella!)

ROSAURA
(Luminează-mi,
Amor, mintea, ca portretul
să mi-l iau!) Iubită doamnă,
dacă vrei să afli ce e,
îți voi spune eu.

ASTOLFO
Ce-nseamnă?...

ROSAURA
Tu mi-ai poruncit pe-Astolfo
să-l aștept aici în sală
și-un portret să-i cer din partea-ți.
Singură, și cum se leagă
dintr-o vorbă-ntr-alta lesne
gândurile-ndeolaltă,
pomenind tu de portrete,
mi-amintesc așa, deodată,
că-ntr-o mânecă am unul
chiar al meu. Și într-o doară
vrui să-l văd, că de-unul singur

te distrezi și dintr-o toană;
pe podea din mână însă
mi-a scăpat; și când se-arată
cu al lui, Astolfo iute
mi-l și ia și greu se lasă
într-atât pe-al tău să-l deie,
că, în loc să-l dea, încearcă
și pe-al meu să-l ia și astfel,
neputând să mi-l recapăt
doar cu rugi sau vorbă bună,
peste poate mânioasă
vrui cu forța să i-l smulg.
Cel din mâna lui e, doamnă,
chiar al meu; te vei convinge
doar văzând de-mi este geamăn.

ESTRELLA
Dă-mi portretul, dar, Astolfo!

(I-l ia.)

ASTOLFO
Doamnă, oare...

ESTRELLA
Nu destramă
adevăru-un joc de umbre.

ROSAURA
Nu-i al meu?

ESTRELLA
E vreo-ndoială?

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA
Spune-i să ți-l dea pe cel'lalt.

ESTRELLA
Ia-ți portretu-atunci și pleacă.

ROSAURA
(Mi-am recâștigat portretul,
de-altceva, ce-o fi, nu-mi pasă.)

(Iese.)

ESTRELLA
Dă-mi portretu-acum, pe care
ți-l cerui; și niciodată
nemaidând cu tine ochii,
tot nu vreau deloc să zacă
în puterea ta, nu, poate
pentru că am fost prea proastă
să ți-l cer.

ASTOLFO
(Cum să ies oare
din încurcătură teafăr?)
Cât ar vrea, mândră Estrella,
voia mea să te slujească,
n-am să pot să-ți dau portretul
ce mi-l ceri, fiindcă...

ESTRELLA
Lasă,
ești un om mojic și josnic.
N-am nevoie să-l mai capăt,

căci nu știu nici eu, luându-l,
să-mi mai amintești vreodată
că ți l-am cerut eu însămi.

(Iese.)

ASTOLFO
Stai, ascultă, vezi, așteaptă!
Doamne, ce-ai făcut, Rosaura!
Cum, pe unde, prin ce poartă
în Polonia venit-a,
să mă piardă, să se piardă?

(Iese.)

[TABLOUL II]
[Turn]

(Se arată SEGISMUNDO, *ca la început, în piei de sălbăticiuni și-n lanțuri, dormind pe jos; intră* CLOTALDO, CLARÍN, *și cei doi slujitori.)*

CLOTALDO
Pe podea lăsați-l dar,
piere-i azi trufașa slavă-n
locul de plecare.

PRIMUL SLUJITOR
Zdravăn
lanțu-i prind acuma iar.

BCU IASI CULTURAL UNIVERSITY LIBRARY

CLARÍN
Prințe, dormi adânc măcar,
nu afla cât de ușor ți-i
să și pierzi prin jocul sorții
și-n nălucile măririi,
azi, o umbră-a viețuirii
și o flacără a morții.

CLOTALDO
Cui din gură-atât de bine
știe-a da, odaie cată
a-i sorti, unde să poată
bate câmpii cât l-o ține.
El e cel ce se cuvine,
prins de voi, la beci să stea.

CLARÍN
Eu? De ce?

CLOTALDO
Că la poprea
punem, și cu strășnicie,
trâmbița ce taine știe,
nu cumva zvoniri să dea.

CLARÍN
Bravo! Eu mă strădui oare
tatăl să-mi ucid? Nici gând!
Eu, de la balcon, brânci dând,
vrui un Icărel[48] să zboare?
Mor și-nviu când mi se pare?

48. Pentru legenda lui Dedal și-a fiului său, Icar, vezi Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII, vv. 182–239.

Eu visez sau dorm? Cum vin
să mă-nchidă?

CLOTALDO

Ești Clarín.

CLARÍN

Dacă asta e, mă fac
corn pentru godaci și tac,
mai mârlan și mai blajin.

(Îl duc pe CLARÍN. *Intră* REGELE BASILIO, *mascat.)*

BASILIO

Ei, Clotaldo!

CLOTALDO

Sire! Cum
ai putut așa veni?

BASILIO

Nerăbdarea de a ști
și-a vedea ce face-acum
Segismundo, ea la drum
m-a împins așa, prostește.

CLOTALDO

Uite-l jos, își regăsește
starea tristă din trecut.

BASILIO

Prinț nefericit, născut
în ceas rău, neomenește!

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vezi, trezește-l binișor:
lotusul din băutură
vlaga și puterea-i fură.

CLOTALDO
Îl străbate un fior,
bâiguie.

BASILIO
Ce vise l-or
frământa? Ia stai nițel.

SEGISMUNDO [*În somn.*]
Prinț mărinimos e cel
ce tiranii îi doboară:
el, Clotald, de mâna-mi moară,
tata pupe-mi talpa, el.

CLOTALDO
Iar cu moartea m-amenință.

BASILIO
Cu asprimi și-ocări pe mine.

CLOTALDO
Tot să mă răpună ține.

BASILIO
Să mă plece-n umilință.

SEGISMUNDO [*În somn.*]
Zări deschidă-i cu priință
marele teatru-al lumii

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

faimei cum a doua nu mi-i,
că, spre răzbunare, iată-l
în triumf închină-și tatăl
prințul Segismundo, humii. [*Se trezește.*]
Dar, vai mie, unde-s, când?

BASILIO
Nu doresc să fiu văzut;
știi ce ai, dar, de făcut.
Plec, s-ascult de-acolo vrând.

(Se retrage.)

SEGISMUNDO
Eu să fiu? Eu, iarăși frânt
și-n cătușe,-ntemnițat,
eu să fiu cu-adevărat?
Nu cumva mormânt îmi ești,
turnule? Ba da! Ce vești,
Doamne, câte am visat!

CLOTALDO
(Rândul meu e-acum s-apar
și să nu dau tot de gol.)

SEGISMUNDO
Este vremea să mă scol?

CLOTALDO
Da, de multă vreme chiar.
N-ai vrea ziua-ntreagă doar
tot să dormi! De când m-am dus,
vulturul dând roată sus

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

să-l privesc într-un târziu,
și-ai rămas aici, cum știu,
dormi de-atunci întruna?

SEGISMUNDO

Dus.
Și-ncă nu m-am deșteptat,
căci, Clotaldo, cred că încă
dorm adânc în noaptea-adâncă,
fapt pesemne-adevărat,
că, de vreme ce-am visat
toate câte-am zis că pipăi,
tot ce văd un vis de-o clipă-i;
și, desigur, istovit,
dacă văd în somn uimit
că treziei visu-aripă-i.

CLOTALDO

Ce-ai visat aștept să-mi spui.

SEGISMUNDO

Neștiind de-i vis sau ce-i,
ce-am văzut îți spun de vrei,
nicidecum ce vis avui.
Mă trezii și mă văzui,
o, cruzime-amăgitoare!,
într-un pat bogat, în stare
tot din ape și culori
să adoarmă-ntr-însul flori
pline de-mprimăvărare.
Mii de nobili îmi căzură
la picioare, prinț spunând
că le sunt, și aducând

haine, giuvaiere,-armură.
Blânda liniștii măsură
mi-ai schimbat-o-n fericire
tu, cu minunata știre
că, deși azi vezi ce am,
prinț Poloniei eram.

CLOTALDO
Mi-ai răspuns cu răsplătire?

SEGISMUNDO
Nu, pentru trădări și crime,
făr-a sta prea mult pe gânduri
moarte-ți dam în două rânduri.

CLOTALDO
Și de ce atâta-asprime?

SEGISMUNDO
Stăpâneam peste mulțime,
toți voiam sub pumn să-mi steie;
îndrăgeam doar o femeie;
și-asta cred c-a fost aieve:
tot s-a dus, măriri, gâlceve,
numai asta nu se-ncheie.

(Iese REGELE.*)*

CLOTALDO
(Pleacă regele, pătruns e,
gândul fiului știind.)
Tot de acvilă vorbind,
somnul cum atunci te-ajunse,

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

ai visat imperii-ascunse;
dar și-n vise e frumos
să-i aduci cinstiri prinos
cui la creșterea-ți trudise:
Segismundo, nici în vise
binele nu-i de prisos.

(Iese.)

SEGISMUNDO

Drept e: deci să-năbușim
fiara-n noi, turbata vrere,
ura, setea de putere,
de-o mai fi în vis să fim.
Și-o să fim, căci viețuim
pe-un tărâm atât de rar,
că un vis ni-i traiul doar,
și deprinderea mă-nvață
că-și visează-ntreaga viață
omul, până treaz e iar.

Tronul regele-și visează
și-amăgit domnește-n gând,
cârmuind și hotărând,
iar împrumutata-i vază
vântului i-o-ncredințează
și-n cenușă-i schimbă cartea
moartea. Jalnică-i e partea
cui, râvnind regească faptă,
smuls a fi din somn se-așteaptă,
vis acum fiindu-i moartea!

Își visează avuția
bogătașul, temător,
și săracii-n visul lor

cazna-și văd și sărăcia;
unu-și crește-n vis moșia,
altul, trudnic, cere multe,
zbiru-mproașcă-n vis insulte,
și-n cuprinsul lumii, dar,
toți visează-a fi ce par,
chiar de nu pricep s-asculte.
Eu visez de ani în șir
că-s în lanț și-n închisoare,
și-am visat și altă stare
mai plăcută că-mi admir.
Ce e viața? Un delir.
Ce e viața? Un coșmar,
o nălucă, nor fugar,
și-i mărunt supremul bine,
căci un vis e viața-n sine,
iar visele vise doar[49].

49. *Cf.* un cântec popular (*villancico*) din secolul al XV-lea: „Soñaba yo que tenía / alegre mi corazón, / mas a la fe, madre mía / que los sueños sueños son."

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[TABLOUL I]
[Turn]

(Intră CLARÍN.*)*

CLARÍN

Într-un turn vrăjit cu totul
zac din vina preaștiinței.
Ce-oi păți pentru ce nú știu,
dacă și ce știu ucide?
Om cu-atâta foame-ntr-însul,
vai, să moară-acum cu zile!
Milă mi-e de mine, zău;
„Ai de ce!" mi se va zice
și pe drept cuvânt, așa e,
că tăcerea asta-n mine
și pe nume-mi șade strâmbă:
care goarnă gura-și ține!
Uite,-aici, de văd ca lumea,
îmi mai țin tovărășie
doar paingii și guzganii:
dulci sticleți pe veresie!
Noaptea asta capul tobă
mi-l făcură-atâtea vise,

că mi-i doldora de trâmbiți,
de țiuituri și știme,
de cortegii, cruci înalte,
și de flagelanți o mie:
urcă sau coboară-o droaie,
alții prind să și leșine
când își văd în sânge soții;
dar pe mine mă cuprinde
un leșin de nemâncare,
că-s la gros de-atâtea zile,
iar la prânz din filozoful
Nixstomahos dau citire
tot mereu și din soborul
din Niciceea-n locul cinei[50].
Dacă sfântă e tăcerea
după noua prăznuire[51],
pentru mine-i Sfânt Secretul,
că-s în post, da' nu-l pot ține;
ci la urma urmei dreaptă
mi-e pedeapsa, n-am ce zice,
că decât să taci, ca slugă,
nu-i mai grea nelegiuire.

---

50. În original: *En el filósofo leo / Nicomedes, y las noches / en el concilio Niceno*; prin *Nicomedes* nu se are în vedere niciun filozof grec, ci doar jocul de cuvinte: *Ni comedes* (= *ni coméis*) „nu mâncați" (*comida* fiind masa de prânz); *concilio Niceno* se referă la Conciliul din Niceea (325 e.n.), dar tot de dragul calamburului: *Ni ceno* „nici nu cinez". Echivalările din traducere sunt mai generale.

51. În text: *calendario nuevo*; Clarín face aluzie la reformarea inițiată de Conciliul din Trento a vechiului calendar roman sau iulian: acesta a fost adoptat de regele Filip al II-lea în octombrie 1582 prin adăugarea, în noul calendar gregorian, a zece zile, ceea ce a dus și la modificarea calendarului liturgic.

BCU CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

(Zvon de tobe și mulțime; de afară se aude:)

PRIMUL SOLDAT
Ăsta-i turnu-n care zace.
Spargeți porțile. Să intre
toată lumea.

CLARÍN
Sfinte tare,
vin, desigur, după mine,
că doar zic c-aicea zac.
Ce-or fi vrând?

(Intră soldați, cât de mulți se poate.)

PRIMUL SOLDAT
Intrați, 'nainte!

AL DOILEA SOLDAT
Uite-l.

CLARÍN
Nu e.

TOȚI
O, stăpâne...

CLARÍN
(Ce, și-or fi băut și mintea?)

AL DOILEA SOLDAT
Numai tu ești prințul nostru,
rege pământean admitem

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

doar, și vrem să ne conducă,
nu vrem prinț din țări străine.
La picioare-ți stăm cu toții.

TOȚI
Mare prințe, slavă ție!

CLARÍN
(Măi să fie, nu-i de glumă!
Dacă-s oare vechi deprinderi
în regat aici ca, zilnic,
câte-un prins pus prinț să fie
și-apoi dus în turn? Așa e
zilnic jocul, doar vădit mi-e:
musai să-mi joc și eu rolul.)

TOȚI
Dă-ne tălpile.

CLARÍN
Și mie
îmi mai trebuie, nu pot
să le dau, și-apoi rușine-i
tălpi un prinț să nu mai aibă!

AL DOILEA SOLDAT
Toți ne-am dus l-al tău părinte
și i-am spus că te cunoaștem
ca prinț nouă doar pe tine,
nu pe-al Moscovei.

CLARÍN
Cu tata

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

v-ați obrăznicit? Rușine,
toți sunteți niște netrebnici.

PRIMUL SOLDAT
Doar credința, ea ne-mpinse.

CLARÍN
Da? Vă iert de-a fost credință.

AL DOILEA SOLDAT
Hai pe tronu-mpărăției!
Vivat Segismundo!

TOȚI
Vivat!

CLARÍN
(Segismundo strigă? Bine:
Segismundo deci se cheamă
orice prinț când măsluit e.)

(Intră SEGISMUNDO.*)*

SEGISMUNDO
Cine strigă Segismundo?

CLARÍN
(Prinț mi-s păgubos din fire!)

AL DOILEA SOLDAT
Cine-i Segismundo?

BCU INSTITUTUL UNIVERSITY LIBRARY

SEGISMUNDO

Eu.

AL DOILEA SOLDAT

Mă, obraznic fără minte,
cum te-ai dat drept Segismundo?

CLARÍN

Eu? Nu recunosc ce ziceți,
voi ați fost aceia care
m-ați sigismundat, și vi se
potrivește vouă numai
și-ndrăzneală, și prostie.

PRIMUL SOLDAT

Segismundo, prinț ilustru
– semnele ce-s date ție
te-ntăresc, deși cuvântul
de-a fi domn oricum ni-l ținem –,
tatăl tău, Basilio, riga,
temător ca vechi preziceri
nu cumva să se-mplinească
și-n genunchi să-l pui, de tine
umilit și-nvins, încearcă,
drept răpindu-ți și domnie,
să le deie lui Astolfo,
duce-al Moscovei. De-altminteri,
curtea strânse, dar norodul
rostu-aflând și azi cum știe
rege pământean că are,
nu vrea un străin să vie
și să-i poruncească. Și-astfel,

BCU "Ion Creangă" UNIVERSITY LIBRARY

peste cruda vrere-a scrisei
aruncând dispreţul nobil,
căutatu-te-a-n restriştea
unde-nchis eşti, ca puterea-i
armele-i din nou să-ţi işte
şi, ieşind din turn, să-ţi capeţi
tron şi sceptru cuvenite,
pe tiran înlăturându-l.
Vino, deci: aci,-n pustie
o armată numeroasă
de haiduci şi gloată ţine
să te-aclame; libertatea
te aşteaptă: i-auzi, vine!

GLASURI (*De afară.*)
Segismundo să trăiască!

SEGISMUNDO
(Iarăşi vise de mărire
îmi trimiteţi, ceruri, timpul
iar lăsându-l să le strice?
Iarăşi vreţi să văd cu ochii
prin umbriri şi nălucire
maiestatea şi cu slava
de-o suflare risipite?
Vreţi să-ndur amarnic iarăşi
riscuri şi dezamăgire
ce pe om umil din leagăn
mái prudent îl fac să fie?
Dar s-a terminat, ajunge!
Iar sunt robul, luaţi aminte,
sorţii mele şi, ştiind
că întreaga viaţă vis e,

voi, năluci, plecați, zadarnic
pentru moarta mea simțire
glas și trup iscați, minciună
amândouă sunt, știu bine;
nu mai vreau măriri și slavă
deopotrivă-nchipuite,
nici fantastice iluzii
de suflarea unei brize
cât de slabe destrămate,
ca migdalul ce-și deschide
prea netimpurie floarea
și, pripit și necuminte,
sub întâiul vânt mai rece
îi pălesc și-i sufăr stinse
în trandafiriii muguri
frumuseți și strălucire.
Da, vă știu, vă știu acuma,
știu și că-i meniți așijderi
orișicărui ins ce doarme.
Pentru mine năluciri
nu mai e, dezamăgit sunt,
bine știu că viața vis e.)

AL DOILEA SOLDAT

De socoți că te-nșelăm,
rog aruncă o privire
către munții falnici, vezi-i
înțesați de-acea mulțime
ce te-așteaptă.

SEGISMUNDO

Și-altădată
tot icoane și mai limpezi

BCU IAȘI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

am văzut, cum văd și-acuma
împrejurul meu întinse,
și-a fost vis.

PRIMUL SOLDAT

Dar fapta mare
pururi naște-o prevestire,
mare domn: acesta-i tâlcul
de-ai văzut-o-ntâi în vise.

SEGISMUNDO

Bine zici, a fost o veste.
(Iar de-i sigură, să fie,
și dacă tot scurtă-i viața,
să ne cufundăm în vise
iarăși, suflete, dar astăzi
mai prudent și luând aminte
că trezirea vine-n toiul
celor mai plăcute clipe,
și, știind cum e, mai mică
poate-i și dezamăgirea,
căci, oricum, îți râzi de rele
când le-ntâmpini treaz la minte.
Și, purtând în cuget gândul
că, și-aievea de-i să fie,
tot e de-mprumut puterea
și de Cel de Sus tot ține,
să-ndrăznim orice și-oriunde.)
Mulțumesc, vasali, credinței
voastre; eu am să vă mântui,
și neînfricat, și sprinten,
de-al robiei jug străin.
Sune lupta! Martori fi-veți

cât de mare-mi e curajul.
Lupt cu propriu-mi părinte
și vreau cerurilor înseși
să le-aduc adeverire.
Îmi va sta-n genunchi bătrânul...
(Dar de mă trezesc 'nainte,
ne-mplinind ce spun, tăcerea
s-o păstrez n-ar fi mai bine?)

TOȚI
Segismundo să trăiască!

(Intră CLOTALDO.*)*

CLOTALDO
Ce-i cu larma asta, sfinte?

SEGISMUNDO
A, Clotaldo.

CLOTALDO
Doamne... (Aspru
mi se-arată-acum.)

CLARÍN
M-aș prinde
că-l prăvale de pe munte.

(Iese.)

CLOTALDO
La picioare-ți cad, o, prințe,
va să mor, știu.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

SEGISMUNDO

Te ridică,
nu sta jos, în praf, părinte,
călăuză și busolă
ai să-mi fii în reușite,
căci de creșterea-mi dator li-s
grijii tale și credinței.
Să te-mbrățișez!

CLOTALDO

Ce spui?

SEGISMUNDO

Că visez și vreau doar bine
să mai fac, că nu-i zadarnic
binele nici chiar în vise.

CLOTALDO

Dacă fapta bună, doamne,
ți-e blazon de-acum 'nainte,
nu-ți va fi cu supărare
că-ți cer azi și eu un bine.
Vrei cu tatăl tău războaie;
sfetnic nu-ți pot fi doar ție,
regele năpăstuindu-mi.
La picioare-ți stau, o, prințe,
dă-mă morții.

SEGISMUNDO

Tu, nemernic,
trădător, ingrat! (Dar, sfinte,
să-mi pun frâu, că nu știu încă
dacă-s treaz ori doar un vis e.)

Îți invidiez curajul
și ești demn de mulțumire.
Du-te să-l slujești pe rege
și în câmp o să ne-aținem.
Voi sunați pornirea luptei.

CLOTALDO
Tălpile-ți sărut, o, prințe.

SEGISMUNDO
Să domnim acum, o, soartă;
dacă dorm, nu mă trezi deci,
iar de nu, nu-n somn m-afundă.
Dar de-i adevăr ori vise,
bine-a face doar contează;
de-i aievea, ca să fie,
dacă nu, ca buni prieteni
să-ți câștigi pentru trezire.

(Ies și răsună semnalul de luptă.)

[TABLOUL II]
[Palat]

(Intră REGELE BASILIO *și* ASTOLFO.*)*

BASILIO
Astolfo, oare cine e în stare
pe-un armăsar abraș să pună frâul?
Au cine-n goana-i vajnică spre mare
ar stăvili măcar o clipă râul?
Și ce viteaz proptir-ar în spinare

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

un stei din munți spre văi rupându-și brâul?
Ei, toate-acestea-mi par acum o joacă
pe lângă gloata mândră și buimacă.
S-o spuie larma taberelor, două,
cu repetat ecou în munți, afund,
în lung răsunet de vuire nouă:
zic unii-*Astolfo!*, alții *Segismund!*
Azi, tronul juruinței, rob, vai nouă,
la nou gând strâmb și-n noi orori fecund,
funest teatru-i, unde, nepoftită,
vezi tragedii montate de ursită.

ASTOLFO

Stăpâne, veselia zic să-ncete
și să se curme lauda necoaptă
ce mâna ta spre bucurare-mi dete;
Polonia, al cărei tron m-așteaptă,
în calea voii mele-adună cete
doar ca s-o merit mai întâi prin faptă.
Un cal să-mi dați și, plin de-avânt superb,
trăsnească cel ce tunet poartă-n herb.

(Iese.)

BASILIO

Ușor se-ntâmplă tot ce-i dat să fie
și greu întâmpini cele prevăzute:
cu ce-i în zodii-n van te lupți, se știe,
și cine vrea să scape le asmute.
Legi aspre, timp amar, vai, grozăvie:
de rău te-ascunzi și răul mai temut e;
păzindu-mă atât, m-am dat pierzării,
pricinuind chiar eu dezastrul țării.

(Intră ESTRELLA.*)*

ESTRELLA

Mărite rege, dacă nu ești gata
zăgaz să-i pui tu însuți marii larme
ce-atotîntinsă-n tabere sunat-a,
sporind prin străzi și piețe să le sfarme,
mări stacojii îți fi-vor țării plata
să-noate-n ele, sângele-i sub arme
țâșnindu-și purpura; și-s de pe-acum
nenorociri și tragedii duium.
Ruine doar regatu-ți învesmântă
și-urgii atâtea-i sângerează scrumul,
că ochii plâng și-auzul se-nspăimântă.
Ies pete-n soare, vântu-nfoaie-și drumul,
o piramidă orice piatră-avântă
și fiecare floare-nalță-un tumul,
orice clădire-o criptă e, măreață,
și tot soldatul un schelet în viață.

(Intră CLOTALDO.*)*

CLOTALDO

Ajuns-am teafăr doar de Cer scăpat!

BASILIO

Clotaldo, ce-i cu Segismundo oare?

CLOTALDO

O, sire, gloata, monstru orb, turbat,
în turn pătruns-a și din închisoare
l-a scos pe prinț, iar el, ne-ntârziat,
trezit din nou la înnoită-onoare,

viteaz li se vădi, zicând s-arate
întregii lumi că Ceru-avu dreptate.

BASILIO

Un cal să-mi dați, căci eu vreau în persoană
pe-un fiu ingrat să-nfrâng, ținându-i piept,
și, hotărât să-mi apăr și coroană,
greșeala minții cu oțel să-ndrept.

(Iese.)

ESTRELLA

Cu Soarele voi fi Belona[52]-n goană:
sper numele-mi alături să-ți stea drept,
și aripi largi în zboru-mi voi întinde,
s-o pot din urmă și pe Palas[53] prinde.

(Iese și răsună muzică de luptă.
Intră ROSAURA *și-l oprește pe* CLOTALDO.*)*

ROSAURA

Știu că mare, necoruptă,
măreția-ți umple pieptul,
plin bătând; dă-mi totuși dreptul
să-ți vorbesc, că-i totu-o luptă.
În Polonia-am sosit,
știi, umilă, disperată,
făr-un ban și, ajutată
de-ndurarea-ți, am găsit
ocrotirea ta; mi-ai spus

52. *Belona*: zeița romană a războiului.
53. *Palas*: zeița greacă a războiului.

deghizată să trăiesc
la palat și, tot firesc,
ca și cum geloasă nu-s,
de Astolf să fug. În fine,
mă zărește și-ntr-atât
cinstea-mi ia-n răspăr, încât
stă de vorbă, după mine,
cu Estrella-ntr-o grădină;
iată-i cheia, poți acum
să-ți croiești spre dânsul drum,
ura-mi potolind, haină.
Mândru, îndrăzneț, puternic,
du-te-onoarea de-mi răzbună,
că ți-e hotărârea bună
să-l ucizi pe-acel nemernic.

CLOTALDO

Am primit, e-adevărat,
chiar dintâi când te văzui,
să te-ajut, așa cum spui,
– martor plânsul tău mi-a stat –
cât sărmana-mi viață poate.
Prima încercare-a fost
haina să ți-o schimb, cu rost:
ca Astolfo, dacă dat e
să te vadă, să nu creadă
ușurință o-ndrăzneală
ce, riscând, onoarea-ți spală
de potrivnica dovadă.
Între timp mă frământam
cum să-ți recâștig onoarea,
chiar plătind, cumplită, darea
– într-atât de-aprins eram –

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

morții lui Astolfo. Vai,
ce nebună fărdelege!
Dar, cum nu-mi fusese rege,
tulburat nu mă lăsai.
Moartea i-aș fi dat-o când
Segismundo vru deodată
să mor eu. Astolfo cată,
riscu-n seamă neluând,
apărarea să-mi ia mie
cu bravură și voință
până la nesocotință,
mai presus de vitejie.
Și-atunci eu – pricepe-mi gândul –,
veșnic recunoscător
lui, ce n-a lăsat să mor,
să m-arăt deci omorându-l?
Și, nehotărât de fel,
șovăi între simțăminte
ție date dinainte,
și-ajutorul de la el,
nu știu încotro să fug
și pe cine să ajut.
Dacă-ți sunt prin dar vândut,
lui prin ce-am primit mă-njug,
și-n atare-ntorsătură
inima-mi nimic n-așteaptă,
căci sunt insul pus pe faptă,
dar și insul care-ndură.

ROSAURA

De prisos mai spun, firește,
că bărbatu-i nobil când

daruri face, și de rând
e atuncea când primește.
Și, așa fiind lăsat,
mulțumirea-ți n-are rost,
admițând că el a fost
cel ce viața-n dar ți-a dat,
iar tu mie, căci vădit e
că de el ai fost constrâns
fapte să comiți de plâns,
și eu una, precinstite.
Deci de el ești ofensat,
mie-ndatorat fiindu-mi,
tu la rându-ți dăruindu-mi
ceea ce ai căpătat;
cată dar a-mi sprijini
mie-onoarea-amenințată,
că-i de preț cât calea toată
dintre-a da și a primi.

CLOTALDO

Chiar dacă nobletea crește
vie-n sufletul cui dă,
doar recunoștința stă
mărturie cui primește;
și de am avut putința,
dând, să-mi capăt nobil nume,
lasă-mi, rogu-te, anume,
să-mi dau și recunoștința,
căci pe alții-ndatorând
pot fi-ndatorat și-asemeni
darnic, iar slăvit de semeni
ești și dând, și căpătând.

ROSAURA

Viața tu mi-ai dat-o-n dar,
însă, știi, tot tu mi-ai spus
când la viață m-ai adus,
că, pătată, e-n zadar
și nu-i viață; prin urmare,
n-am primit nimic pe față,
doar o viață fără viață
mâna ta mi-a-ntins, îmi pare.
Iar de zici că-ntâi e drept
darnic să te-arăți și-apoi
recunoscător, cum voi,
viața mea nedată-aștept
să mi-o dai curând; și cum
daru-i mai înălțător,
darnic fii, și-apoi, cu spor,
fii și-ndatorat, oricum.

CLOTALDO

De-argument învins mă las
și să-ncep cu darul vreau.
Tot ce am, Rosaura,-ți dau
undeva-ntr-un schit retras
să trăiești; cu chibzuire
hotărăsc, și foarte bine-i,
căci, fugind de teama vinei,
sfânta casă-i liniștire,
și când, dezbinată, țara
e lovită-atât de greu,
nobil vechi fiind, nu eu
vreau să-i mai încarc povara.
Prin același leac firesc,

regelui i-s credincios,
ție-ți sunt mărinimos,
lui Astolfo-i mulțumesc.
Deci îngăduie-mi, cuminte,
două glasuri să ascult:
zău, n-aș fi făcut mai mult
nici de ți-aș fi fost părinte.

ROSAURA
Dacă mi-ai fi fost, firește,
ți-aș răbda insulta-acu;
însă nefiindu-mi, nu!

CLOTALDO
Ce-ai dori să faci? Vorbește!

ROSAURA
Să-l ucid!

CLOTALDO
O fată-n lume
ce părinții nu și-i știe
are-atâta vitejie?

ROSAURA
Da.

CLOTALDO
De unde?

ROSAURA
Bunu-mi nume.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLOTALDO
Ai să-l vezi pe-Astolfo, știi...

ROSAURA
Cinstea-mi împotriva-i strigă.

CLOTALDO
...soț Estrellei, ție rigă.

ROSAURA
Doamne, asta nu va fi!

CLOTALDO
E-o sminteală.

ROSAURA
Da, așa-i.

CLOTALDO
Pune-i capăt.

ROSAURA
Nu, nu pot.

CLOTALDO
Ai să-ți pierzi...

ROSAURA
Știu bine, tot.

CLOTALDO
...viața, cinstea.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA

Da, da, vai!

CLOTALDO

Ce-ai atunci de gând?

ROSAURA

Să mor.

CLOTALDO

Ce-aud?

E-o pornire.

ROSAURA

Ba-i onoare.

CLOTALDO

E-o țicneală.

ROSAURA

Cutezare.

CLOTALDO

E delir.

ROSAURA

Nu, foc zălud.

CLOTALDO

Și nu-i chip s-oprești nebunul
patimii avânt?

ROSAURA

Prea greu.

BCU ACADEMIC CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLOTALDO
Cine-o să te-ajute?

ROSAURA
Eu.

CLOTALDO
Nu-i alt leac?

ROSAURA
Nu, nu-i niciunul.

CLOTALDO
Altă cale-afla nu poți?

ROSAURA
Doar să pier prin altă faptă.

CLOTALDO
Dacă e să pieri, așteaptă,
fata mea, pieri-vom toți.

(Iese.)

[TABLOUL III]
[Turn]

(Muzică războinică; intră în marș soldați, CLARÍN *și* SEGISMUNDO, *îmbrăcat în piei de sălbăticiuni.)*

SEGISMUNDO
O, de-aș fi fost văzut
de Roma în triumfu-i de-nceput,

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

cât s-ar fi bucurat
de un prilej atât de rar aflat,
ca marile-i armate
să-și vadă de o fiară comandate,
cu apriga-i suflare
putând și firmamentul să-l doboare!
Dar să restrângem zborul,
o, duh al meu, să nu ne-nghită norul
o glorie avară
și, de mă voi trezi, să nu mă doară
c-am dobândit-o numai
spre a vedea pierdută că acuma-i;
pe când, fiind puțină,
mai lesne, dac-o pierd, are să-mi vină.

(Se aude afară o trâmbiță.)

CLARÍN

Pe-un bidiviu focos
– să-l zugrăvesc atât și să-l descos
e musai, deci mă iartă –,
în care-amănunțit se-așterne-o hartă,
căci trupul e uscatul,
foc sufletul ce-și are-n piept palatul,
oceanul spuma, aerul suflarea,
un haos deci, stârnindu-mi admirarea,
fiindcă-n suflet, spumă, trup, suflare,
e-un monstru de pământ, foc, vânt și mare;
rotat frumos, e sur
și-n rest asemeni, fără de cusur,
cu cine-l strânge-n pinteni,
și zboară, nu-i doar sprinten;
pe el, zic, îți sosește
o strălucită doamnă.

SEGISMUNDO

Mă orbește.

CLARÍN

(Rosaura-i, sfântă cruce!)

(Iese.)

SEGISMUNDO

Milosul cer în ochi mi-o readuce.

(Intră ROSAURA, *în haine de păstor, cu spadă și pumnal.)*

ROSAURA

Segismundo, suflet mare,
maiestatea ta vitează
îți răsare-n zorii faptei
din adânc de noapte neagră;
și, cum regele-planetă
ce strălucitor se-ntoarnă
iar în brațele-Aurorei,
peste flori și roze iarăși,
și pe munți, și peste valuri,
când încununat se-arată
și-aruncând lucori și raze,
spume-nchide, creste scaldă,
tot așa răsai tu, soare
al Poloniei, ca astăzi
pe-o femeie chinuită
ce umilă ți se pleacă
s-o ajuți, căci e femeie
și nefericită: iată
două stări de-ajuns pe omul

ce bărbat viteaz se cheamă,
una chiar de-ar fi, dreptate
a-l îndatora să facă.
Azi, a treia oară ochii
ți-i încânt, a treia oară
nu știi cine-s, căci tot alta
m-ai văzut, și-n altă haină.
Prima dată mă luaseși
drept bărbat, acolo-n aspră
temniță, unde durerea
mi-alină știuta-ți viață.
Cea de-a doua, ca femeie
te-am uimit, când fala toată
a măririi vis îți fuse,
nălucire, umbră doară.
Cea de-a treia, azi, când, monstru
din plămadă-ngemănată,
peste grații de femeie
arme bărbătești podoabă-s.
Și ca-nduioșarea brațul
mai ocrotitor să-ți facă,
bine e s-auzi tu însuți
ce-i cu tragica mea soartă.
Mamă nobilă avut-am,
curtea Moscovei mi-e leagăn;
nenorocul mamii-mi spune
c-alta n-a fost mai frumoasă[54].
Ochii și i-a pus pe dânsa
un mișel, al cărui nume
nu-l rostesc, necunoscându-l,

54. Parafrază a proverbului: „La ventura de la fea la hermosa la desea" („Norocul urâtei și-l dorește frumoasa").

însă inima-i vitează
dup-a mea i-o știu, și duhu-i
răsfrângându-mi-l icoană,
sufăr că nu sunt păgână
ca să-l cred, nebună rară,
zeu știut ca ploaie de-aur,
taur, lebădă suavă,
de Dánae, Leda[55],-Europa
în metamorfoze-odată,
când poveşti perfide vorba
socoteam că mi-o încarcă
fără rost, văd că pe scurt
ți-am și spus că biata mamă,
amăgită să asculte
dulcea dragostelor vrajă,
tristă-a fost la fel ca toate
și ca toate mai frumoasă.
Scuza lâncedă-a credinței
și a numelui de soață
într-atât a copleșit-o,
că și astăzi gândul încă
el, tiran, i-l mai încarcă,
spada dându-i amintire,
ca Eneas din Troadă.
Lama-i zace-aici în teacă,
dar povestea nu sfârși-voi,
și-o voi ține-n mână goală.
Și din răul nod[56] acesta

55. În alte variante „Cilene", nimfa care l-a îngrijit pe Hermes, născut din unirea lui Zeus cu Maya.

56. Înaintea Conciliului din Trento, care a interzis această practică, simpla promisiune de căsătorie („răul nod") echivala cu încheierea ei.

ce nici leagă, nici condamnă,
ori căsătorie,-ori crimă,
un pământ fiind și-o apă,
m-am născut cu ea leită
ca o copie sau cadră,
dacă nu la frumusețe,
la noroc măcar și-n viață;
asta mă scutește-a spune
că, mereu nenorocoasă
moștenind averi atâtea,
moștenii și-aceeași soartă.
Tot ce pot să-ți spun de mine
e un nume, cel ce-mi pradă
rămășițele onoarei
și-a renumelui podoabă.
E Astolfo..., vai, numindu-l,
simt că mi se mâniază
inima, dușman fiindu-mi,
ca urmare prea firească.
El, Astolfo, e ingratul
ce, uitând ce-a fost odată
– căci în dragoste trecută
și-amintirea e uitată –,
în Polonia venit-a
după prada sa măreață,
să se-nsoare cu Estrella,
ce-a-nserării mi-a fost faclă.
Cine-ar crede că de vreme
ce pe-ndrăgostiți îi leagă
strâns o stea, să îi dezbine
tot o Stea de astă dată?
Înșelată și jignită,
tristă am rămas, buimacă,

moartă, și rămas-am eu,
altfel spus rămas-a, neagră,
forfota din iad nebună,
scrisă-n Vavilonu-mi toată.
Și-amuțind în fața lumii
– căci dureri și spaime-o groază
prin simțiri prind glas mai sigur
ca prin vorba gurii goală –,
spusu-mi-am tăcând durerea,
până când Violante-odată,
mama, sfărâmă-nchisoarea,
Doamne, și-au țâșnit grămadă
șir de șir dureri din pieptu-mi,
îmbulzindu-se să iasă.
N-am mai șovăit în vorbe,
căci a ști că o persoană
cui îți spovedești greșeala
întru alta ți-e părtașă
îți îmbie și-ți alină
spovedaniile parcă:
uneori și pilda rea e
de folos. Oricum, miloasă
jalea-mi ascultă, cu-a dânsei
vrând pe-a mea s-o potolească.
O, judecătorul legea
de-a călcat, ce lesne iartă!
Și, la rândul ei pățită-n
libertatea prea ușoară
și nici timpul nelăsându-l
leac onoarei să-i găsească,
nu-l avu nici în năpasta-mi;
dar un sfat mai bun îmi află
să-l urmez și, iscusită,

să-l silesc ca să-mi plătească
ce-i dator onoarei mele;
și, ca drumul să mi-l facă
neted, soarta vru să-mbrac
doar o bărbătească haină.
Îmi dădu și-o spadă veche,
cea pe care-o port: din teacă
vremea e să-i scot acuma,
cum jurat-am, alba lamă,
căci, încrezătoare-n semnu-i,
mama-mi spuse: „Iute pleacă[57]
în Polonia și floarea
nobilimii fă să-ți vadă
falnicul oțel și, poate,
la vreunul să-și găsească
soarta-ți sprijin și-ndurare,
iar amaru-o vorbă caldă".
Și-n Polonia venit-am;
dar să trecem; înc-o dată
n-are rost să-ți spun, se știe
că un cal răznit mă lasă
lângă hruba ta și fața
când mi-o vezi te minunează.
Tot pe scurt, Clotaldo-acolo
partea-aprins mi-o ia îndată,
viața regelui mi-o cere
și de rege mi-e cruțată,
iar Clotaldo,-aflând și cine-s,
mă convinge să-mbrac iarăși
cuvenitul strai, slujind-o

57. Rosaura repetă în fața lui Segismundo ceea ce îi mai spusese și lui Clotaldo în vv. 386 și urm.

pe Estrella și, isteață,
să-l împiedic pe Astolfo
ca să nu și-o facă soață.
Nu mai spun că iar acolo
te-am uimit și înc-o dată,
ca femeie, confundându-mi
cele două chipuri iarăși;
ci spun altceva: Clotaldo
socotind că-i bine-n țară,
ca-nsoțindu-se, Astolfo
și Estrella să domnească,
îi dă sfat, vrăjmaș onoarei
mele, să renunț la jalbă.
Eu, văzând că tu, viteze
Segismundo, cărui astăzi
răzbunarea-i la-ndemână-ți,
Cerul vrând din turn afară
să răzbești, rupându-ți lanțul,
după ce-ntre ziduri fiară
față de simțire fost-ai,
față de durere piatră,
și să-nfrunți cu arma-n mână
patria și pe-al tău tată,
vin să te ajut, unindu-mi
fala scumpă și-arătoasă
a Dianei cu armura
unei Palas, și mă-mbracă
și zaimfuri, și oțeluri
ce-mpreună-mi sunt podoabă.
Vajnic căpitan, de-aceea
amândoi alături cată
să oprim și să desfacem
nunta-aproape încheiată:

eu, ca să nu se cunune
cel ce soțul meu se cheamă,
tu, ca nu cumva, unite
statele, la îndoială,
prin puteri mai mari, să pună
lupta-ne victorioasă.
Ca femeie, vin onoarea
cu-ajutorul tău să-mi apăr,
ca bărbat, ți-aduc îndemnul
să te bați pentru coroană.
Ca femeie mila-ți caut
când îți cad umilă-n față,
ca bărbat, mă pun în slujba-ți,
cot la cot cu-armata-ntreagă.
Ca femeie,-mbărbătare
în jignirea-mi ca să capăt,
ca bărbat, ți-aduc în sprijin
și ființa-mi, și o spadă.
Și-astfel cred că dacă astăzi
mă-ndrăgi-vei ca femeie,
ca bărbat am să îți dărui
spada mea și-ntreaga-mi viață
pentru-onoarea-mi; și-am să fiu,
în disputa amoroasă,
și femeie să mă jelui,
și bărbat setos de slavă.

SEGISMUNDO
(Dacă vis într-adevăr e,
amintirea fă-mi să tacă,
Doamne, căci atâtea lucruri
într-un vis n-au cum să-ncapă.
Ceruri, cine-ar fi în stare

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

din acestea-ntreg să iasă,
ori să nu ia-n seamă unul!
Nu-i mai groaznică-ndoială!
Dacă mi-am visat grandoarea
din trecut, cum oare astăzi
doamna-aceasta îmi aduce
mărturii fără tăgadă?
N-a fost vis deci, ci aievea,
iar de-a fost aievea, iată
și-o mai grea nedumerire,
cum se face că mi-l cheamă
viața vis? Oare-ntr-atâta
vise și măriri de-o seamă-s,
că-i crezută-nșelătoare
gloria adevărată,
iar cea-nchipuită, certă?
Oare și-una, și cealaltă
într-atât de-apropiate-s,
că și plac și văz se-ntreabă
de-s minciuni ori sunt aievea?
Copia-ntr-atât să pară
geamănă cu prototipul,
că-ndoieli încap de-i calpă?
De-i așa și dacă-n umbre
risipite se destramă
maiestate și putere,
măreție, glorii, fală,
să-nvățăm măcar să prindem
clipa ce ne e lăsată,
că-n doar ea gustăm plăcerea
care-n vise ne desfată.
În puterea mea-i Rosaura,

sufletu-mi o-nalță-n slavă,
deci să folosim prilejul,
peste legi iubirea treacă,
peste-ncrederea și-avântul
ce să mi se plece-o-ndeamnă.
E un vis, și dac-așa e,
să visăm norocul astăzi,
că apoi năpasta vine.
Dar cu propria-mi judecată
vreau să mă conving c-așa e?
Dacă-i vis, trufie vană,
cine-ar vrea, pe slăvi umane,
slava Cerului să-și piardă?
Care bun trecut nu-i vis?
Cine-n fericiri odată
răsfățat n-a zis în sinea-și
amintindu-și-le-n treacăt:
am visat desigur toate
câte le-am văzut? Și dacă
sunt dezamăgit și știu
placul că e flamă-naltă
de-orice vânt ce suflă-asupră-i
în cenușă preschimbată,
s-alergăm spre ce e veșnic,
căci nepieritoarea faimă
nu stă-n somnul fericirii,
nici într-al măririi leagăn.
Făr-onoare e Rosaura;
dar un prinț se cade toată
să i-o dea, nu să i-o smulgă.
Pe cel sfânt, am să i-o apăr
și-am să-i cuceresc onoarea

înainte de coroană-mi!
Dar să-ndepărtăm prilejul,
prea-i puternic.) Sune-alarmă,
azi având să dau și lupta
până umbrele nu-ngroapă,
negre, razele de aur
în adâncă-verde apă.

ROSAURA
Sire, cum, te duci, și gata?
Nicio vorbă trista-mi soartă
nu te-ndatorează-a-mi spune,
nici nu crezi că-i meritată?
Cum e cu putință, sire,
surd și orb, să stai de piatră?
Nici măcar nu-ntorci privirea?

SEGISMUNDO
În folosu-onoarei astăzi
milă-ți pot vădi, Rosaura,
numai prin purtarea-mi aspră.
Glasu-mi dacă nu răspunde,
vreau onoarea să mi-o facă;
nu-ți vorbesc, dorind în locu-mi
faptele-mi să-ți glăsuiască;
nici nu te privesc, fiindcă,
în împrejurarea-amară,
nu-ți privească frumusețea
cel de-onoare vrând să-ți vadă.

(Iese.)

ROSAURA

Ce enigme! Cum să speri?
Sufletu-mi de chinuri frânt
mai lipsea să mi-l frământ
cu răspunsuri în doi peri!

(Intră CLARÍN.*)*

CLARÍN

Doamnă, tu, aici, departe?

ROSAURA

Vai, Clarín? Dar unde-ai fost?

CLARÍN

Într-un turn ținut la post,
să-mi ghicesc în cărți de moarte,
dacă-mi cade, da sau ba,
că-n culori nenorocoase
așteptată ca un as e
viața mea; pe-aici era
să mă zboare-n cer o armă.

ROSAURA

Dar de ce?

CLARÍN

Fiindcă știu
taina ta și, grijuliu,
vrea Clotaldo… Dar ce larmă
se aude?

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ROSAURA

Ce-o fi încă?

CLARÍN

Din palatul asediat,
pâlc de oaste înarmat
iese, hotărât să-nfrângă
trupa prințului sălbatic.

ROSAURA

Cum pot fi atât de lașă,
încă-n lupta-i nepărtașă,
pe pământul strâmb jăratic
să arunc, când răutatea
azi îl umple, fără lege?

(Ies.)

GLASURI *(De afară.)*

Vivat, de ne-nvins ești, rege!

ALTE GLASURI *(De afară.)*

Să trăiască libertatea!

CLARÍN

Libertăți și regi trăiască!
Să trăiască viață-aleasă,
mie, zău că nici nu-mi pasă
cum va fi să-mi socotească
faptul că de azi încolo,
nedorind să cad tot mesa,
o să-mi joc ca Nero piesa,

BCU ACADEMIA UNIVERSITY LIBRARY

nepăsându-i ce-i acolo[58].
Am de ce să și oftez
dacă-i vorba: doar de mine.
Voi privi, ascuns deci bine,
bâlciul de pe meterez.
Locul e ferit și-i tare
între stânci. Nici gând să poată
moartea-a mă găsi vreodată,
de-asta-i dau cu degetul mare.

(Se ascunde; se aude zăngănit de arme. Intră în fugă REGELE, CLOTALDO *și* ASTOLFO.*)*

BASILIO
Vai, bătut de soartă rege!
Vai, părinte prigonit!

CLOTALDO
Oastea-ntreagă ți-au zdrobit,
fug de-a valma, fără lege.

ASTOLFO
Trădătorii-nvingători
ies.

BASILIO
În bătălii de-aceste

58. Clarín face aluzie la o *romance* (baladă) care începe cu versurile: „Mira Nero de Tarpeya, / a Roma cómo se ardía: / gritos dan niños y viejos / y él de nada se dolía" („Privește Nero de pe stânca Tarpeiană / cum arde Roma: / strigăte scot copii și bătrâni, / dar lui de nimic nu-i pasă").

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

doar învingătoru-onest e,
cei învinși sunt trădători.
Să fugim, Clotaldo, bine-i,
de sălbaticul avan
pumn al unui fiu tiran.

(Împușcătură afară și CLARÍN, *rănit,*
cade din locul unde stătea.)

CLARÍN
Doamne, fie-ți milă!

ASTOLFO
Cine-i
biet ostașul oropsit
ce ne cade la picioare
plin de sânge, cum îmi pare?

CLARÍN
Sunt un om năpăstuit,
ce, ferindu-mă de moarte,
drept la ea m-am dus. Fugind
să n-o văd, în drum, cu jind,
mi-a ieșit; în nici o parte
nu-i ungher de moarte-ascuns;
fapt prin care se vădește
că fugind de moarte-orbește,
te și vezi la dânsa-ajuns.
Mergeți, mergeți cu speranță
iarăși la măcel, pe loc,
că-ntre arme și în foc
e mai multă siguranță
ca pe cel mai dosnic munte,

căci pe lume cale nu e
forța sorții s-o răpuie
ori asprimea să i-o-nfrunte;
și așa, deși fugiți
spre-a vă mântui de moarte,
moartea-n față nu-i departe,
de vrea Domnul să muriți.

(Cade înăuntru.)

BASILIO

Moartea-n față nu-i departe,
de vrea Domnul să muriți!
Cât de bine, vai, ne-ndrumă
și orbire, și greșeală,
spre cunoaștere mai bună
leșu-acesta care glas dă
vorbelor prin gura rănii
și umoarea îi dezleagă
limba sângerând ce spune
că strădania-i deșartă
pentru om când cu mai 'nalte
rosturi și puteri se-ncearcă!
Vrând să-mi scap de jertfe țara
și de răzmerițe, iată,
am împins-o-n brațul celor
de care-o credeam că scapă!

CLOTALDO

Soarta, sire, chiar de știe
toate căile și-l află
și pe cel ce dibuiește
printre stânci, nu-i creștinească

hotărâre, nu, să-ți spui
că-ndârjirea-i nu se pleacă.
Dimpotrivă, și-nțeleptul
știe-a-nfrânge chiar și soartă,
iar durerea și năpasta
dacă tihnă nu-ți mai lasă,
caută-ți-o, sire, singur.

ASTOLFO
Doamne, iată o povață
de la un bărbat cuminte
și de mult la vârsta coaptă;
eu ți-o spun, ca tânăr aprig.
Sire,-aici, sub frunza deasă
dintre munți, un cal ascuns e,
a zefirului odraslă:
fugi cu el, iar eu într-asta
îți voi sta-n ariergardă.

BASILIO
Dacă mor din voia sfântă
sau de moartea mă adastă
pe aici, eu vreau s-o caut,
așteptând-o față-n față.

(Muzică de luptă; intră
SEGISMUNDO *cu toată suita lui.)*

SOLDAT
Undeva, adânc, în munte,
pe sub coama frunzei deasă
Regele-i ascuns.

SEGISMUNDO

Găsiți-l!
Nu rămâie fir de iarbă
netrecut prin sita grijii,
trunchi cu trunchi, creangă cu creangă.

CLOTALDO

Sire, fugi!

BASILIO

La ce bun oare?

ASTOLFO

Ce-ai de gând?

BASILIO

Astolfo, pleacă.

CLOTALDO

Ce vrei?

BASILIO

Să-mplinesc, Clotaldo,
lecuirea-mi așteptată.

(Către SEGISMUNDO, *căzându-i în genunchi.)*

Dacă-s cel pe care-l cauți,
la picioare-ți cad și, iată,
alb covor ți-aștern sub ele
căruntețea-mi de zăpadă.
Calcă-mi pe grumaz, coroana
mi-o strivește; ia-mi, împroașcă-mi

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

cuviința și respectul;
cinstea ți-o răzbună, ia-mă
rob și fă ce vrei din mine,
și-n atâtea-asprimi deodată
fie-i sorții dat prinosul,
Cerul spusa-și împlinească.

SEGISMUNDO
Curte nobilă-a Poloniei,
voi, la o minune rară
martori azi, rog luați aminte,
prințul vrea să vă vorbească.
Tot ce-i hotărât în ceruri
și pe tabla lor albastră
scris de Dumnezeu c-un deget,
cifruri și icoane maldăr
pe atâtea file-albastre
cu-aurite slove salbă,
nu înșală, nu-s minciună,
ci ne minte și ne-nșală
cel ce, rău folos visându-și,
le pătrunde și le-ncearcă.
Tatăl meu, ce printre noi e,
de prezisa-mi fire neagră
vrând să scape, pân' la urmă
m-a făcut din om o fiară;
și de unde prin născare,
prin obârșia-mi aleasă,
prin mărinimosu-mi sânge,
prin purtarea mea vitează,
i-aș fi fost un fiu cuminte
și umil, ajunse-o viață
cum am dus și o atare

creștere ca să-mi prefacă
firea în porniri câinoase:
bună cale să le-oprească!
Dacă unui om i-ai spune:
„O neomenească fiară
te va omorî", ce credeți,
cugetând cumva că scapă,
o va deștepta, de doarme?
Dacă-i spui: „Această spadă,
ce o porți încinsă, moarte
îți va da", i-ar fi deșartă
prevederea și-apărarea
să și-o tragă-atunci din teacă
și să-și pună pieptu-n vârfu-i.
Dacă-i spui: „În larg de apă
îți e scris să-ți ai mormântul
cu zidiri de-argint podoabă",
rău ar face-n larg pornind-o
marea tocmai când răscoală
trufașă, munți crunți de-omături,
munți turbați de sticlă-n slavă.
I s-a întâmplat asemeni
celui ce, de către-o fiară
încolțit, o și trezește;
celui ce-nfricat de spadă
goală-o ține-n mâini, și celui
cui de vitejii i-e teamă.
Însă chiar de-ar fi – aflați-o –
rău-mi adormită fiară,
spadă potolită furia-mi,
și asprimea-mi apă calmă,
nu cu răzbunare soarta
poți s-o-nvingi sau cu prigoană,

mai degrabă-așa o zgândări;
iar de vrei stăpân pe soartă
să-ți devii, cu cumpătare
și prudent atunci te poartă.
Nu-ți fi paznic bănuielii
înainte de năpastă,
preîntâmpinând-o; chiar
de-ai putea, de bună seamă,
s-o ferești umil, vei face-o
tot abia când te-mpresoară
întâmplarea, căci pe-aceasta
nu-i nimic din drum s-o-ntoarcă.
Pildă-acest spectacol fie,
rar, și-această fără seamăn
minunare, groaza-aceasta
și miracolul: icoană
nu-i altundeva mai cruntă,
după-atâtea griji și pază,
ca-n genunchi căzându-mi tata
ca monarh lipsit de vază.
Ceru-a dat sentința-aceasta:
oricât vru s-o stăvilească,
n-a putut; să pot eu oare,
mai sărac în pleată albă,
în știință și-n virtute,
s-o înfrâng? Sus, doamne, lasă,
mâna dă-mi și deși Cerul
astăzi din belșug ți-arată
c-ai ales greșită calea
să-l învingi, umil așteaptă
răzbunarea ta grumazu-mi:
la pământ îți cad în față.

BASILIO
Fiule – de gestul nobil
ce îl faci, a doua oară
zămislit în sânu-mi –, prinț ești.
Ție laur, ție slavă
ți se cad; și tu învins-ai;
faptele să-ți dea coroană.

TOȚI
Să trăiască Segismundo!

SEGISMUNDO
Pentru că victorii-așteaptă
vitejia-mi, mari și multe,
azi cu cea mai grea să-nceapă:
să mă-nving. Să fie-Astolfo
soț Rosaurei, azi, îndată,
căci dator îmi e onoarea
și-s chezaș să și-o plătească.

ASTOLFO
Da, e-adevărat, mi-e mare
datoria, dar ia seamă
că ea nu-și cunoaște neamul,
și-njosire este gravă
să mă-nsor cu o femeie...

CLOTALDO
Nu mai spune, taci, așteaptă;
căci e nobilă Rosaura
ca și tine, și-am s-o apăr
și cu spada de-i nevoie,
pentru că mi-e fiică, iată.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ASTOLFO
Ce?

CLOTALDO
Voiam întâi soție
nobilă și onorată
să o văd, spre-a-i spune taina.
Lungă e povestea toată,
dar, oricum, ea-mi este fiică.

ASTOLFO
De-i așa, îmi țin cuvântul.

SEGISMUNDO
Nevrând a rămâne-Estrella
tristă și nemângâiată,
și văzând un prinț că pierde
și viteaz, și plin de faimă,
însumi eu, cu mâna mea,
îi voi da un soț îndată,
care-n merite și-avere
dacă nu-i mai sus, pe-o treaptă-i.
Mâna dă-mi-o.

ESTRELLA
Fericirea
în câștig o să mă scoată.

SEGISMUNDO
Pe Clotaldo, ce leal
tatăl mi-a slujit, l-așteaptă
brațele-mi, cu răsplătirea
ce-ar dori să mi-o mai ceară.

PRIMUL SOLDAT
Dacă cei ce nu-ți slujiră
au atât, mie, unealtă
a pornirii țării, mie,
ce din turn te-am smuls afară,
mie ce-mi vei da tu oare?

SEGISMUNDO
Turnul, și ca niciodată
viu să nu mai ieși de-acolo,
ai să stai închis sub pază,
că de trădători nevoie
nu e după ce trădară.

BASILIO
Mintea-ți admirăm cu toții.

ASTOLFO
Cât e firea-i de schimbată!

ROSAURA
Ce-nțelept și cu măsură!

SEGISMUNDO
Ce e de mirare, dascăl
de mi-a fost un vis și încă
mai tresar și-acum de spaimă
c-am să mă trezesc în vechea-mi
carceră întunecată,
iar? Și chiar de nu, ajunge
și în vise doar s-apară,
căci așa-am aflat că totu-n
fericirea omenească

piere ca-ntr-un vis la urmă,
și de-aceea clipa de-astăzi
vreau s-o folosesc, cât ține,
implorând iertarea voastră
pentru ce-am greșit, căci lesne
cei cu suflet nobil iartă.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Notă liminară 5
Bibliografie sumară consultată 9
Câteva repere introductive 13

Actul întâi 43
Actul al doilea 86
Actul al treilea 144

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„E un vis, și dac-așa e,
să visăm norocul astăzi,
că apoi năpasta vine.
Dar cu propria-mi judecată
vreau să mă conving c-așa e?
Dacă-i vis, trufie vană,
cine-ar vrea, pe slăvi umane,
slava cerului să-și piardă?
Care bun trecut nu-i vis?
Cine-n fericiri odată
răsfățat n-a zis în sinea-și
amintindu-și-le-n treacăt:
am visat desigur toate
câte le-am văzut? Și dacă
sunt dezamăgit și știu
placul că e flamă-naltă
de-orice vânt ce suflă-asupră-i
în cenușă preschimbată,
s-alergăm spre ce e veșnic,
căci nepieritoarea faimă
nu stă-n somnul fericirii,
nici într-al măririi leagăn."

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Calderón nu a fost un filozof de profesie, dar modul său de a gândi invadează terenul filozofiei. Opera lui este plină de interogații și continue subminări ale cotidianului, de-a lungul ei manifestându-se o necontenită excavare a vidului, a neantului, a insubstanțialității existenței, drum croit printr-o analiză a proceselor psihice și a limbajului care le fundamentează. Oare nu tocmai această experiență care se întrupează în infinita capacitate de reflecție a personajelor sale îl împinge să întreprindă saltul la credința în Revelație? Dacă am avea la dispoziție doar dramele profane ale lui Calderón, l-am considera drept cel mai ateu dintre dramaturgi, iar dacă, dimpotrivă, ne-ar fi lăsat moștenire doar teatrul religios, l-am judeca drept cel mai catolic. Pare inevitabil, așadar, ca imensitatea și complexitatea operei sale să inducă o stare de perplexitate dacă nu ne refugiem în vreuna din numeroasele simplificări sau rețete pe care modernitatea noastră le are la îndemână pentru a rezolva asemenea cazuri incomode.

ANTONIO REGALADO

Viața e vis este un discurs dramatic filozofico-ontologic despre poziția omului în lume și despre libertatea lui, posibilă sau nu, într-un cosmos guvernat în mai mare sau mai mică măsură de legi care încearcă să intre în concurență cu supradeterminarea divină sau chiar să o înlocuiască. Este un joc dramatic despre „libertatea morală" și „morala libertății".

SORIN MĂRCULESCU

ISBN 978-973-50-4781-8

Ilustrația copertei:
Tabula Cebetis (sau călătoria vieții omenești),
autor anonim, 1573 (detaliu)

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI